

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KUVVETLER AYRILIĞI BAĞLAMINDA PARLAMENTER SİSTEM VE
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMALI
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aykut İNCE

ARDAHAN, 2018

T.C.

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KUVVETLER AYRILIĞI BAĞLAMINDA PARLAMENTER SİSTEM VE
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMALI
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aykut İNCE

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

ARDAHAN, 2018

KABUL VE ONAY

Aykut İNCE tarafından hazırlanan “Kuvvetler Ayrılığı Bağlamında Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Karşılaştırılmalı Analizi” başlıklı bu çalışma, 03/12/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

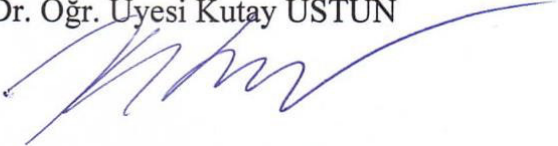
Jüri Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇAPAR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 31/12/2018

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ

Enstitü Müdürü

T.C
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “ Kuvvetler Ayrılığı Bağlamında Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemin Karşılaştırmalı Analizi ” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim 03.12.2018

Aykut İNCE

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezi olarak sunulan bu çalışma, kuvvetler ayrılığı teorisi bağlamında Parlamenter hükümet sistemi ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin karşılaştırmalı olarak incelenip analiz edilmesini amaçlamaktadır.

Bu tezin hazırlanması sırasında karşılaştığım her türlü güçlük karşısında sürekli olarak yanımda bulunan ve bana her türlü maddi ve manevi desteği sağlayan, bana inanan ve güvenen aileme bu yüksek lisans tezimi ithaf etmek benim için büyük bir onurdur.

Bu tez çalışması sırasında bana her türlü desteği sağlayan ve engin bilgi ve tecrübelerini paylaşmakta son derece cömert ve nazik davranan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN'e şükranlarımı sunarım.

Ayrıca Ardahan Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimi boyunca kendilerinden ders aldığım Sayın Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Haydar SOYSÜREN, Sayın Dr. Öğr. Üyesi İhsan KURTBAŞ, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Elif Gazioğlu TERZİ, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Abdulsemet YAMAN ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet UYANIKER'e şahsıma kazandırdıkları değerli bilgilerden dolayı kendilerine müteşekkirim.

Aykut İNCE

ARDAHAN, 2018

ÖZET

Kuvvetler ayrılığı teorisi, Batı geleneğinde ilk Çağ düşünürü Aristoteles tarafından ortaya atıldığı söylenmiştir. Ancak modern çağda kuvvetler ayrılığı teorisini ilk ortaya atan düşünür, İngiliz düşünürü John Locke' tur. Fakat kuvvetler ayrılığı teorisi, asıl ününü Fransız düşünürü Montesquieu ile kazanmıştır.

Kuvvetler ayrılığı teorisi, devleti oluşturan kuvvetlerin birbirleriyle çatışmasını engellemek amacıyla ve her bir kuvvetin kendi görev alanına giren konularda anayasa ve yasalara bağlı olarak hareket etmesini sağlayan bir yönetim modelidir.

Kuvvetler ayrılığının amacı, devlet yönetimine gelen siyasal iktidarın keyfi uygulamalara başvurarak yetkilerin kötüye kullanılmasını engellemek için her bir kuvvetin kendi yetki ve sorumluluk alanında sınırlandırmaktır. Bu amaçla temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmak istenmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesi için ise yönetenlerin yönetilenler üzerindeki baskısı ortadan kaldırılmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için ise yasama, yürütme ve yargı organları arasında denge ve denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Kuvvetler ayrılığı ile vatandaşın özgür gelişimi güvence altına alınmış olacaktır.

Parlamber hükümet sistemi İngiliz Devlet gelenekleri etrafında şekillenmiş bir hükümet sistemidir. Parlamber hükümet sisteminde yürütme organı, yasama organı içinden çıkar ve yine yasama organına karşı sorumlu olur. Parlamber hükümet sistemi yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ise Türk siyasal hayatında şekillenmiş kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan bir hükümet sistemidir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organı, yasama organı içinden çıkmaz ve hem yürütme organı hem de yasama organı doğrudan halk tarafından seçilir.

Bu çalışmada, kuvvetler ayrılığı bağlamında parlamber hükümet sistemi ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi karşılaştırılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Demokrasi, Hukuk Devleti, Kuvvetler Ayrılığı Teorisi, Parlamber Sistem, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*

ABSTRACT

It is rumored that the theory on the Separation of Powers was first proposed by Aristoteles, a philosopher of the first age. In the modern age however, the theory on the Separation of Powers was first proposed by John Locke, a British philosopher. But the theory on the separation of powers gained its fame by the French philosopher Montesquieu.

The theory on the separation of powers represents an administration model which, in order to prevent conflict between the powers that comprise the State, each power acts in accordance with the Constitution and the Laws for the subjects covered by their scope.

The purpose of the separation of the powers is limiting the authorities and responsibilities of each power so that power that holds the State administration is prevented from misusing its authorities by resorting to arbitrary applications. This aims at securing basic rights and freedoms. In order that basic rights and freedoms can be materialized, the pressure of administrators over the administrated should be removed. A balance and an auditing mechanism should be created between the executive, legislative and judicial bodies in order to achieve this. The separation of powers shall ensure the free development of the citizens.

The Parliamentary government system represent a governance system that is shaped around the British State traditions. Within the parliamentary government system, the executive body emanates from inside the legislative body and is again responsible against the legislative body. The parliamentary government system is based on a soft separation of powers. On the other hand, the Presidential Government System represents a governance system that is based on the principle of the separation of powers in the Turkish political life. In the Presidential System, the executive body does not emanate from inside the legislative body. Both the executive body and the legislative body are directly elected by the population.

This study makes a comparative examination of the parliamentary government system and the Presidential government system in terms of separation of powers.

Keywords: *Democracy, State of Law, the Theory on the Separation of Powers, the Parliamentary System, the Presidential Government System*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1-4
BİRİNCİ BÖLÜM	5-21
1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ	5
1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Tarihsel Gelişimi	5
1.1.1. Aristoteles.....	5
1.1.2. Jonh Locke	7
1.1.3. Montesquieu	8
1.2. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Tanımı ve Özellikleri	10
1.3. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Amacı	10
1.4. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi İle Hukuk Devleti Arasındaki İlişki	11
1.4.1. Hukuk Devletinin Düşünsel Gelişimi	12
1.4.2. Hukuk Devletinin Tanımı.....	13
1.4.3. Hukuk Devletinin Gerekları	13
1.4.3.1. Hukuk Devletinin Genel Gerekları	14
1.4.3.1.1. Yasama Organının Hukuka Bağlılığı.....	14
1.4.3.1.2. Yürütme Organının Hukuka Bağlılığı	14
1.4.3.1.3. Yargı Organının Hukuka Bağlılığı	14
1.4.3.2. Hukuk Devletinin Özel Gerekları.....	15
1.4.3.2.1. İdarenin Bütün Eylem ve İşlemleri Yargı Denetimine Tabi Olmalıdır	15
1.4.3.2.2. Hakimler Tarafsız ve Teminat Altında Olmalıdır.....	15
1.4.3.2.3. İdarenin Mali Sorumluluğu.....	15
1.4.3.2.4. Diğer Özel Gerekları.....	16
1.4.4. Hukuk Devletinin Amacı	16
1.5. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi İle Demokrasi Arasındaki İlişki	17
1.5.1. Demokrasi Nedir	17
1.5.2. Demokrasinin Amaçları	18

1.5.3. Demokrasinin Temel Koşulları	18
1.5.4. Demokrasi Biçimleri	20
1.5.4.1. Doğrudan Demokrasi.....	20
1.5.4.2. Temsili Demokrasi	20
1.5.4.3. Yarı Doğrudan Demokrasi	21
İKİNCİ BÖLÜM	22-42
2. PARLAMENTER SİSTEM	22
2.1. Parlamenter Sistemin Tarihsel Gelişimi	22
2.1.1. Parlamenter Sistemin Dünya'daki Gelişimi	22
2.1.2. Parlamenter Sistemin Türkiye'deki Gelişimi	23
2.1.2.1. I. Meşrutiyet Dönemi Parlamenter Sistem	23
2.1.2.2. II. Meşrutiyet Dönemi Parlamenter Sistem	24
2.1.2.3. Milli Mücadele Dönemi Parlamenter Sistem	25
2.1.2.4. 1923-1946 Arası Parlamenter Sistem	26
2.1.2.5. 1946-1960 Arası Parlamenter Sistem	27
2.1.2.6. 1960-1980 Arası Parlamenter Sistem	27
2.1.2.7. 1980 Sonrası Parlamenter Sistemi	28
2.2. Parlamenter Sistemin Tanımı	30
2.3. Parlamenter Sistemin Özellikleri	30
2.4. Parlamenter Sistemin Yapısı	32
2.4.1. Parlamenter Sistemde Yasama	32
2.4.2. Parlamenter Sistemde Yürütme	35
2.4.2.1. Yürütmenin İki Başlı Olması	35
2.4.2.2. Cumhurbaşkanı'nın Siyasi Sorumsuzluğu	35
2.4.2.3. Bakanlar Kurulunun Siyasi Sorumluluğu	36
2.4.2.4. Yürütme Organının Yasama Organını Feshetmesi	37
2.5. Siyasi İstikrar Bakımından Parlamenter Sistem	37
2.6. Temsil Ve Hesap Verebilirlik Açısından Parlamenter Sistem	38
2.7. Parlamenter Sisteme Yapılan Eleştiriler	39
2.7.1. Olumlu Eleştiriler	39
2.7.2. Olumsuz Eleştiriler	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43-96
3. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ	43
3.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin önceki Türk Anayasaları ile Karşılaştırılması	44

3.1.1. Yargının Tarafsız Olması İbaresinin Eklenmesi	44
3.1.2. Milletvekili Sayısının 600'e çıkarılması	45
3.1.3. Milletvekili Seçilme Yaşının 18'e düşürülmesi	45
3.1.4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Beş Yılda Bir ve Birlikte Yapılması	46
3.1.5. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Görev ve Yetkileri	48
3.1.6. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Bilgi Edinme ve Denetleme Yetkisi ..	49
3.1.7. Cumhurbaşkanının Seçilme Süreci	52
3.1.8. Cumhurbaşkanının Görevleri	54
3.1.9. Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu	57
3.1.10. Cumhurbaşkanlığı Makamının Boşalması, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanların Sorumlulukları	60
3.1.11. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve Cumhurbaşkanı Seçimlerinin Yenilenmesi	62
3.1.12. Olağanüstü Hal Yönetimi	63
3.1.13. Askeri Mahkemelerin Kaldırılması	65
3.1.14. HSYK'daki Yüksek İbaresinin Kaldırılmış Olması ve HSK'nın Yapısı	66
3.1.15. Bütçe Kanununun Düzenlenmesi	69
3.1.16. Bazı Anayasa Maddelerinin Cumhurbaşkanı Hükümet Sistemine Uyarlanması	72
3.1.17. Geçici Maddeler	74
3.1.18. Yürürlük Maddeleri	76
3.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Genel Değerlendirilmesi.....	77
3.2.1. Yasama İle İlgili Yapılan Düzenlemeler	77
3.2.2. Yürütme İle İlgili Yapılan Düzenlemeler.....	78
3.2.3. Yargı İle İlgili Yapılan Düzenlemeler.....	81
3.3. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Neden İhtiyaç Duyuldu	83
3.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Neler Getirdi	84
3.5. Hükümet Sistemlerinin Analizi.....	87
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ	112

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

AYİM : Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

AYM : Anayasa Mahkemesi

Bkz. : Baskı, Basım

BMM : Büyük Millet Meclisi

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DR. : Doktor

HSYK : Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

MBK : Milli Birlik Komitesi

Md. : Madde

MGK : Milli Güvenlik Kurulu

N. : No

OHAL : Olağanüstü Hal

PROF. : Profesör

s. : Sayfa

S. : Sayı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

Vs. : Vesaire

Y. : Yıl

GİRİŞ

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin ortaya çıkış nedeni sorumsuz yöneticilerin yetkileri tek elde tutup, iktidarı tek başına kullanıp baskıcı bir yönetimin önüne geçilmek için geliştirilmiştir. Devleti oluşturan kuvvetlerin tümünü elinde bulunduran bir kişi veya grup istediği zaman istediği yasayı çıkarır, istediği gibi uygular, bu yasa veya yasalardan dolayı herhangi bir uyuşmazlık çıkmaz ancak çıkarsa da bu sorunu kendi isteğine göre çözer. Kuvvetler ayrılığının olmadığı bir siyasal düzende özgürlüklerin yok edileceği bir istibdat ortamının oluşacağı görüşü egemen olmuştur. Bundan dolayı devleti oluşturan üç kuvvetin de bir birinden ayrı olması gerektiği düşüncesinden hareketle bu teori geliştirilmiştir.

Kuvvetler ayrılığının amacı siyasal iktidarın yozlaşmasını engellemek ve baskıcı bir yönetimin önüne geçilerek insan hak ve özgürlüklerini korumaktır. Kuvvetler ayrılığı sağlıklı bir şekilde işlerse baskıcı bir yönetimin ortaya çıkması engellenmiş olacaktır düşünülmektedir. Kuvvetler ayrılığının amacını bir başka şekilde özetleyecek olursak siyasal iktidarı sınırlayarak gücün tek bir elde toplanmasını engellemektir. Erklar arasında bir denge kurarak iktidarın sınırsız güç kullanımını engellemek yani sınırlı güç kullanan iktidarı oluşturmaktır.

Aristoteles'in kuvvetler ayrılığını benimsenmesinin nedeni çoğunluğun yönetimi tek başına ele geçirmesini engellemek ve yönetimde baskıyı ortadan kaldırmaktır. Bunun için her bir kuvvetin ayrı bir erkte olması gerektiğini düşünmektedir.

Locke'un yasama ve yürütme kuvvetlerini birbirinden ayırmasının nedeni, yasama kuvvetinde bulunanların kendilerini kanunlardan üstün görerek, çıkarılan kanunları kendilerine uygulamayabilir, hatta bu kanunları kendi şahsi çıkarları içinde kullanabilirler. Bundan dolayı yasama organından farklı, sürekli olarak çalışan bir yürütme organı olmalıdır. Bu organ ise kanunları uygulama yetkisine sahiptir.

Locke yasama organını ön plana çıkarmıştır. Bunun nedeni devlet yönetiminde halkın rızasını egemen kılmaktır. Dolayısıyla yargıda yasamanın çıkarmış olduğu yasalara uymak durumundadır. Bundan dolayı yargıyı bir kuvvet olarak görmemektedir. Ancak Locke, yasama organının halktan aldığı bu yetkiyi toplumun çıkarlarına aykırı kullanırsa ülkede devrimci hareketlere de neden olacağını belirtmiştir.

Montesquieu'nun özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için kuvvetlerin birbirinden ayrı olması gerektiğini düşünmüştür. Montesquieu'ya göre eğer bir kuvvet kendi alanı dışına çıkarsa bir başka kuvvetle durdurulması amaçlanmaktadır. Bu durum despot bir yönetimi engelleyecektir.

Kuvvetler ayrılığı teorisi ile hukuk devleti arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Hukuk devletinin amacı, siyasal iktidarın keyfi uygulamaları sonucu kişi hak ve özgürlüklerini yok etmesini önlemektir. Hukuk devletinde konulmuş bazı kurallar vardır. Siyasal iktidar ise konulmuş bu kurallar etrafında sınırlandırılmıştır. Hukuk devletinde konulmuş olan bu kurallarla amaç devleti sınırlamak değil, siyasal iktidarın keyfilikliğini önleyerek siyasal iktidara kanunilik kazandırmaktır.

Kuvvetler ayrılığı teorisi ile demokrasi arasında da yakın bir ilişki vardır. Demokrasi, bir siyasal düzen içinde yer alan birbirinden farklı dünya görüşüne sahip kişi veya grupların, farklı kimliklerin veya inançların birbirleriyle uyumlu bir şekilde yaşamasını ifade eder. Demokraside amaç aynı siyasal düzendeki farklılıkların barışçıl yollarla muhafaza edilmesi ve birbirine tahammül edebilmektir. Ancak birbirinin farklılıklarına katlanamayan, birbirine tahammül edilemeyen bir siyasal düzende istikrarlı bir demokrasinin gerçekleşmesi beklenemez.

Parlamber hükümet sistemi ilk olarak İngiltere'nin toplumsal koşulları etrafında şekillenmiştir. Parlamber hükümet sisteminin ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmasının nedeni kralın ülkenin sorunları ile yeterince ilgilenmemesinden dolayı kralın otoritesinin zayıflamasına neden olmuş ve bu durum ise hanedanlıkların yıkılmasına ve akabinde bakanların kurulmasına neden olmuştur. Bu bakanlar ise eylem ve faaliyetlerinden dolayı halk önünde sorumlu hale getirilmiştir.

Türk tarihinde ise parlamber hükümet sistemini ilk olarak I. Meşrutiyet döneminde görmek mümkündür. Akabinde II. Meşrutiyet, Milli Mücadele dönemi, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları dönemimde de parlamber hükümet sisteminin özellikleri görülmektedir.

Parlamber hükümet sistemi yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve yine yürütme organının yasama organına karşı sorumlu olduğu bir hükümet sistemidir. Parlamber hükümet sisteminde yürütme ülkemizde çift başlı idi. Bir tarafta Cumhurbaşkanı yer alırken bir tarafta ise Bakanlar Kurulu yer alır. Cumhurbaşkanının

göreviyle ilgili olarak yapmış olduğu eylem ve faaliyetlerden dolayı herhangi bir sorumluluğu söz konusu değildir. Ancak Bakanlar Kurulunun görevleriyle ilgili olarak yapmış olduğu eylem ve faaliyetlerden dolayı yasama organına karşı hem kolektif hem de bireysel olarak sorumlulukları vardır. Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı tek meclisli olabileceği gibi çift meclislide olabilir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ise Türk siyasal hayatında yeni bir gelişmedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi yürütme çift başlı değildir. Yürütme tek başlıdır ve yürütme organı, yasama organı içinden çıkmaz. Hem yasama organı hem de yürütme organı doğrudan halk tarafından seçilir. Yürütme organı, parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi yasama organına karşı sorumlu değildir. Yürütme organının sorumluluğu doğrudan doğruya halka karşıdır.

Kuvvetler ayrılığı teorisi açısından bakıldığında parlamenter hükümet sisteminde yumuşak kuvvetler ayrılığı olduğu söylenebilir. Çünkü bu hükümet sisteminde yürütme organı yasama organı içinden çıkar ve yasama organına karşı sorumluluğu söz konusudur. Ayrıca yürütme organı yasama organının güvenoyuna da ihtiyaç duyar. Fakat yürütme organı yasama organından güvenoyu alamadığı takdirde yürütme organı da yasama organını fesheder. Bu açıdan bakıldığında hem yasama organı hem de yürütme organı birbirine muhtaçtır. Kuvvetler ayrılığı açısından Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine bakılacak olursa parlamenter hükümet sistemindeki kadar yumuşak bir ayrılığın olduğu söylenemez. Fakat başkanlık sistemindeki kadar da sert bir ayrılığın olduğu söylenemez. Bunun nedeni ise yürütme organının parlamenter hükümet sisteminde olduğu yasama organı içinden çıkmayacak olmasıdır. Bu hükümet sisteminde hem yasama organı hem de yürütme organı doğrudan halk tarafından seçilecektir ve yürütme organı meclise yani yasama organına karşı sorumlu olmayacaktır.

Türkiye’de 19. Yüzyıldan itibaren Batılılaşma girişimiyle birlikte Türk siyasal sisteminde yeni gereklere uygun olarak reform çabaları başlatılmıştır. Bu reform çabaları günümüzde de devam etmektedir. Klasik Osmanlı yönetim anlayışı milli bir biçime kavuşmuş istikrarlı bir şekilde devam edip gelmiştir. Batılılaşmayı zorunlu kılan ulusal ve uluslar arası koşullar Türk siyasal sisteminde reformu zorunlu koşturmuştur. Ancak bir istikrara kavuştuğunu söylemek zordur. Batılılaşma dönemi siyasal sistemde istikrarsız bir dönemi de başlattığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Türk siyasal sisteminde istikrar ve

demokratikleşme arayışı son olarak 2017 Nisan ayında yapılan anayasa değişikliği ile birlikte son aşamasına ulaştığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Genel olarak Batılılaşma dönemi ile birlikte Türk siyasal sistemi bir taraftan batıdan gelen baskı ve talepler, diğer taraftan toplumumuzdan gelen baskı ve taleplerin oluşturulması veya oluşturulmaması, çatışma ve geriliminde biçimlenmektedir. Son yıllarda Türk toplumu köyden şehre nüfus akışıyla ve aynı zamanda demografik büyümeyi de mini bir dinamizm kazanarak toplumda yani demokratik taleplerin oluşmasına yol açmıştır. Bu taleplerde yankısını anayasal girişimlerde kendini gösterecektir.

Bu çalışmanın amacı ülkemizde uygulanan parlamenter hükümet sisteminin kendisinden veya işleyişinden kaynaklanan sorunlardan dolayı parlamenter hükümet sisteminin ülkemizin temel sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı buna bağlı olarak yeni bir hükümet sistemine ihtiyaç duyulduğu algısından hareketle parlamenter hükümet sistemi ve cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin kuvvetler ayrılığı teorisi açısından karşılaştırılarak önemine değinilmiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde kuvvetler ayrılığı teorisine değinilmiş ve sırasıyla kuvvetler ayrılığı teorisine, tanımına, amacına, kuvvetler ayrılığının hukuk devleti ve demokratik devlet ile olan yakınlığı incelenmiştir. İkinci bölümde ise parlamenter hükümet sistemi ele alınmış ve sırasıyla parlamenter hükümet sisteminin dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimine, tanımına, özelliklerine, siyasi istikrar bakımından ve temsil ve hesap verebilirlik açısından değerlendirilmiş ve parlamenter hükümet sisteminin olumlu ve olumsuz özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ele alınmış ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yapılan anayasal değişiklikler irdelenmiş ve genel değerlendirilmesi yapılmıştır ve bu çalışmaya konuyla ilgili analiz değerlendirilmesi yapılmış ve sonuç kısmıyla son verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ

1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Tarihsel Gelişimi

Demokrasi kavramı Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kuvvetler ayrılığı fikrinin de tohumlarını bu dönemde bulmamızı sağlar. Aristoteles ile başlayan kuvvetler ayrılığı düşüncesi daha sonra John Locke'un düşünsel çabalarıyla ilerlemiştir. Locke'un kuvvetler ayrılığında yargı kuvveti muğlak bir nitelik göstermektedir. Düşünsel olarak öncelik, *“yasaları yapanlar ile uygulayanların farklı kimseler olması gerektiğinden”*, yasama ve yürütme ayrımı öncelik kazanmıştır. Bu kuvvetlerin yanında “üçüncü bir kuvvet olarak dış politika sorunuyla ilgili olarak federatif kuvvet önerilmiştir. Ancak, kuvvetler ayrılığı fikri modern düşünce anlamında asıl yapısını Montesquieu tarafından Kanunların Ruhü eseriyle kazanmıştır. Montesquieu, yasayı yapan, yasayı uygulayan ve bu yasalara göre ceza verme yetkilerinin yani üç kuvvetin ayrı toplumsal güçler tarafından paylaşılması gerektiğini öne sürmüştür (Topçu, 2016: 2).

Kuvvetler ayrılığının ortaya çıkışı, mutlak monarşilerin otoriter, baskıcı ve zorba yönetimlerine karşı kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almaya yönelikti. Devletin çeşitli fonksiyonlarının, birbirlerinden bağımsız ve farklı organlar tarafından yerine getirilmesi hem kamu hizmetlerinin daha iyi işlemesine hem de monark karşısında temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla hizmet edecekti. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile birlikte monarşinin mutlak yetkilerini sınırlayan ve milli egemenlik ilkesinin yolunu açan tarihsel bir işlev üstlenerek temsili rejimlerin doğmasında önemli katkılar sunmuştur. Bu ilkenin doğal sonucu olarak 1789 Fransız Devrimi sonrasında Fransa'da kuvvetler ayrılığı ilkesi, mutlak monarşiye son verebilmenin bir yöntemi olarak kullanılmıştır (Akad ve Dinçkol, 2012: 38).

1.1.1. Aristoteles

Aristoteles devleti, tüm yurttaşların bir yasa etrafında toplanması şeklinde tasarlamıştır. Ona göre devletin ortaya çıkma nedeni, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için karşılıklı olarak yardımlaşmalarını gerektirir. Bunun için ise güç birliği yapmaları gerekir.

Aristoteles devleti oluşturan insanlara ise yurttaş demektedir. Ancak herkes yurttaş sayılmamaktadır. Yurttaşlar yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerine katılırken yabancılar ve köleler katılamamaktadır. Çünkü yabancılar ve köleler yurttaş sayılmamaktadır (İşçi, 2011: 109).

Aristoteles'e göre tüm anayasalarda üç önemli öge vardır ve ciddi bir kanun koyucu bunların her biri için en iyi düzenlemeyi yapmalıdır. Bunlardan birincisi devlet çapında önem taşıyan bir şeyin tartışılıp düşünülmesi yani yasama, ikincisi bu tartışılan şeylerin yürütülmesi yani yürütme ve sonuncusu ise yargı düzenidir. Bu kuvvetlerle ilgili kararları, karara bağlama hakkı ise tüm yurttaşlara verilmelidir. Bunun uygulanabilmesinin bazı şartları vardır: ilk olarak, tüm yurttaşlar bu görevleri yerine getirirler. Yasama ve anasayal konularda ise yetkililerin bildirimlerini dinlemek için toplanırlar. Kısacası tüm yurttaşların ortaklaşa sorumluluğu söz konusudur. Bundan dolayı yurttaşlar görevlileri seçmek, kanunları yapmak, savaş ve barışa karar vermek için toplanırlar. Bunun dışındaki işlerde de her bir iş için özel olarak belirlenen yöntemle yerine getirilir. Yani tüm toplumu ilgilendiren konularda savaş ve barış, tüm yurttaşların görev ve soruşturma konuları gibi konuları görüşmek ve düşünmek için tüm yurttaşlar toplanırlar. Ancak bunun dışındaki tüm toplumu ilgilendirmeyen diğer görevler için bu görevlerde uzman kişiler görev alırlar. Başka bir yöntemde ise her şey hakkında görüşüp düşünmek için herkes toplanır, böyle bir ortamda görevliler kesin karar almamakla birlikte geçici kararlar da alabilirler. Devletin bir başka işlevi de yürütme organı ile ilgilidir. Aristoteles'e göre yürütme organında yer alacak kimsenin kamu gücünü ortaya koyabilmesi gerekir, bir konu hakkında yargıya varabilmesi ve daha çok emir veren kimse olması gerekir. Devletin daha üst düzeydeki kararları için ise o görevler için ayrı teşkilatlar oluşturulmalıdır. Bu oluşturulan teşkilatlar ya da bürolar alınan kararları uygulama, şehrin düzenini kontrol altına alma, adalet sistemini ayarlama gibi vazifeleri yerine getirmekten sorumludurlar (Duyar, 2011: 6).

Aristoteles'in, kuvvetler ayrılığı üzerinde en az durduğu kuvvet ise yargı organı olduğu söylenebilir. Aristoteles, mahkemeleri konularına göre; soruşturma, kamuya yönelik olarak işlenen suçlar, anayasaya karşı işlenen suçlar, memurlar ile yurttaşlar arasındaki uyuşmazlıktan dolayı ortaya çıkan suçlar, sözleşme ve özel yükümlülüklerle dayalı anlaşmazlıklardan dolayı kaynaklanan suçlar, işlenen cinayetler, yabancılar ve bir-beş drakhme arasındaki alış veriştikten kaynaklanan anlaşmazlıklar olmak üzere sekize

ayırmıştır. Aristoteles mahkeme üyelerinin yetki alanına giren konulara ve atanma biçimlerine göre ise üçe ayırmıştır. Bunlar; mahkemelerdeki jüri üyeleri herkes arasından mı yoksa belli kişiler arasından mı seçilecek, kaç çeşit mahkeme var ve bu mahkemeler hangi konularla ilgilenirler, mahkeme üyeleri atanma yolu ile mi yoksa kura çekim ile belirlenecekler (Urhan, 2016: 223-224).

İlk Çağ düşünürü Aristoteles'ten sonra ise modern çağ düşünürleri olan John Locke ve Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı teorisi hakkındaki düşüncelerine değinilmiştir.

1.1.2. John Locke

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, Montesquieu tarafından teorileştirilmiş olmasına rağmen bu teoriyi modern çağda ilk dile getiren düşünür John Locke'dur. Locke Uygur Yönetim Üzerine İkinci İnceleme adlı ünlü eserinin XII'nci bölümünde devlet yönetiminde "yasama kuvveti", "yürütme kuvveti", ve "federatif kuvvet" olmak üzere üç kuvvetin bulunduğunu ve bu kuvvetlerin birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur. Yasama kuvveti, kanun yapma; yürütme kuvveti, kanunları sürekli olarak ve aralıksız bir şekilde uygulama; federatif kuvvet ise savaş, barış, birlik ve ittifak yapmadan sorumlu olan kuvvettir. Locke "yargı"yı ayrı bir kuvvet olarak görmemekte ancak yürütme kuvvetine dahil bir faaliyet olarak görmektedir (Gözler, 2013: 74).

Locke göre, yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü yetkiler tek elde toplandığı takdirde bu yetkiler kötüye kullanılabilir. Örneğin, yasama kuvvetini elinde bulunduranlar, çıkarılan kanunları kendilerine uygulamama girişiminde bulunabilir ya da çıkarılan kanunları kendi özel çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanma eğilimine girebilirler. Bundan dolayı, yasama organının çıkardığı kanunları uygulama görevinin ayrı bir kuvvete, yani yürütmeye verilmesi gerekir. Locke bu şekilde yasama ve yürütmeyi birbirinden ayırarak kendi zamanındaki tüm yetkileri elinde bulunduran monarşi kurumuna da karşı çıkmış olduğunu göstermektedir (Erdoğan, 2012: 200-201).

Locke'ye göre yasamanın amacı, toplumun faydasına olan işlemlerde bulunmak, yasaları halkın çıkarları için yapmaktır. Bundan dolayı yasama organı; genel yasalar koyar, kişiye özel kararlar alamaz, sözlü buyruk veremez, mülkiyet hakkını ise bu hakka sahip olanın rızası olmadan sınırlayamaz ve ortadan kaldıramaz. Özgürlükle aynı anlama gelen

mülkiyet hakkına saldıran ya da onu ortadan kaldırmaya zemin hazırlayan yasama organı, kendi amacına aykırı davranmış olur (Kutlu, 2001: 109-110).

Locke'a göre yasama organı hiçbir zaman keyfi hareket edemez, çünkü yasama organını oluşturan halkın bile böyle bir amacı olmamıştır. Yasama organı halkın rızası olmadan yani çoğunluğun onayı olmadan hiç kimsenin mülkiyetine el koyamaz ve yasama organı kendi yetkilerini kimseye devredemez. Çünkü yasama yetkisi ancak halkın emanet ettiği ellerde bulunabilir. Genel olarak bakıldığında yasama organının sahip olduğu yetkiler halk tarafından devredilmiştir. Yasama organı halk tarafından kendisine emanet edilen bu yetkilere ihanet ederse halkın yasama organını değiştirme hakkı vardır (Sabine, 1969: 221).

Locke'a göre yasama yürütmeden üstündür. Çünkü halkın istek ve taleplerini göz önünde bulundurarak genel yasalar yapar. Bundan dolayı yürütme yasamaya bağımlıdır. Bunun dışında federatif güçte dış ilişkilerin kararlaştırılması, savaş, barış ve antlaşmalar yapmakla ilgili görevleri vardır. Federatif güçte esas itibarıyla yürütme gibi yasamaya tabidir. Yasamanın belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde hareket etmektedir. Federatif güç bu yetkilerini yerine getirirken yürütme organıyla da uyumlu çalışması gerekir (Erdoğan, 2012: 201).

Kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyen Locke, yasama ve yürütme organlarının dışında federatif bir organı da benimsemesinin nedeni, Federatif kuvvetin dış politika sorunuyla ilgi konularla ilgilenmesidir (Büyük, 2010: 165).

Locke yargıyı ise bir kuvvet olarak görmemektedir. Çünkü yargılamayı yapan yargıçlar, yasama organının yapacağı yasalara uymak zorundadır ve yasamanın yaptığı yasalara göre yargıçlar karar vereceklerinden dolayı yargıyı bir kuvvet olarak görmemektedir (Kutlu, 2001: 111).

1.1.3. Montesquieu

John Locke'dan sonra kuvvetler ayrılığı teorisini benzer kaygılarla işleyen ve çoğu zaman bu teori ile ismi özdeşleşen 18. yüzyıl Fransız düşünürü Montesquieu'dur. Montesquieu kuvvetler ayrılığı teorisi ilgili görüşleri ise Kanunların Ruhu (L'Esprit de Lois 1748) adlı eserin XI. Kitabının VI'ncı bölümünde bulunmaktadır. Montesquieu bu konudaki

görüşleri ise zamanın İngiliz siyasi sisteminden gözlemlediklerinden hareketle ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2012: 201-202).

Montesquieu'nun siyasi kuramı dengeye dayanır. Yani bir iktidarın ancak başka bir iktidarla sınırlandırılmasını ifade eder. İktidardakilerin devlet gücünü kendi şahsi menfaatleri için kullanmasını ancak ikinci bir iktidarın varlığı ile engellenebilir. Bunu sağlamak için ise devleti oluşturan siyasal birimleri birbirinden ayırıp değişik ellere verilmelidir. Siyasi özgürlük ise ancak bu şekilde güvence altına alınmış olur (Kutlu, 2001: 112).

Montesquieu'ya göre bir devlette yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç kuvvet vardır. Yasama kuvveti, devletin genel idaresini temsil eder yani kanun yapar, kanunları değiştirir ya da ortadan kaldırır. Yürütme ise yasamaya dayanarak elde edilen bu yetkilerle savaş ya da barışa karar verir, yabancı ülkelere elçi gönderir ya da elçi kabul eder, iç ve dış güvenliği sağlar. Yürütme gücünün ise bir hükümdarın elinde olması gerekir. Yargı kuvveti ise kişiler arasında çıkan anlaşmazlıkları çözer ve suçluları cezalandırır (Erdoğan, 2012: 202).

Montesquieu'ya göre yürütme organı tek bir kişiye verilmesi gerekirken, yasama organını kullanma yetkisini tek bir kişi yerine birçok kişinin kullanması gerektiğini düşünmüştür. Yasama kuvvetini kullanma yetkisi bir kurula ait olmalıdır. Bu kurul iki kısımdan oluşmalıdır. Birinci kısım asillerden, ikinci kısım ise halkın temsilcilerinden olmalıdır. Bir tarafta asiller diğer tarafta ise halkın temsilcisi olduğundan birbirlerine karşı önleme yetkisi olacak. Bu şekilde birbirlerini sınırlandıracaklar. Her ikisini de yani yasama organını, yürütme organı tarafından sınırlandırılacak, yürütme organını ise yasama organı tarafından sınırlandıracaktır. Yargı kuvveti ise mahkemelere ait olmalıdır. Montesquieu yargı organının herhangi bir zümrenin ya da belirli bir mesleğin elinde olmaması gerektiğini düşünmüştür. Ayrıca mahkemelerde halktan seçilecek kimselerinde olması gerektiğini savunmuştur. Montesquieu yargı organının da sınırlı olduğu kanaatindeydi çünkü yargı organı, yasama organının çıkaracağı kanunlara bağlıdır. Yasama organının çıkaracağı kanunları uygulamakla görevlidir. (Gözler, 2012: 82).

Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı teorisini benimsemesinin önemli bir sebebi de hem yasama organının hem de yürütme organının yargı organına müdahale etmesini

önlemektir. Ayrıca haklı bir neden olmadıkça hakimlerin görevlerinden alınmasını engellemektir (Fendoğlu, 2015: 695).

Montesquieu'ya göre bir devlette yasama, yürütme ve yargı organlarına ait yetkiler bir kişi veya organda toplanırsa özgürlüğün ortadan kalkmasına neden olur. Yargı organı, yasama ve yürütme organlarından ayrılmazsa özgürlüğün yine tehlikeye girmesine neden olur. Eğer tüm bu kuvvetlere ait yetkiler ister bir kişinin, ister yüksek bir memurun, ister aristokratların ve isterse halkın elinde olsun sadece bir kesimin elinde toplanan bu yetkiler devlette her şeyin yıkılmasına neden olur (Çelik, 2011: 147).

1.2. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Tanımı ve Özellikleri

Kuvvetler ayrılığı sistemi yasama, yürütme ve yargı olarak tanımlanan güçlerin, farklı yollardan göreve gelen ve aralarında “fren ve denge mekanizması” bulunan farklı organlara verilmesi olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımda ise; kuvvetler ayrılığı, devlet iktidarının hukuki anlamdaki işlevlerinin aralarında işbirliği olan farklı organlar tarafından yerine getirilmesidir. Başka bir şekilde kuvvetler ayrılığını tanımlayacak olur isek, devletin yasama, yürütme ve yargı işlevinin birbirine karşı bağımsız organlar tarafından yerine getirilmesidir (Akgül, 2010: 81).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, devlet niteliği taşıyan siyasal birimlerde, birbirinden farklı kuvvetler bulunmaktadır ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesinin koşulu ise bu kuvvetlerin birbirinden ayrı ve bağımsız organlara verilmesi gerekmektedir. Kısacası kuvvetler ayrılığı, devletin faaliyetlerinin ve görevlerin ayrılmasını ve bu faaliyetlerin ve görevlerin ayrı organlar tarafından yerine getirilmesini ifade eder (Duyar, 2011: 4).

1.3. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Amacı

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, devlet iktidarının yasama, yürütme ve yargı organları baz alınarak ve gücün bölünüp farklı organlar arasında dağıtılması sonucu, iktidar kullanımını farklılaştırarak, siyasi iktidarın gücüne karşı devlet iktidarının farklı ellerde toplanması yoluyla, iktidarlar arasında denge kurup, bu yolla siyasi iktidarın sınırlandırılması amaçlanmaktadır (Kutlu, 2001: 198)

Anayasacılık düşüncesinin kurucularının kuvvetler ayrılığı doktrinini ortaya atmalarının amacı, devletin devasa gücünün tek bir elde toplanmasının önüne geçerek ekonomik, siyasal ve sosyal hak ve özgürlükleri güvence altına almak idi. Ancak birbirinden bağımsız olan ve karşılıklı olarak birbirlerini denetleyip dengeleyebilen organlar sayesinde iktidarın kötüye kullanılmasında vatandaşlar korunabilir. Gerçekten de siyasi iktidarın devlet içinde dağıtılması hem farklı organlara düşen güç payını azaltır, hem de bu organların birbirlerini dengelemesine imkan verir (Erdoğan, 2011: 73).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, kuvvetlerin birbirinden kopukluğu ve tamamıyla bağımsızlığı anlamına gelmez. Devletin varlığının devamı için ve bu varlığın gerektirdiği işlerlik bakımından, devletin fonksiyonlarının yerine getirilmesi açısından fonksiyonların bir birinden ayrılmış olmasıdır, ancak bu üç kuvvetin fonksiyonlarının bir bütün oluşturması anlamına gelir. Kuvvetler ayrılığının amacı ise demokratik sistemlerde tüm yetkilerin ve siyasal iktidarın bir tek elde toplanıp otoriter ve despotik bir yönetimi engellemektir ve otoriter ve despot bir yönetimin oluşmaması için ise kuvvetlerin birbirini denetlemesi kuralı uygulanmıştır (Uyar, 2011: 47).

1.4. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi İle Hukuk Devleti Arasındaki İlişki

Bireylerin hukuki güvenliğini sağlayabilmek için her şeyden önce devlet iktidarının sınırlandırılması gerekir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile birlikte devlet gücünün tek elde toplanmasını engelleyerek, yetki sahibi organları karşılıklı olarak dengeleyerek ve yetki sahibi organları belli görevlerde belli sürelerde tutarak, bazı devlet organlarına da bağımsızlık tanınarak siyasal iktidarın etkisini azaltmaya dönük önlemler bireylerin hukuki güvenliğini sağlamak içindir (Sabuncu, 2014: 85).

Mutlak iktidarın sınırlandırılması ve buna bağlı olarak yasal bir yönetimin oluşturulması, temel hak ve özgürlükler düzeninin korunması, temel hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesinin temel koşulu kuvvetler ayrılığına dayalı anayasal bir yönetimin oluşturulmasına bağlıdır (Kutlu, 2001: 198).

1.4.1. Hukuk Devletinin Düşünsel Gelişimi

Kökleri 1215 Magna Carta'ya dayanan Hukuk devleti ilkesi, kavramsal olarak ilk kez 1608'de İngiltere tahtına I. James olarak çıkan İskoç Kralı IV. James'in vermiş olduğu bir idam kararına karşı, Baş yargıç Lord Coke'un itiraz etmesiyle ortaya çıkmıştır. Kralın vermiş olduğu bu karara karşı çıkan Baş yargıç Coke, "*Kral insanlara değil, Tanrıya ve Hukuka tabidir*" diyerek "*kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağını*" belirtmesiyle hukuk devleti kavramına bugünkü anlamına uygun gelecek bir içerik kazandırmıştır. Ancak ilk kez Kant, 1797'de "*Hukuk Öğretisinin Metafizik Etkileri*" adlı eserinde "*hukuk zemininde duran devlet*" olarak tanımlayarak hukuk devletine bir tanım kazandırmıştır. Kant, devleti "*hukuki kurallara bağlı olarak yaşayan bir insan çokluğunun birleşmesi*" olarak belirtmiş, tek amacının ise "*hukuku korumak ve özgürlüğü güvence altına almak*" olduğunu belirtmiştir (Caniklioğlu, 2008: 14).

Hukuk devleti ilkesi Türk anayasal sistemine ise ilk kez 1961 anayasası ile birlikte girmiştir. Ancak bu durum 1961 Anayasasından önce Türkiye Devleti'nin hukuk devleti olmadığı anlamına gelmez. Türk tarihinde hukuk devleti ilkesini geliştirme çabaları Tanzimat'tan beri sürmektedir. Ancak hukuk devleti ilkesi anayasal statüye 1961 anayasası ile kavuşmuştur ve hukuk devleti ilkesi 1982 anayasası ile bazı kısıtlamalara maruz kalsa da anayasanın temel ilkelerinden biri olma özelliğini korumuştur (Gözübüyük, 2007: 167).

Tanzimat'la başlayan hukuk devleti anlayışı padişahın üzerinde bir iradenin olduğu yani hukukun üstünlüğü ilk defa ortaya çıkmıştır. Bu süreç 1876'da meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte kurumsallaşsa da uzun sürmemiştir. Bunun nedeni ise dönemin gelişmelerinden dolayı anayasanın askıya alınmış olmasıdır. Hukuk devletinin yaptırım teşkil edebilmesi için yazılı bir anayasaya ihtiyaç vardır. Çünkü anayasaların en önemli işlevleri siyasal iktidarı sınırlandırmak, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini teminat altına almak ve siyasal iktidarın keyfi hareket etmesini önlemektir. Tarihsel süreç içinde II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte padişah tahttan indirilmiş ve anayasa tekrardan yürürlüğe girmiştir. Anayasada 1909 yılında önemli değişiklikler yapılmıştır ancak bu süreçte çok uzun sürmemiştir. Çünkü meşrutiyetin ilan edilmesinde önemli rol oynayan İttihat ve Terakki partisi yönetimi ele geçirmiş ve otoriter yönetim anlayışıyla birlikte bir nevi demokrasi ve hukuk devletinin askıya alınmasına neden olmuştur ve ulusal kurtuluş

savaşından sonra cumhuriyetin ilan edilmesi ve akabinde 1924 Anayasasının kabulü ile birlikte tek parti iktidarının devrimlerin uygulanması gerekçesiyle otoriter yönetim anlayışı demokratik yönetimin askıya alınmasına ve hukuk devleti ilkesinin de ihlal edilmesine neden olmuştur. Çok partili hayata geçilen 1950'li yıllarda ise tek parti dönemine nazaran daha demokratik bir yönetim düzeninin oluştuğu söylenebilir. Ancak Türkiye'de 1960 ve 1980 yıllarında yapılan askeri darbeler demokrasi ve hukuk devletinin kesintiye uğramasına neden olmuştur (Erman, 2011: 3-4).

1.4.2. Hukuk Devletinin Tanımı

Hayek'e göre hukuk devleti, faaliyet ve eylemleri daha önce belirlenmiş yürütme organının birtakım kurallara göre hareket ettiği bir devleti ifade etmektedir (Erman, 2011: 1).

Türkiye'de ise hukuk devleti kavramı ile ilgili olarak ilk kez idare hukuku düşünürü olan Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ın İdare Hukuku (1938) adlı eserinde yer almış ve Onar'a göre Hukuk devleti, devletin de vatandaşlar gibi önceden belirlenmiş birtakım kurallara uymak zorunda olduğu bir siyasal düzeni ifade etmek şeklinde belirtmiştir (Onar, 1966: 139).

Hukuk devleti; yapılan bütün eylem ve faaliyetlerin hukuka uygun olan, temel hak ve hürriyetlere saygılı olan ve bu temel hak ve özgürlükleri koruyan, Anayasaya uygun olacak şekilde davranan, Anayasaya ve hukukun üstünlüğüne bağlı kalan ve bu bilinçte olan devlet anlayışını ifade eder (Kuzu, 2009: 1).

1.4.3. Hukuk Devletinin Gerekleri

Hukuk devletinin gerekleri kendi arasında ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi hukuk devletinin genel gerekleri diğeri ise hukuk devletinin özel gerekleridir. Hukuk devletinin genel gerekleri yasama yürütme ve yargı organlarının hukuka bağlılığını; hukuk devletinin özel gerekleri ise idarenin hukuka bağlılığını gerektirir (Gözler, 2013: 209).

1.4.3.1. Hukuk Devletin Genel Gereklere

1.4.3.1.1. Yasama Organının Hukuka Bağlılığı

1982 Anayasasının 11'nci maddesine göre, yasama organı da anayasayla bağlıdır ve yasama organının yapmış olduğu kanunlar anayasaya aykırı olmaz. Dolayısıyla yasama organı anayasaya uygun kanunlar yapmalıdır. Türkiye'de ise kanunların anayasaya uygunluğu Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından yapılır. Eğer yasama organı anayasaya aykırı kanun yaparsa, AYM tarafından iptal edilir (Gözler, 2013: 209).

Yasama organının hukuka uygun olarak davranabilmesi için öncelikle yasamanın anayasaya uyması ve anayasaya uygun kanunlar yapması gerekir. Kamu hukukunda kanunların anayasaya uygun olduğu karinesi egemendir. Buna paralel olarak anayasaya aykırı olduğu iddia edilen kanunlar, AYM tarafından incelendikten sonra, anayasaya aykırılığı tespit edilirse AYM tarafından iptal edilir (Derdiman, 2006: 354).

1.4.3.1.2. Yürütme Organının Hukuka Bağlılığı

Bir devletin hukuk devleti olabilmesi için yürütme organının da hukuka tabi olması gerekir. 1982 Anayasasının 11'inci Maddesinde yürütme organının da anayasaya bağlı olduğu esas kabul edilmiştir. Bundan dolayı yürütme organı Anayasaya aykırı eylem ve faaliyetlerde bulunamaz ve yürütme organı kanunlarla da sınırlandırılmıştır. Yürütme organı kendisine tanınan yetkileri kanunlara bağlı olarak kullanmak zorundadır. Eğer yürütme organı hukuka aykırı eylem ve faaliyetlerde bulunursa, yapılan işlemler idari yargı organları tarafından iptal edilir (Gözler, 2013: 209).

1.4.3.1.3. Yargı Organının Hukuka Bağlılığı

1982 Anayasası sadece yasama ve yürütme organlarının hukuka bağlı olarak eylem ve faaliyetlerde bulunmasını öngörmemiştir. Bunun dışında yargı organının da hukuka uygun olarak eylem ve faaliyetlerde bulunmasını öngörmüştür. 1982 anayasasının 11'inci Maddesine göre, *“Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar*

anayasaya aykırı olamaz". Bu madde ile yargı organının anayasaya bağlı olduğu açıktır (Gözler, 2013: 210).

1.4.3.2. Hukuk Devletinin Özel Gereklere

1.4.3.2.1. İdarenin Bütün Eylem ve İşlemleri Yargı Denetimine Tabi Olmalıdır

1961 Anayasasının 114'üncü maddesine göre, "*idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz*" hükmü getirilerek idarenin faaliyetlerinden dolayı yargı organının denetiminde olduğu belirtilmiştir. Bu madde 1971 yılında yapılan değişiklikle "*İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır*" şeklinde değişikliğe uğramıştır. Bu hüküm 1982 Anayasasının 125'inci maddesinin birinci fıkrasında da aynen kabul edilmiştir (Özbudun, 2005: 115-116).

1.4.3.2.2. Hakimler Tarafsız ve Teminat Altında Olmalıdır

1982 anayasasının 138'inci Maddesinin 2. Fıkrasında, "*Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz*" maddesiyle hakimler görevlerini icra ederken bağımsız hale getirilmiştir (Erdoğan, 2003: 170-171).

1982 anayasasının 139'uncu Maddesine göre, "*Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylık, ödenek ve diğer haklarından yoksun kılınamaz*". Bu madde ile birlikte hakimlerin bağımsız olabilmesi için bu şekilde görev güvencesi teminat altına alınmıştır (Erdoğan, 2003: 171).

1.4.3.2.3. İdarenin Mali Sorumluluğu

Hukuk devletinde idarenin gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle insanlara vermiş olduğu zararlardan dolayı bu zararları parasal olarak karşılaması gerekir. 1982 Anayasasının 125'inci maddesinin son fıkrasında "*İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür*". Bu anayasa maddesinden dolayı devlet idaresi hukuka aykırı olarak gerçekleştirdiği eylem ve işlemlerden dolayı insanlara zarar vermişse bu zararı

karşılama ile yükümlüdür. Ancak oluşan bu zarardan dolayı idare kendiliğinden bu zararları karşılamazsa, mahkemeler idareyi bu zararları karşılaması için mahkum eder (Gözler, 2013: 212).

1.4.3.2.4. Diğer Özel Gereker

Hukuk devletinin tam olarak gerçekleşebilmesi için daha pek çok şart vardır. Ceza yargılamasına tabi olup, doğrudan doğruya hukuk devletinin gereği olmayan pek çok hak, hürriyet ve ilke vardır. Bunlar, “*Hak arama hürriyeti, kanuni hakim güvencesi, masumluk karinesi, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi, ceza kanunlarının geçmişe yürümemesi, kanunlara aykırı olarak elde edilen bulguların delil olarak kullanılamaması, ceza sorumluluğunun şahsi olması, ceza yargılamasının aleni olması, adil yargılanma hakkı, dilekçe hakkı, etkili başvuru hakkı, bilgi edinme hakkı, dinlenilme hakkı (savunma hakkı), vs*” (Gözler, 2013: 212).

1.4.4. Hukuk Devletinin Amacı

Josef Raz’a göre, “*hukuk devletinin amacı keyfi gücün yarattığı tehlikeyi asgariye indirmek; istikrarsız, açık olmayan ve geçmişe dönük yasaların neden olduğu kişisel özgürlük ve onur ihlallerini önlemektir*” (Erdoğan, 2012: 113). Huber’e göre, ise “*Hukuk devleti bireylerin yaşamalarını, özgürlüklerini ve mülkiyetlerini korumayı amaç edinir*” (Erman, 2011: 1).

Hukuk devletinin başlıca amacı toplumda barışı tesis etmek ve adaleti sağlamaktır. Toplumsal barışın ve adaletin sağlanması ise ancak insan haklarına saygı gösterilerek gerçekleştirilir. Yani insan haklarının güvence altına alınmadığı bir düzende ne toplumsal barıştan ne de adaletten bahsedilir. Çünkü toplumsal barışın gerçekleşmesi için, kişileri hak sahibi birer özne olarak görüp onların meşru istek ve taleplerini uzlaştırmak gerekir. Hukukun amacı, hiç kimse arasında ayırım yapmaksızın herkesin hakkını teslim etmektir. Dolayısıyla insan haklarını güvence altına almayan ve sözleşmelerden doğan haklara da riayet etmeyen bir hukuk sistemi adaletsizlik doğurur. Böyle bir siyasal düzende hukuktan bahsedilemez (Erdoğan, 2012: 117).

1.5. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi İle Demokrasi Arasındaki İlişki

Bir siyasal ve anayasal sistemin demokratik olabilmesi için kuvvetler ayrılığı ilkesi belirleyici önemdedir. Demokratik sistemlerde iktidar üç kola ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi siyasetin oluşturulması ve uygulanmasından sorumlu olan yürütme organı, diğeri çıkarılan kanunları ve vergileri onaylayan ve yürütme organını da denetlemekten sorumlu olan yasama organı, diğerk organ ise yargı organıdır ki bu organ kanunların ihmal edilip edilmediğine karar verir eğer kanunlar ihmal edilmişse, ihmal edilenler cezalandırılır. Bu üç organın görevlerinin birbirinden ayrı olması farklı sorumluluk biçimlerinin güvence altına alınmasının temel bir gereğidir (Beetham ve Boyle, 2005: 67-68).

1.5.1. Demokrasi Nedir

Günümüz siyasal söylemine baktığımız zaman demokrasi kelimesinin anlamı belirsiz bir kavram haline dönüşmüştür. Demokrasi kelimesine herkes kendince bazı anlamlar yüklemektedir. Bunun nedeni, kişinin kendisi gibi düşünen kişi veya grupları meşrulaştırma aracı olarak göstermektir. Herkes kendi dünya görüşünü, ideolojisini ve fikirlerini demokrat diye tanımlamaktadır. Bu anlayış, birbirinden farklı meşrep ve mezhepten olan insanlar arasında oldukça yaygındır. Bundan dolayı ortak bir demokrasi tanımını ortaya çıkarmak kolay değildir (Erdoğan, 1995: 137).

Demokrasi kelimesi eski Yunanca bir kelimedir. “Demos” ve “Kratos” kelimelerinin birleşmesinden ortaya çıkmış, demos halk, kratos ise yönetim olan kelimenin Türkçedeki karşılığı ise “Halk iktidarı” demektir. Halkın iktidarı olarak kullanılan demokrasi, yönetimi elinde bulundurmamak anlamına gelir (Öztekin, 2003: 58-59).

Çağdaş anlayışlar açısından bakıldığında demokrasi iki şeyi ifade etmektedir. Bunlardan birincisi ve en yaygın olanı kendi kendini yönetme anlayışıdır. Bu anlayışa göre demokrasi, siyasal karar alma sürecine tüm vatandaşların aktif bir şekilde katılmasını ifade eder. Demokrasi ile ilgili diğerk önemli yaklaşım ise elit teorisi. Bu yaklaşım da ise demokrasi, yönetecek elitin seçilme yöntemi ile alakalıdır. Yani halkın düzenli aralıklarla belirli bir gruba yönetme hakkını verdiği sistemdir (Erdoğan, 1995: 16-17).

Kelime anlamı olarak halkın iktidarı anlamına gelen demokrasi, pek çok düşünür tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu düşünürlerden Duverger'a göre demokrasi, yönetenlerin dürüst ve serbest seçimler yolu ile yönetilenler tarafından seçildiği bir rejim olarak tanımlanmıştır. Locke ise bir siyasal düzenin kurulabilmesini sağlayan toplumun, hem kanunları kendisinin yapması ve hem de bu kanunların uygulanmasını sağlayan yöneticilerin kendileri tarafından seçilmesi durumunda bu yönetim biçimine demokrasi deneceği şeklinde bir tanım yapmaktadır. Lipset ise demokrasi siyasal iktidarı ele geçirebilmek için yarışan gruplar arasından ve bu gruplar arasında anayasaya uygun olacak şekilde uygun imkanlar sağlayarak yönetimdeki görevlileri değiştirmek için seçme yaparak önemli kararları etkileme şeklinde tanımlamaktadır (Ören ve Varlık, 2003: 175).

1.5.2. Demokrasinin Amaçları

Demokrasi her şeyden önce siyasal toplum içerisinde yer alan farklı dünya görüşüne sahip kişi veya grupların ve farklı kimlikleri kucaklayan nitelikte olmalıdır. Demokrasi barışçıl bir toplumsal varoluşu ifade eder. Demokrasi hiç kimseye bir değeri dayatmaz ve hiç kimseye bir dünya görüşünü benimsemesini zorunlu kılmaz. Demokrasi insanlara hayatın nasıl yaşanması gerektiğini söylemez. Demokrasi, doğaya ve insanlara ilişkin bir tasarım sunmaz. Demokrasi, insanlara yaşamlarını hangi değerlere dayandırması ve hangi insani amaçları benimsemesi konusunda yardımcı olmaz. Demokrasinin amacı herkesin kendi hayatını kendi tercihleriyle yaşayabilmesinin barışçıl zeminini hazırlamaktır (Erdoğan, 1995: 138).

Demokraside amaç, bir devlet otoritesi altında yaşayan insanların iradelerini açıklarken gerçek ve serbest bir şekilde belirtmesi gerekir. Devlete düşen görev ise iradelerini açıklayan bu insanların iradelerine saygı gösterip herkese tanınan ve herkes için güvence altına alınan temel hak ve hürriyetleri saygı ilkesi çerçevesinde yerine getirmektir (Kuzu, 2014: 338-339).

1.5.3. Demokrasinin Temel Koşulları

Bir ülkenin siyasal sisteminin demokratik ve hür bir sistem olarak kabul edilebilmesi için ülkede siyasal hakların ve özgürlüklerin maksimum düzeyde gerçekleşmesi

gerekmektedir. Siyasal iktidara getirilecek olan otoritenin hür ve adil seçimler yoluyla seçilmesi, iktidarın yapılacak olan seçimler sonucu kansız bir şekilde el değiştirmesi, yine halkın inanç, ifade, örgütlenme, muhalefet etme, gösteri gibi sivil özgürlüklere sahip olması gerekir. Bu temel hak ve özgürlüklerin sağlanmadığı ve tanınmadığı bir ortamda ve hukuk devletinin gerçekleşmediği siyasal sistemde demokrasiden bahsetmek imkansız olur (Dursun, 2004: 178).

Demokrasinin temel koşullarından biri de eşitliktir. Siyasal iktidarın, vatandaşlara sağlamış olduğu hizmetlerde hiçbir vatandaşa ayırım yapılmadan herkese eşit bir şekilde işlem yapılmasıdır. Daha geniş bir söylemle devlet kendi vatandaşlarına hizmet sağlarken ya da mevcut kanunlar vatandaşlara uygulanırken, hiçbir vatandaş arasında din, dil, ırk, inanç, eğitim, yaş, cinsiyet, siyasi ve ideolojik ayırım yapılmadan tüm vatandaşlara eşit muamele yapılmalıdır. Eğer tüm vatandaşlar arasında eşitlik sağlanırsa demokrasi ilkesi sağlıklı bir şekilde işleyecek ancak eşitlik sağlanmadığı takdirde demokrasi ilkesinin işlemede aksaklıklar meydana gelecektir (Öztekin, 2003: 62).

Demokrasi inancı, dünya görüşü, yaşam tarzı anlayışı her ne olursa olsun, herkesin doğrudan kendisi ve seçtikleri temsilcileri aracılığı ile kolektif karar alma sürecine katılmasını ifade eder. Demokrasi bir toplumsal süreç olduğundan dolayı hiçbir toplumsal grup bu sürecin dışında bırakılmamalıdır. Bu süreçte önemli olan barışçıl yollarla ve gerekli olduğu durumlarda ortaklaşa karar vermektir (Erdoğan, 1995: 19).

Demokrasinin temel koşullarından bir diğeri de çoğunluğun oyunu almış temsilcilerin toplumu yönetme hakkına sahip olmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için ise özgür, eşit, serbest ve gizli olarak yapılan seçimlerle mümkün olur. Çoğulcu, katılımcı, çağdaş ve demokratik sistemlerde seçimlerin önemi büyüktür. Çünkü seçmenlerin iradesi ancak kurallara göre yapılan seçimler neticesinde ortaya çıkar. Çoğunluğun seçmiş olduğu seçmenlerin azınlıkların haklarını korumayacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Azınlıkta kendi haklarını seçmiş olduğu temsilciler aracılığı ile koruyacaktır (Öztekin, 2003: 62).

Klasik demokrasi anlayışına göre yapılan seçimlerde çoğunluğu elde eden siyasal görüş veya partiler belli bir süre için temsilciler aracılığıyla ülkeyi yönetme hakkına sahip olurlar. Ancak siyasal çoğunluğun olduğu bir siyasal düzende elbette siyasal azınlığında olması kaçınılmazdır. Çoğunluğu belli bir süreliğine elde eden temsilcilere ülkede her istediğini yapma olanağı tanınmaz. Azınlıkta kalanlarda çoğunluğu elde eden yöneticileri

eleştirme ve kendi isteklerini savunma hakkına sahiptir. Başka bir deyişle azınlıkta olanlarında bir gün çoğunluk olabilmesinin önü açık tutulmalıdır (Sabuncu, 2014: 111).

Çoğunluğu elde edenin yönetme hakkı demokrasi ilkesinin pratik bir ilkesidir. Çoğunluğu elde edenin almış olduğu kararlar her zaman doğrudur anlamı taşımaz. Henry Mayo'ya göre *“eğer doğru kararların verilmesinde yanılmaz bir siyasi sitem arıyorsak bir teokrasi kurmaya çalışmalıyız. Hiçbir siyasi sistem kararların daima doğru olacağını garanti edemez”*. Çoğunluk ilkesinin amacı demokratik siyasi sürece işlerlik kazandırmak içindir ve hatta çoğunluğu elde eden temsilcilerde farklı gerekçelerden dolayı kendi aralarında bölünmüşlerdir. Çoğunluğu elde eden temsilcilerin kendi aralarında farklı düşünmesine rağmen izlenecek siyasetin belirlenmesinden dolayı beraberce karar alırlar. Dolayısıyla izlenecek siyasetin belirlenmesinde yönetim ilkesine ihtiyaç vardır bu da çoğunluğun kararının hakim olmasını gerektirir (Erdoğan, 2012: 304-305).

1.5.4. Demokrasi Biçimleri

1.5.4.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi modelinde alınacak her türlü kararda halkın doğrudan ve sürekli olarak katılmasını ifade eder. Doğrudan demokrasinin ilk örnekleri Antik Yunan'da ve özellikle Atina Sitesinde görülmektedir. Ancak doğrudan demokrasi örneklerine ulaşmak oldukça sınırlıdır. Günümüzde ise kalabalık ve karmaşık yapıları toplumlarda doğrudan demokrasiyi uygulamak neredeyse imkansızdır. Doğrudan demokraside halk sürekli karar organı olacak ve yine halk uygulanacak olan kararları kendisi alacak ve aldığı bu kararları uygulayacak yönetici kesimini de belli bir süreliğine seçecek ve halk istediği zaman da bu yönetici kesimini görevden alabilecektir (Öztekin, 2003: 64).

1.5.4.2. Temsili Demokrasi

Temsili demokrasi, halkın kendi eli ile seçmiş olduğu temsilciler aracılığı ile egemenliğini sağlamasıdır. Temsili demokraside halk temsilcileri seçer bu temsilcilerde egemenliği kendi adlarına değil halk adına kullanır (Gözler, 2013: 108).

Günümüzde uygulanan demokrasi biçimi temsili demokrasidir. Çünkü halk temsilcilerini kendisi belirlemektedir. Temsilciler belirlerken geniş halk katılımının sağlanması gerekmektedir. Ancak geniş halk katılımı sağlanırsa temsilin meşruiyeti sağlanabilir (Aksakoğlu, 2007: 35).

1.5.4.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yarı doğrudan demokrasi doğrudan demokrasi ile temsili demokrasiyi birleştiren bir sistemdir. Temsili demokraside halk iktidarı tamamı ile kendi seçmiş oldukları temsilcilerine bırakır. Temsili demokraside temsilciler tekrar seçilmeme durumu dışında yönetilen halk tarafından doğrudan kontrol edilmemektedirler. Ancak yarı doğrudan demokrasi halka bu olanağı sağlamaktadır. Halk yarı doğrudan demokraside yine kendi temsilcilerini seçer ancak çok önemli konularda özellikle de yasama organı ile ilgili konularda kendisi karar alma yetkisini kullanır. Halk bu yetkisini veto, referandum ve teklif hakkı (halkın insiyatifi) şeklinde kullanır (Çam, 2005: 403).

İKİNCİ BÖLÜM

2. PARLAMENTER SİSTEM

2.1. Parlamenter Sistemin Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Parlamenter Sistemin Dünya'daki Gelişimi

Parlamenter sistem, ilk olarak İngiltere'nin toplumsal koşulları içinde şekillenmiş ve İngiliz gelenekleriyle oluşarak kurumsallaşmıştır. Bu nedenle İngiltere parlamenter sistemin beşiği konumundadır. Parlamenter sistemde, seçime dayalı ve temsil niteliği olan meclise karşı sorumlu olan bir iktidarın bulunduğu, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkinin yumuşak kuvvetler ayrılığına dayandığı bir siyasal mekanizmadır (Gözübüyük, 2007: 31).

Parlamenter hükümet sisteminin ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkması bazı nedenlere bağlanabilir. Bunlar kralın ülkenin sorunlarıyla yeteri kadar ilgilenememesinde dolayı, kralın otoritesinin zayıflamasına neden olmuştur. Otoritesi zayıflayan kral ise kendisine ait yetkileri kullanamaz duruma gelmiştir. Bu durum ihtilallerin oluşmasına neden olmuş ve ihtilallerin etkisiyle hanedanlıkların yıkılmasına neden olmuştur. Ancak yıkılan hanedanlıklar yerine kurulan rejimlerde sağlam olmamıştır. Hanedanlıkların yıkılması kralın aleyhine olmuştur. Kralların aleyhine gelişen bu durum bakanların ön plana çıkmasına neden olmuş ve bu bakanlar parlamento önünde sorumlu hale getirilmiştir. Kıta Avrupa'sında ise parlamenter hükümet sistemini 1814'e İngiltere'den ithal yoluyla ilk önce Fransa kullanmıştır (Çam, 2005: 528).

Parlamenter hükümet sistemini daha sonra Belçika'da 1831'de, Hollanda'da 1848'de, Norveç'te 1884'te, İsveç'te 1917'de, Danimarka'da 1901'de, Cumhuriyetçi Almanya'da 1919'da, Avusturya'da 1920'de, Polonya'da 1921'de, Çekoslovakya'da 1920'de, Litvanya ve Estonya gibi ülkelerde ise 1920-1922 yılları arasında uygulanmaya başlamış bir hükümet sistemidir (Hekimoğlu, 2009: 113).

Parlamenter hükümet sistemi, büyük ölçüde Avrupa, Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi ülkelerde görüldüğü gibi Avrupa dışında İngiltere koloni mirasının olduğu devletlerde ve Japonya'da da parlamenter hükümet sistemi

kullanılmaktadır ve yine Avrupa dışında Sri Lanka, 1906 Anayasası ile İran, Tayland ve Fas'ta parlamenter hükümet sisteminin özelliklerini görmek mümkündür. Ancak Sri Lanka, İran, Tayland ve Fas'ta parlamenter hükümet sisteminin uzun bir süre gerçekten uygulanıp uygulanmadığı tartışmaya açık bir konudur (Hekimoğlu, 2009: 114-115).

2.1.2. Parlamenter Sistemin Türkiye'deki Gelişimi

19. yüzyıldan itibaren Türk Tarihinde batı etkisi giderek artmıştır. Türkiye'nin parlamenter hükümet sistemi serüveni İngiltere'deki gelişmelerden hareketle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Türk tarihinde parlamenter hükümet sistemine ilk defa I. Meşrutiyet döneminde rastlamak mümkündür.

2.1.2.1. I. Meşrutiyet Dönemi Parlamenter Sistem

Parlamenter hükümet sistemi Türk siyasal hayatına ilk defa 1876 yılında kabul edilen anayasa ile girmiş olsa da tam anlamıyla parlamenter hükümet sisteminin özelliklerini taşıdığını söylemek oldukça zordur (Asilbay, 2013: 258).

Osmanlı Devletinin ilk meclisi, Meclis-i Umumi'dir. Birinci meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte kabul edilen 1876 Anayasa'sı doğrultusunda 1877 yılında Meclis-i Umumi açılmıştır. Meclis-i Umumi iki meclisten oluşur. Bunlar Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'dır. Meclis-i Ayan'ın üyeleri padişah tarafından atanır ve ömür boyu görevde kalırlar. Meclis-i Mebusan'ın üyeleri, yani milletvekilleri ise halk tarafından iki dereceli bir seçimle seçilirler. Meclis-i Mebusan'ın üyeleri kent ve kasaba idare meclisi üyeleri tarafından seçildiklerinden dolayı, Meclis-i Mebusan üyelerinin seçimi tam bir genel seçime dayanmamıştır. 1876 Anayasasına dayanarak Meclis-i Umumi kurulmuş olmasına rağmen uygulanan sistem parlamenter sistem olmaktan uzaktı (Öztekin, 2003: 398-399).

1876 Anayasasına göre, padişah hem devletin hem de yürütmenin başıdır. Bu anayasaya göre vekilleri atama ve bu vekilleri görevden alma, para basılmasına karar verme, uluslararası antlaşma yapma, savaşa ve barışa karar verme, silahlı kuvvetlere komutanlık yapma, kanunları uygulanmasını sağlamak, tüzük çıkartma, cezaların hafifletilmesini veya bu cezaların kaldırılmasına onay vermek, meclisin toplanmasına ve tatile çıkmasına

karar verme ve Meclis-i Mebusan'ı feshetme gibi yetkilere sahipti padişah (Kahraman, 2012: 49).

93 Harbi olarak adlandırılan Osmanlı Rus savaşının Osmanlı Devleti açısından kötü sonuçlar doğurmasından dolayı bu sistem uzun ömürlü olmamıştır ve bunun dışında ülkede meydana gelen çeşitli sorunlardan dolayı padişah ve hükümet sert bir şekilde eleştirilmiş ve tüm bu kötü gidişatın sorumlusu olarak padişah ve hükümet gösterilmek istenmiştir. Padişah ise bu kötü gidişattan dolayı padişahın ve hükümetin sorumlu olarak göstermesinden dolayı, Meclis-i Umumi'yi belli olmayan bir süre için 1878'de kapatmıştır (Öztekin, 2003: 399).

2.1.2.2. II. Meşrutiyet Dönemi Parlamenter Sistem

II. Meşrutiyet Tanzimat, Islahat ve I. Meşrutiyet ile devam eden batılılaşma hareketinin sonucunda ilan edilmiştir. Padişah Abdülhamit'in 93 Harbi olarak adlandırılan Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Meclis-i Mebusan'ı kapatıp Kanun-i Esasi'yi de askıya alması neticesinde aydınlar tarafından meşrutiyet hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Padişah Abdülhamit ise tekrardan Kanun-i Esasi'yi ilan etmek durumunda kalmıştır (Erat, 2015: 339).

1908'de İttihat ve Terakki'nin yönetime karşı uygulamış olduğu baskıdan dolayı, Abdülhamit herhangi bir iç savaş ve kargaşa çıkmaması için ve dış müdahale endişesiyle II. Meşrutiyeti ilan etmiştir. Ancak II. Meşrutiyet'e karşı olan grupların tahrik etmesiyle "31 Mart Vakası" gerçekleştirilmiştir. Bu ayaklanma Rumeli'den getirilen "Hareket Ordusu" tarafından bastırılmış ve bu olaydan dolayı Abdülhamit tahttan indirilmiştir. 1909 yılında anayasada yapılan değişikliklerle birlikte anayasa daha demokratik bir parlamenter sisteme kavuştu. 1909'da yapılan değişiklikle birlikte padişahın yetkileri daraltılmış ve Mebusan Meclisi'nin yetkileri genişletilmiştir. Bu değişiklikle birlikte bakanlar kurulunun meclise karşı sorumlu olduğu belirtilmiştir. Padişah eğer meclisi feshedecekse üç ay içinde yeni bir meclis seçilmesi ve Meclis-i Ayan'ın onayı ile mümkün hale gelmiştir. Kanun teklif etmek için padişahın izin alma şartı kaldırılmıştır. Meclis tarafından kabul edilen bir kanunun padişah tarafından iki ay içinde onaylanması ya da bir kez daha meclise gönderilerek meclis tarafından görüşülmesi hükmü konulmuştur. Padişah tarafından meclise tekrar gönderilen bir kanun metninin

kanunlaşabilmesi için mecliste 2/3 çoğunlukla kabul edilmesi gerekmektedir (Öztekin, 2003: 399-400).

1909 yılında yapılan anayasa değişikliği ile birlikte yapılan diğer düzenlemeler ise şunlardır: Hükümet padişaha bağlı olmayacaktı, hükümet kurulduktan sonra yapılan güven oylaması sonucunda göreve devam edecek ancak padişaha karşı değil meclise karşı sorumlu olacaktı, ayrıca yürütme organına ait yetkiler padişahın elinden alınarak hükümete devredilmiştir. Kısacası hem yasama organı hem de yürütme organı arasında denge sağlanmıştır. Bu durum ise ülkede parlamenter hükümet sistemine yönelişin göstergesidir (Gidersoy, 2017: 510).

1876 Anayasası parlamenter sisteme özgü bir yasama yürütme ilişkisi geliştirmiştir. Ancak yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkide yürütme organının yasama organına karşı sorumluluğu büyük ölçüde kağıt üzerinde kalmıştır. İttihat ve Terakki partisinin siyasal anlamda güçlenmesiyle birlikte 1913 yılından sonra tek parti rejimine doğru bir eğilim gerçekleşmiş ve yasama organı yürütme organı üzerindeki denetim işlevini yerine getirememiştir. İttihat ve Terakki partisinin görevinin bitmesinden sonrada bu durum devam etmiştir. 1918’de Vahdettin Meclis-i Mebusan’ı feshetmiştir. Meclis-i Mebusan son olarak 12 Ocak 1920’de toplanabilmiş ve İstanbul’un işgal edilmesiyle birlikte meclis çalışamaz hale gelmiş ve meclis 18 Mart’ta çalışmalarına ara vermiştir. Padişah ise bu durumla yetinmemiş meclisi 11 Nisan 1920’de dağıtmıştır. Böyle süreçler geçiren ülkemizde parlamenter sistemde gelişim aşamasını tamamlayamadan fiili ve hukuki olarak sona ermiştir (Şıvgın, 1997: 32-33).

2.1.2.3. Milli Mücadele Dönemi Parlamenter Sistem

Mustafa Kemal Atatürk’ün Anadolu’ya geçmesiyle birlikte oluşan yeni Türk devleti, Erzurum ve Sivas Kongrelerini yaptıktan sonra 23 Nisan 1920’de Ankara’da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ile ilk kurumsal deneyimini yaşamıştır. TBMM Meclis-i Mebusan’ın üyeleri ile yeni seçilen üyelerle oluşmuştur. TBMM ulusal egemenlik ilkesini benimsemiş ve tüm yetkileri elinde bulundurmıştır. TBMM’nin yürütme organına ait yetkileri de kullanmasından kaynaklanan güçlük nedeniyle, TBMM 25 Nisan 1920’de aldığı bir kararla “yürütme gücü” oluşturmaya karar vermiştir. Bu yapılan düzenlemeye göre “icra vekili” olarak adlandırılan bakanlar, TBMM’nin kendi

üyeleri arasından ve TBMM tarafından tek tek ve salt çoğunlukla seçileceklerdi. TBMM başkanı aynı zamanda İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı yani bakanların da başkanlığını yapacaktı. Devlet Başkanlığı makamı uygun görülmemiş, devlet başkanlığı makamı için uygun görülen yetkiler TBMM Başkanı tarafından yerine getirilmesi uygun görülmüştür (Şıvgın, 1997: 33-34).

Kurtuluş savaşı devam ederken acil olarak ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeleri yapabilmek için 20 Ocak 1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye kabul edilmiştir. Bu anayasa göre, yasama ve yürütme organlarına ait olan yetkiler TBMM’de toplanmıştır. Devlet başkanlığı makamı uygun görülmemiş ve devletin TBMM tarafından yönetileceği, meclisin bakanları ise her zaman görevden alabileceği kararlaştırılmıştır. O halde bu anayasanın meclis hükümeti sistemini benimsediği söylenebilir (Kahraman, 2012: 50-51).

1921 Anayasası meclis hükümeti sistemini ve kuvvetler birliği ilkesini benimsemiştir. Aynı zamanda 1921 Anayasası cumhurbaşkanlığı makamına da yer vermiştir. Vekiller heyetinin kuruluş ve çalışmaları ile ilgili olarak parlamenter hükümet sistemi doğrultusunda hükümler getirilmiştir. Bu yapılan düzenlemelerle birlikte 1921 Anayasası değerlendirildiğinde bu anayasanın karma bir hükümet sistemi olarak görmek mümkündür (Kahraman, 2012: 52).

2.1.2.4. 1923-1946 Arası Parlamenter Sistem

Cumhuriyet döneminin ilk seçimleri 1923 yılında yapılmış ve bu seçim iki dereceli ve mutlak çoğunluk esasına göre yapılmıştır. Bu seçimde ordu mensubu kişilerin milletvekili seçilmesi yasaklanmıştır. Yapılan seçimi Cumhuriyet Halk Fırkası kazanmış ve II. T.B.M.M oluşmuştur. 29 Ekim 1923’te II. T.B.M.M Cumhuriyeti ilan etmiş ve akabinde ise 1924 anayasasını hazırlamıştır. Bu anayasaya göre ise meclise seçilecek olan milletvekillerinin Türkçe okuyup yazma şartı getirilmiştir. 1927 yılında yapılan ve bu seçimlere tek başına katılan Cumhuriyet Halk Fırkası, Cumhuriyet tarihinin ikinci seçimlerini kazanmıştır. 1927 yılında yapılan seçimlerinden sonra 1931 seçimlerinin hazırlıklarına başlanmış ve bu seçimlere Cumhuriyet Halk Fırkası tek başına katılmıştır. 1935 yılında yapılan genel seçimlerinde ise kadınlara oy kullanma hakkı tanınmış ve seçmen yaşı 22’ye çıkarılmıştır ve bu seçimde ilk defa Müslüman olmayanlarda meclise

girmiştir. 1935 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkası Adını Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirmiştir. 1939 seçimlerinde ise ilk defa bağımsız olarak meclise girmek isteyenlere seçimlere girme hakkı tanınmıştır. Bu seçimde de Cumhuriyet Halk Partisi tek başına seçimlere katılan parti olmuştur. 1943 yılında yapılan genel seçimlerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi tek başına katılmış ve bu seçim tek partili seçimlerin son seçimidir. 1946 yılında yapılan seçimler ise çok partili siyasi hayatın ilk seçimleridir. Bu Dönemde Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılan bir grup Türkiye Kalkınma Partisini kurmakla birlikte çok partili siyasi hayat başlamıştır. Türkiye Kalkınma Partisinden sonra ise Demokrat Parti kurulmuştur ve muhalefetin baskısı sonucu genel seçimlere bir yıl kala erken seçim kararı alınmıştır. Çok partili siyasal yaşamın ilk genel seçimi tek dereceli, gizli oy- açık sayım esasına dayalı seçim yasası ile yapılmıştır. Bu seçim sonucu muhalefette meclise girmeyi başarmıştır (Öztekin, 2003: 400-401-402).

2.1.2.5. 1946-1960 Arası Parlamenter Sistem

14 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçimleri Demokrat Parti kazanmış ve iktidara gelmiştir. Demokrat parti iktidara geldiği andan itibaren gerek sivil gerek askeri bürokrasinin denetimini eline almaya başlamıştır. Bunu ise geniş bir atama ve yer değiştirme uygulamasıyla yapmıştır. Demokrat Parti hükümetinin lideri, demokratik olmayan yasaları kaldıracaklarını ve demokratik olmayan uygulamaları ise ortadan kaldıracığını belirtmiştir. Demokrat Parti'nin bu vaatleri ülkede demokratikleşmenin gerçekleşmesi için büyük umut kaynağı olmuştur (Öztekin, 2003: 402).

2.1.2.6. 1960-1980 Arası Parlamenter Sistem

27 Mayıs 1960'da ordunun yönetime el koyması Türk siyasal geleneğinde köklü değişikliklere neden olmuştur. Cumhuriyet yönetimine geçildiğinden beri en sıkıntılı dönemlerde bile sivil yönetim korunmaya çalışılmıştır. Ancak bu darbe sivil yönetimde çok büyük kan kaybına neden olmuştur. 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan askerler kendilerini Milli Birlik Komitesi (MBK) olarak adlandırmıştır. MBK'nın 12 Haziran 1960'ta yapmış olduğu geçici nitelikteki anayasa değişikliği ile kendi yönetimlerine hukuki bir zemin hazırlamıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen darbe ile 1924 anayasası tarihe karışmıştır. 12 Haziran'da yapılan bu değişiklikte birlikte 1924

anayasasında TBMM'ye tanınan tüm görev ve yetkiler MBK'ya devredilmiştir. 13 Aralık 1960'da MBK tarafından kabul edilen ve 12 Haziranda geçici olarak hazırlanan anayasayı değiştiren bir yasa ile "Kurucu Meclis" kurulmuştur. Kurucu Meclis, iki birimden oluşmaktadır. Bunlardan biri MBK diğeri ise Temsilciler Meclisi'dir. 13 Aralık 1960'ta kabul edilen bu yasa ile MBK kendisine ait yetkileri sivillere devretme noktasında önemli adımlar atmıştır. 27 Mayıs 1961'e gelindiğinde ise hem seçim yasası hem de anayasa metni hazırlanmıştı ve 9 Temmuz 1961'de yapılan anayasa ve halk oylaması, oylamaya katılanların %61,5'i tarafından kabul edilerek yeni anayasa kabul edilmiş oldu (Öztekin, 2003: 404-405).

Hazırlanan bu yeni anayasa anayasanın üstünlüğünü benimsemiş ve kanunların anayasaya uygunluğunu sağlamak amacıyla anayasa mahkemesi kurulmuştur. Anayasa mahkemesinin kurulması 1961 anayasasının en önemli özelliklerindedir (Öztekin, 2003: 405-406).

12 Mart 1971'e gelindiğinde ise Genelkurmay başkanı ve silahlı kuvvetler komutanlarının Cumhurbaşkanı ve TBMM Başkanı'na vermiş oldukları muhtıra ile birlikte hükümetin "*anayasanın ön gördüğü reformları tahakkuk ettirememiş*" olmakla ve ülkede "*anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine*" sürüklemekle suçlanmış ve hükümet üzerine düşen sorumluluğu yerine getiremezse silahlı kuvvetlerin "*kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine alacağını*" belirtmiştir (Öztekin, 2003: 410).

2.1.2.7. 1980 Sonrası Parlamenter Sistemi

27 Mayıs 1960 yılında yönetimde olan Demokrat Parti iktidarını deviren Türk Silahlı Kuvvetleri akabinde 12 Mart Muhtırası ile 12 Eylül 1980 yılında gerçekleştirilen darbe ile tekrardan sahneye çıkmışlardı. 12 Eylül darbesi 1970'li yılların ikinci yarısında sağ-sol çatışmasının arttığı, Cumhurbaşkanı seçme turlarının aylarca neticelenmediği bir siyasi ortamda gerçekleşmiştir. Bundan dolayı darbeciler istikrar ve toplumsal düzeni gerekçe göstererek yönetimi ele geçirmişlerdir (Soysüren ve Kurtbaş, 2017: 65).

Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980'de Genel Kurmay Başkan'ı başkanlığında dört kuvvet komutanı ile birlikte yani Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından yönetime el

konulmuştur. Hareket sabahı yayımlanan bildiri de “*parlamento ve hükümet feshedilmiş, parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmış, bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir.*” Genel Kurmay Başkanı olan Kenan Evren’in darbe günü yaptığı radyo ve televizyon konuşmasında yeni bir hükümet ve yasama organı kuruluncaya dek belli bir süreye kadar yasama ve yürütme organlarına ait yetkilerin MGK tarafından kullanılacağını belirtmiştir (Öztekin, 2003: 413).

1982 Anayasası, 7 Kasım 1982’de halkoyuna sunulmuş ve bu tarihte kabul edilmiştir. 9 Kasım 1982’de Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Halkoylaması işlemi Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetimindeki seçim kurullarınca yapılmıştır (Öztekin, 2003: 415).

6 Kasım 1983 yılında ise genel seçimler yapılmış ve seçilen milletvekilleri ile birlikte TBMM, 24 Kasım 1983 yılında ilk toplantısını yapmıştır. Akabinde başkanlık divanı oluşturulmuş ve MGK dönemi sona ermiştir (Öztekin, 2003: 416).

1982 Anayasası, tek meclis sistemini kabul etmiş, yasama sürecini kısaltmış ve muhalefet partilerinin engel olacak faaliyetlerini önlemek amacıyla yasamaya işlerlik kazandırmıştır. Parlamentonun çalışmaları kolaylaştırılarak yürütme organı güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir. 1982 Anayasası, yürütme yetkisini parlamenter hükümet sisteminin ikili yürütme yapısına göre düzenlemiştir. Yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait olduğu belirtilmiştir (Hekimoğlu, 2009: 190).

Parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı sorumsuz ve yetkisiz olmasına rağmen Cumhurbaşkanıya yasama, yürütme ve yargı organları ile ilgili olarak çok önemli yetkiler verilmiştir. Cumhurbaşkanı’nın siyasi sorumluluğu ve meşruiyeti olmadığı halde güçlü yetkilerle donatılmış bir başkan konumuna getirilmiştir. Bu durum ise parlamenter hükümet sisteminin temel ilkelerine aykırıdır. Ayrıca 21 Ekim 2007’de anayasanın 101. Maddesinde yapılan değişiklikle birlikte Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmesi sağlanmıştır ve böylece Cumhurbaşkanıya siyasal meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanı ise siyasal güce sahip bir hükümet başkanı gibi hareket edebilecektir. Dolayısıyla bu anayasa maddesinde yapılan değişiklikle birlikte hükümet sisteminin parlamenter hükümet sisteminden uzaklaşarak yarı-başkanlık sistemine yaklaştığı söylenebilir (Kahraman, 2012: 57).

Yürütme organının siyasi olarak TBMM'ye karşı sorumlu kanadı ise Bakanlar Kuruludur ve yine yürütme organı içerisinde esas yetkili olan da Bakanlar Kuruludur. Başbakan, meclis içindeki milletvekilleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bakanlar ise TBMM içerisinde veya milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından başbakanca seçilir, Cumhurbaşkanı'nca atanırlar (Hekimoğlu, 2009: 190-191).

Bakanlar kurulunun görevine başlayabilmesi ve görevini devam ettirebilmesi için yasama organından güvenoyu alması gerekir. Bakanlar kurulu mecliste güvenoyu alamazsa ya da görevine devam ederken güvensizlik oyu ile düşürülürse Cumhurbaşkanı da TBMM seçimlerini yeniler. 1982 Anayasası yasama organına tanınan güvensizlik oyu yetkisini hükümete tanınan fesih yetkisiyle dengelemeye çalışmıştır (Kahraman, 2012: 56).

2.2. Parlamenter Sistemin Tanımı

Kuvvetlerin yumuşak bir şekilde ayrıldığı parlamenter sistem hükümetin yasama organından çıktığı ve yine yasama organına karşı sorumlu olduğu hükümet sistemidir (Yanık, 2013: 46).

M. Hauriou'ya göre *“Parlamenter sistem, temsili rejime ve kuvvetlerin yatkın bir biçimde ayrılığı ilkesine dayanan; yasama organı ile yürütme organı arasındaki devamlı ilişkilerin Bakanlar Kurulu marifetiyle düzenlediği yani Bakanların parlamentoya karşı siyaseten sorumlu buldukları bir yönetimdir”* (Tikveş, 1976: 49).

Epstein'e göre ise parlamenter hükümet sistemi, *“Yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipidir”* (Gözler, 2013: 91).

2.3. Parlamenter Sistemin Özellikleri

Parlamenter hükümet sisteminin özellikleri şu şekilde özetlenebilir: (Fedayi, 2011: 34-35).

1. Hükümetin yoğunlaştığı kilit organ yasama organıdır.
2. Yasama organı genelde tek meclisten oluşur. Ancak meclisin bir veya iki kurumdan oluşması parlamenter hükümet sistemi için bir önem taşımaz.

3. Yürütme organı iki birimden oluşur. Bunlar Cumhurbaşkanı ve Bakanlar kuruludur. Cumhurbaşkanı'na tanınan yetkiler semboliktir bundan dolayı cumhurbaşkanı sorumsuzdur. Ancak parlamenter hükümet sistemi ile yönetilen bazı ülkelerde cumhurbaşkanı daha güçlü ve yetkilidir. Yürütme organında yetki ve sorumluluk bakımından esas yetki bakanlar kurulundadır.
4. Hükümet, cumhurbaşkanı tarafından mutlaka meclis içinden atayacağı bir başbakan ve ister meclis içinden ister meclis dışından seçilecek bakanların listesinin cumhurbaşkanı tarafında onaylanması ile kurulmuş olur. Hükümet kurulduktan belli bir süre sonra ise güven oylaması yapılır ve hükümet güvenoyu aldıktan sonra görevine devam eder.
5. Hükümet, yürütme yetkisi çerçevesinde yapmış olduğu tüm işlemlerden dolayı meclise karşı sorumludur. Bu sorumluluk ikiye ayrılır. Birincisi kolektif sorumluluk, ikincisi ise bireysel sorumluluktur. Hükümetin yürütmüş olduğu genel siyasetten dolayı meclise karşı kolektif olarak sorumlu iken, her bir bakanın kendi görev ve yetki alanı ile ilgili olarak yapmış olduğu işlerden dolayı ise meclise karşı bireysel olarak sorumludur.
6. Meclis, hükümeti alınan sorumluluk esasları dâhilinde soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru gibi hukuki araçlarla hükümeti denetleme ve hükümetin görevine son verme yetkisine sahiptir.
7. Yürütme organının da belli şartlar oluştuğunda yasama organının görevine son verme yetkisine sahiptir. Bu şartlar ise parlamenter hükümet sistemine sahip ülkelere değişiklik göstermektedir.

Bir başka açıdan ise Türkiye'de parlamenter hükümet sisteminin özellikleri şu şekilde özetlenebilir: *“Yürütmenin iki başlı oluşu; Devlet Başkanının siyasal sorumsuzluğu; Bakanlar Kurulunun Parlamento'ya karşı sorumluluğu; genellikle hükümetin parlamento çoğunluğuna dayanmasının gerekmesi nedeniyle parlamentoda çoğunluğa sahip partinin başkanının başbakan olması ve böylece yasama ve yürütme uyumunun ortaya çıkması; hükümetin her şeyden evvel parlamento'ya karşı sorumluluk taşıması nedeniyle bakanların bireysel, Bakanlar Kurulunun ise ortak sorumluluğu; parlamenter sistemin hem iki meclisliliğe hem de tek meclise uygun olabilmesi; yasama ve yürütme ilişkilerinin, işbirliği ve karşılıklı etkileme mekanizmasına dayalı olarak vuku bulması”* (Hekimoğlu, 2009: 132).

2.4. Parlamenter Sistemin Yapısı

Parlamenter hükümet sisteminde yasama ve yürütme organlarının, yasama organı içinde çıktığı ve bir arada bulunduğu hükümet sistemidir ve bu hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları her zaman birbirlerine üstünlük sağlayacak konumda değildirler. Yürütme organı, ihtiyaç duyduğu halde erken seçime gitme ya da fesih yetkisini kullanabilir. Yasama organı ise yürütme organını denetler ve gerektiğinde hükümeti görevden alır. Parlamenter hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları bu şekilde birbirlerini dengeler. Bu kuvvetlerin iç içe olma durumu iki farklı parlamenter hükümet sistemini ortaya çıkarır. Eğer güç yürütme organına geçerse yani hükümet yasama organını kontrol ederse buna kabine yönetimi adı verilir. Ancak yasama organı hükümet üzerinde bir hâkimiyet sağlarsa yasama hâkimiyetinde bir parlamenter hükümet sistemi ortaya çıkar (Alkan, 2013: 130-131).

Hükümet sistemleri etrafında yasama organı ile yürütme organı arasındaki ilişki ele alındığında, kimi hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları arasında yumuşak bir ayrılık söz konusu iken kimi hükümet sisteminde sert bir ayrılık söz konusudur. Ancak yargı organı bu tasnifler dışında yer almaktadır (Asilbay, 2013: 251).

Bu çalışmada, Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı ile yürütme organı arasındaki ilişkiye değinilirken yargı organına değinilmemiştir.

2.4.1. Parlamenter Sistemde Yasama

Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı doğrudan halk tarafından seçildiği için ve meşruiyetini de doğrudan halktan aldığından dolayı görünürde devletin en güçlü siyasi organı olarak gösterilir (Kurt, 2014: 16).

Yasama ve yürütme organlarının yumuşak ayrılığı olarak tanımlanan parlamenter hükümet sisteminin temel ayırıcı özelliği hükümetin yani bakanlar kurulunun yasama organı karşısında sorumlu olmasıdır. Yani yasama organı hükümeti denetleyebiliyor ve yapılacak güven oylamasında hükümete güvensizlik oyu vererek hükümetin görevini sonlandırabilirse parlamenter hükümet sisteminin şartları gerçekleşmiş olacaktır (Özbudun, 2005: 329).

Parlamente hükümet sisteminde kanunları yapma yetkisi meclise aittir. Meclisin yapmış olduğu kanun cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak yayımlanır. Cumhurbaşkanı, meclis tarafından yapılan kanunu belli bir süre onaylamaması durumunda o kanun tekrardan mecliste görüşülür. Eğer kanun anayasanın istediği çoğunlukla kabul edilirse cumhurbaşkanı tarafından veya kendiliğinden yayımlanır ve yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı tarafından meclise iade edilen kanun veto anlamı taşır. Veto, güçleştirici ve geciktirici olmak üzere ikiye ayrılır. Mecliste ikinci kez görüşülen kanun, o kanunun kabul edilmesi için daha nitelikli bir çoğunluk aranıyorsa güçleştirici veto, ancak herhangi bir nitelikli çoğunluk aranmıyorsa buna da geciktirici veto denir (Derdiman, 2006: 126).

Yasama organı yürütme organını birçok yolla denetler ve gözetim altına alır. Meclis, hükümete güvensizlik oyu vererek hükümeti düşürebilir ancak yürütme organı da meclisi feshetme yetkisine sahiptir (Gözübüyük, 2007: 32).

Parlamente hükümet sisteminde yasama organının en önemli görevlerinden biride hükümeti denetlemesidir. Bu denetim yolları şunlardır: Soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru ve meclis soruşturmasıdır. Bu denetim yolları aşağıdaki gibi anlatılmaktadır (Sabuncu, 2014: 223-224-225):

Soru: Bir milletvekilinin belli bir konu hakkında bilgi almak için başbakana veya herhangi bakana soru sormasıdır. Soru, yazılı ve sözlü olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki soru türünde de başbakana veya herhangi bir bakana yazılı olarak sorulur. Sözlü soruları başbakan veya ilgili bakan meclis kürsüsünden cevaplandırır. Yazılı sorulara ise verilen cevap Tutanak Dergisinde yayımlanmaktadır.

Genel Görüşme: Genel Görüşme, toplumu ilgilendiren bir konuda veya devlet faaliyetleriyle ilgili bir konunun TBMM Genel Kurulunda görüşülmesidir. Genel görüşme yapılmasını iktidar partisi yani hükümet, herhangi bir siyasi parti grubu ya da en az yirmi milletvekili talep edebilir. Genel görüşmenin yapılmasına TBMM Genel Kurulu karar verir.

Meclis Araştırması: Meclis Araştırması, belli bir konu hakkında daha detaylı bilgi edinmek amacıyla milletvekilleri tarafından oluşturulan bir komisyonun yapmış olduğu incelemesidir. Meclis araştırması yapılmasını iktidar partisi yani hükümet, herhangi bir siyasi parti grubu ya da en az yirmi milletvekili talep edebilir. TBMM Genel Kurulunda Meclis Araştırması yapılmasına karar verilmesi durumunda kurulacak olan komisyon çok

geniş yetkilere sahiptir. Araştırma komisyonunun yapmış olduğu inceleme sonucunda hazırladıkları raporlar TBMM Genel Kurulunda görüşülür.

Gensoru: Gensoru bir siyasi grubu veya en az yirmi milletvekilinin imzası ile verilir. Gensoru önergesi verilmesinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır ve dağıtılmasından sonraki on gün içinde TBMM Genel Kurulunun gündemine alınıp alınmayacağı kararlaştırılır. Yapılan bu görüşmede önerge sahiplerinden bir kişi, parlamentodaki siyasi parti grupları adına birer milletvekili, iktidar partisi adına ise başbakan veya bir bakan söz alma hakkına sahiptir. Gensorunun gündeme alınması kararlaştırıldığında, görüşülme günü de kararlaştırılacaktır. Ancak gensorunun görüşülmesi, gensorunun gündeme alınma kararı alındıktan sonra iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya da aksatılamaz. Yapılan gensoru görüşmeleri sırasında üyeler veya siyasi parti grupları güvensizlik önergesi verebilecekleri gibi bakanlar kuruluda güven isteminde bulunabilirler. Yapılan oylamada bakanlar kurulu veya herhangi bir bakanın düşürülmesi üye tam sayısının salt çoğunluğu ile olur. Oylama da ise yalnızca güvensizlik oyları sayılır.

Meclis Soruşturması: Meclis Soruşturması bakanlar kurulu üyelerinin kendi görev alanlarıyla ilgili olarak herhangi bir suç işlemişse bu suçun araştırılmasını sağlayan bir denetim yoludur. Meclis soruşturmasını, meclisin üye tam sayısının onda biri verir. Meclis, soruşturma açılmasına en geç bir ay içinde ve gizli oyla karara bağlar. TBMM Genel Kurulu soruşturma açılmasına karar vermişse on beş kişiden oluşan bir soruşturma komisyonu oluşturulur ve her siyasi parti grubu kendi güçleri oranında bu komisyonda yer alır. Komisyon yaptığı inceleme sonucunda hazırladığı raporu iki ay içinde TBMM'ye sunmalıdır. Eğer bu süre yetmezse komisyona ek olarak iki aylık yeni ve kesin bir süre daha verilir. Komisyon hazırladığı bu raporu meclise sunar ve meclis raporu öncelikli olarak inceler ve gerek gördüğünde ilgili kişileri yüce divana sevk kararı alır. İlgili kişilerin yüce divana sevk kararı ise üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile olur. Yüce divana sevk edilen bakanın bakanlığı düşer eğer yüce divana sevk edilen başbakan ise hükümet istifa etmiş sayılır.

2.4.2. Parlamenter Sistemde Yürütme

Karşılaştırmalı hükümet sistemleri konusundaki Türkçe literatürde, parlamenter hükümet sisteminin yaygın olarak kabul edilen dört özelliği göze çarpmaktadır. Bunlar yürütme organının iki başlı olması, devlet başkanının siyasi olarak sorumlu olmaması, bakanların parlamentoya karşı siyasi sorumluluk sahibi olması ve yürütme organının yasama organını feshetme yetkisine sahip olması. Ancak bu özellikler yaygın olarak kullanılmakla birlikte parlamenter hükümet sisteminin zorunlu unsurları da değildir (Tunçkaşık, 2015: 5).

2.4.2.1. Yürütmenin İki Başlı Olması

Parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı iki başlıdır. Bunlardan birincisini cumhurbaşkanı oluştururken, ikincisini bakanlar kurulu oluşturur. Cumhurbaşkanı yürütme organının sorumsuz kanadını oluştururken, yürütme organının yasama organına karşı siyasi sorumlu kanadı ise bakanlar kuruludur. Bakanlar kurulunun bu sorumluluk hali tek meclisli parlamenter hükümet sistemlerinde olduğu gibi çift meclisli parlamenter hükümet sistemlerinde de tek meclise karşı sorumludur (Derdiman, 2006: 125).

2.4.2.2. Cumhurbaşkanının Siyasi Sorumsuzluğu

Cumhurbaşkanı, ulusal birliği ve devlet tüzel kişiliğini temsil eder bunun yanında anayasanın uygulanıp uygulanmadığını, devlet organlarının birbirleri ile düzenli ve uyumlu çalışıp çalışmadığını gözetir. Yine cumhurbaşkanı parlamenter hükümet sistemine göre siyasi bakımdan sorumsuzdur. Yani cumhurbaşkanı yapmış olduğu işlemlerden dolayı hiçbir makam veya merci cumhurbaşkanına hesap soramaz ve cumhurbaşkanının görevine son veremez (Erdoğan, 2003: 197).

Cumhurbaşkanının siyasi açıdan sorumsuz olmasının temel nedeni her hangi bir durumdan dolayı meclis ile hükümet arasında çıkan uyuşmazlıkta cumhurbaşkanının tarafsızlığını sağlamaktır (Teziç, 1991: 406).

Parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının sorumsuz kabul edilmesinin bir başka nedeni ise Cumhurbaşkanının istediği gibi hareket etme imkanı tanıyarak onu ayrıcalıklı bir konuma getirmek değildir. Cumhurbaşkanına görevini daha rahat yerine

getirebilmesi için, Cumhurbaşkanını her türlü tartışmadan ve siyasi partiler üstünde tarafsız bir statü kazandırmak amaçlanmıştır. Cumhurbaşkanı, parlamento ile hükümet arasında çıkabilecek herhangi bir ihtilafı tarafsız bir hakem rolü oynayacak ve parlamento ile hükümet arasındaki bu ihtilafı çözmeye yardımcı olacaktır (Kılınç, 2016: 454).

Cumhurbaşkanı, kendisine tanınan görev ve yetkilerinin dışında herhangi bir kişisel suç işlemişse, işlediği suçtan dolayı ceza kanunlarına tabidir. Bir ülkenin ceza kanunları hükümlerinde cumhurbaşkanının kişisel olarak işlemiş olduğu suçlarından dolayı ayırık tutulmamışsa ve bu açık olarak belirtilmemişse cumhurbaşkanı da diğer vatandaşlar gibi ceza kanunları önünde sorumludur (Gözler, 2001: 87).

2.4.2.3. Bakanlar Kurulunun Siyasi Sorumluluğu

Parlamente hükümet sisteminde yürütmenin sorumlu kanadı olan bakanlar kurulunun başkanı olan başbakan, genellikle meclis içerisinde cumhurbaşkanı tarafından atanır. Başbakan tarafından oluşturulan bakanlar kurulu listesinin cumhurbaşkanı tarafından onaylanması ile birlikte bakanlar kurulu görevine başlamış olur (Derdiman, 2006: 125).

Bakanlar kurulu göreve başladıktan sonra mecliste yapılacak güven oylamasında eğer bakanlar kurulunun icra programı güvenoyu alamazsa veya meclisten güvenoyu alıp görevine devam ettikten sonraki süreçte meclisin güvenini yitirirse bakanlar kurulu görevden çekilmesi gerekir. Başbakan, bakanlar kurulunun başkanı konumundadır. Bu açıdan başbakan bakanlar arasındaki iş birliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini sağlar. Bakanlar kurulu meclise karşı kolektif olarak sorumludur ancak her bir bakanlık kendi bakanlığının işleyişi ile ilgili olarak da meclise karşı bireysel olarak sorumludur.(Erdoğan, 2003: 205-206).

Parlamente hükümet sisteminde, hükümetin parlamento karşısında kolektif olarak sorumluluğu vardır. Başbakan ve bakanların siyasi, cezai ve hukuki sorumlulukları vardır. Parlamento tarafından yapılacak güvensizlik oylamasıyla başbakan ve bakanlar görevlerinden alınabilir. Ayrıca başbakan ve bakanlar mahkemeler tarafından yargılanabilirler (Gözler, 2000: 10).

2.4.2.4. Yürütme Organının Yasama Organını Feshetmesi

Parlamente hükümet sisteminde, yasama organı hükümete güvensizlik oyu vererek hükümeti düşürebileceği gibi, yürütme organı da yasama organını feshetme yetkisine sahiptir (Gözler, 2013: 94).

Parlamente hükümet sisteminde parlamentonun feshedilmesi, parlamento ile hükümet arasında herhangi bir uyuşmazlık çıktığı zaman iktidarın normal seçim dönemi gelmeden erken seçime gitmek için kullandığı bir mekanizmadır. Bu mekanizma ile birlikte mevcut sorunlar ve kişiler halkın önüne gider ve halk tercihlerini belirler. Halkın tercihiyle birlikte mevcut sorunlar ve tikanıklar giderilmiş olur. Parlamente hükümet sisteminde yürütme organının sahip olduğu fesih hakkı yürütmenin güçlü olması bakımından önemli etkide bulunur (Yavuz, 2000: 153).

2.5. Siyasi İstikrar Bakımından Parlamente Sistem

Demokrasi ilkesi bakımından bakıldığında henüz yeterli deneyime ulaşmamış çok partili parlamente hükümet sistemlerinde, sık olarak ortaya çıkan hükümet krizleri, hükümete dönük olarak güvensizlik oylaması, başbakanın sürekli olarak değişmesi, koalisyona ortak olan partiler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar halkın demokrasiye olan inancını yıpratıcı süreçlerdir (Musil, 2013: 198).

Parlamente hükümet sisteminin kendisinden ve işleyişinden kaynaklanan bazı nedenlerden dolayı verimli sonuçların ortaya çıkmadığı kalkınma, emniyet ve asayiş gibi konularda ilerleme sağlayamadığı fikirleri dile getirilmiştir. Seçim sisteminin de etkisiyle ortaya çıkan koalisyon hükümetleri istikrarsız hükümetlerin kurulmasına neden olmuş, bu durum ise ülkenin istikrarının bozulmasına neden olmuştur. Halk tarafından seçilen temsilcilerin halka vaad ettiklerini yerine getirme imkanı tanımadığı ve yine başbakanın mecliste çoğunluğu elde eden partinin genel başkanı olmasından dolayı parti disiplini sayesinde meclise hakim olabileceğinden dolayı bu sistemin parlamente sistem değil, başbakanlık sistemine neden olacağı dile getirilmektedir (Derdiman, 2006: 127).

Parlamente hükümet sisteminde güçlü ve istikrarlı hükümetler, mecliste çoğunluğu elde eden siyasi parti tarafından kurulan hükümetlerdir. Ancak bir siyasi parti mecliste

çoğunluğu sağlayamıyorsa ve koalisyon hükümetleri kurulursa zayıf ve istikrarsız hükümetlerin kurulmasına neden olur (Gözübüyük, 2007: 32).

Parlamente hükümet sisteminin Türkiye’de uygulanmasında hükümet istikrarsızlığına da yol açtığı söylenebilir. Türkiye’de çok partili hayatın başlamasıyla birlikte kurulan hükümetler kısa bir süre görevde kalabilmiş ve koalisyon hükümetleri ise çok başarılı olamamıştır. Dolayısıyla bu durum parlamente hükümet sistemini eleştirenlerin odak noktası haline gelmiştir. Yine 1960 Askeri darbesi ile 1980 Askeri darbesi arasında Türkiye’de kurulan yirmi bir hükümet bu durumu ispatlar niteliktedir. Ayrıca askeri darbelerinde Türkiye’de hükümet istikrarsızlığına yol açtığı da unutulmamalıdır (Asilbay, 2013: 259).

Parlamente hükümet sisteminde koalisyon veya azınlık hükümetleri kurulurken büyük güçlüklerle karşılaşmakta ve gecikmelerle kurulabilmektedir. Bu durum ise parlamente hükümet sisteminde arzu edilen birliğin yok olmasına ve sorumlu hükümet anlayışının ortadan kalkmasına neden olabilir. Böyle bir ortamda siyasal krizler ortaya çıkacak ve hükümetler istikrarsız konuma gelecektir (Turhan, 1995: 107).

Parlamente hükümet sisteminin kurumsal yapısından dolayı bazı sorunları da içinde barındırmaktadır. Bu hükümet sistemi parlamento merkezli çatışmalara neden olmaktadır. Hükümetin kurulması sırasında parlamentonun etkisi göz önünde bulundurulduğunda bu sistemin en önemli sonucu hükümet istikrarsızlığının sıklıkla görülmesidir. Koalisyon hükümetlerinin varlığı ve parlamentonun çok parçalı bir yapıya bürünmesi sonucu hükümetin yıpranmasına neden olmaktadır. Bazen kamuoyu tarafından icraatları nedeniyle desteklenen hükümetler muhalefetin yıpratıcı etkisini aşamadıklarından dolayı başarısız olmaktadır. Parlamente hükümet sisteminde başarılı sonuçların alınması için, siyasal aktörler arasında uzlaşmacı ve kurallara saygılı bir siyaset anlayışının hakim olması gerekir. Aksi takdirde parlamente hükümet sisteminde istikrarsız hükümetler sorunu ortaya çıkar (Alkan, 2013: 136).

2.6. Temsil ve Hesap Verebilirlik Açısından Parlamente Sistem

Parlamente hükümet sistemini savunanlar, koalisyonların sıklıkla görülmesi ve hükümeti kurmakla görevlendirilmiş siyasi partinin en az oyu almış siyasi parti ile dahi anlaşmaya

varması noktasında parlamenter hükümet sistemini halkı daha iyi temsil eden bir hükümet sistemi olarak gösterirler (Musil, 2013: 199).

Parlamenter hükümet sistemi, çok partili siyasal düzende siyasi partiler arasında uzlaşmaya önem veren bir sistemdir. İyi işleyen bir parlamenter hükümet sisteminde seçimi kazanan siyasi parti her şeyi alır düşüncesinin siyasal düzende tutunması oldukça zordur. Parlamenter hükümet sisteminin ise iyi işleyebilmesi ve demokratik bir düzlemde ilerleyebilmesi için uzlaşmacı bir siyasal kültürün ve çoğulcu demokrasi anlayışının mevcut olması gerekir. Parlamenter hükümet sisteminin koalisyonlara neden olan yapısı, bu hükümet sistemini çoğunlukçu yönetim anlayışına karşı daha dirençli hale getirmektedir (Alkan, 2013: 135).

Dürüst seçimlerin yapıldığı ve örgütlenme özgürlüğünün sağlandığı durumlarda kurumsal anlamda parlamenter hükümet sistemi demokrasiye en yakın hükümet sistemidir. Hükümet istikrarının sağlanabilmesi ve demokrasinin iyi işleyebilmesi için uzlaşmacı bir siyasal kültürün yerleşmesi gerekir (Alkan, 2013: 140).

Parlamenter hükümet sistemi “hesap sorabilirlik” açısından düşük nitelikte bir hükümet modelidir. Bunun nedeni ise koalisyon hükümetlerinde sorumluluğun kime ait olduğunu tespit etmek oldukça güçtür. Koalisyon hükümetlerinde birden çok siyasi parti hükümet ortağı olduğundan kötü bir yönetim meydana geldiğinde halk hesap soracağı partiyi bilemez. Dolayısıyla parlamenter hükümet sisteminde başbakanın sorumluluktan kurtulması ve suçu hükümet ortaklarının üstüne atması mümkündür (Gözler, 2013: 98).

2.7. Parlamenter Sisteme Yapılan Eleştiriler

2.7.1. Olumlu Eleştiriler

Tam olarak yeterli olmasa da Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığının uygulanması parlamenter hükümet sisteminin yararlarından biri olarak kabul edilir (Hekimoğlu, 2009: 119).

Parlamenter hükümet sisteminde devlet başkanının yetkileri semboliktir. Hükümet ile parlamento arasında çıkacak herhangi bir uyuşmazlıkta devlet başkanının tarafsız olmasından dolayı uyuşmazlıkların çözümünde hakem rolü oynayacak ve sorunların

çözümü kolaylaştıracaktır. Parlamenter hükümet sistemlerinde devlet başkanı, devletin başı ve milli birliğin temsilcisi olduğundan olası uyuşmazlıkların çözümüne ve bu anlayışın pekişmesine katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla tarafsız devlet başkanı, devletin organları arasında çıkacak uyuşmazlıkları, sistematik tıkanıkları ve kilitlenmeleri uzlaştırıcı ve birleştirici vasıfları ile sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu durum ise parlamenter hükümet sisteminin faydası olarak kabul edilir (Hekimoğlu, 2009: 122).

Parlamenter hükümet sisteminde hükümet parlamentonun güvenine bağlı olarak faaliyetlerini yürütür. Koalisyon ortaklığının bozulması, çoğunluk partisinden istifaların meydana gelmesi gibi herhangi bir durumdan dolayı hükümet parlamentonun desteğini kaybedebilir. Bu durumda ya hükümet düşer ya da parlamentonun desteğini almış yeni bir hükümet kurulur. Ancak hükümet kurulamazsa fesih yoluyla seçime gidilir. Dolayısıyla yasama ve yürütme organları arasında ortaya çıkacak herhangi bir siyasi uyuşmazlık neticesinde çıkmaza girecek bir tehlike söz konusu değildir. Bu hükümet sisteminde siyasi bunalımlara neden olacak siyasi kilitlenme yaşanmaz (Tunçkaşık, 2015: 14).

Parlamenter hükümet sistemi kutuplaşmaya yol açmaz. Parlamenter hükümet sisteminde seçimi kazanan siyasal partinin her şeyi kazandığı söylenemez. Çünkü hükümetin görevde kalabilmesi için parlamentoda yapılacak güven oylamasında, güvenoyu alması gerekir. Bu hükümet sisteminde seçimi kazanamayan siyasi parti ise dışlanmaz. Onlarda görevini muhalefet olarak yaparlar (Gözler, 2013: 97).

Parlamenter hükümet sisteminin önemli avantajlarından biri de sistemin esnek oluşudur. Dolayısıyla değişen şartlar ve durumlar karşısında kolaylıkla çözümler geliştirilebilir. Örneğin meydana gelebilecek herhangi bir siyasi kriz güvensizlik oyu veya erken seçim gibi araçların kullanılmasıyla bu siyasi krizler çözülebilir (Korkmaz, 2016: 50).

2.7.2. Olumsuz Eleştiriler

Parlamenter hükümet sistemi zayıf hükümetlerin kurulmasına neden olabilmektedir. Bunun temel nedeni ise parlamenter hükümet sistemlerinde görülen koalisyon hükümetleridir. Dolayısıyla koalisyon ortakları arasında farklı nedenlerden dolayı uyuşmazlıklar meydana gelir. Bunun dışında koalisyon hükümetleri hızlı karar alamazlar.

Bunun nedeni koalisyon ortaklarının öncelikle kendi aralarında anlaşma yapmalarıdır. Bu anlaşma ise uzun pazarlıklar sonucunda gerçekleşir (Gözler, 2013: 98).

Parlamenter hükümet sisteminde koalisyon hükümetleri oluştuğunda ve bu koalisyon hükümetleri kayda değer herhangi bir icraat yapmadığında veya uyguladıkları politikada başarılı bir sonuç alınmadığı takdirde koalisyon ortakları genellikle birbirlerini suçlamaktadırlar. Kimin sorumlu tutulacağını belirlemek seçmen için oldukça zor bir durumdur (Erdoğan, 2012: 218-219).

Parlamenter hükümet sisteminde meydana gelen koalisyonlar neticesinde ülkenin iç ve dış sorunları ile yeteri derece de ilgilenilememekte hatta bu sorunlar birikerek kurulan bir sonraki hükümete devredilmektedir. Bundan dolayı siyasi partiler sorumluluk almaktan kaçmakta ve diğer siyasi partilerin kuracağı koalisyon hükümetine dışarıdan destek vermeyi yeğlemektedirler. Bu koalisyon hükümetlerinden dolayı devlet işlerinin yürütmesinde aksaklıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Gidersoy, 2017: 515).

Koalisyon hükümetlerinde koalisyon ortakları arasında meydana gelen tartışmalar ve sürtüşmeler ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarına zarar verebilmektedir. Koalisyon ortağı olan siyasi partiler her konuyu kendilerinin siyasi çıkarı ve menfaatlerinden yana kullandıklarından dolayı ülkenin milli çıkarlarını ikinci planda tutabilmektedirler ve koalisyonlar uzlaşma kültürü olmayan ülkelerde sosyal tabanda var olan siyasi ayrılıkları arttırmaktadır (Aktaş, 2016: 219).

Türkiye’de parlamenter hükümet sisteminde yürütme organına karşı etkin bir yasama denetimi yapılamamaktadır. Bunun nedeni siyasi parti rejimlerindeki sıkı parti disiplini anlayışından kaynaklanmaktadır. 1961 Anayasasında yasama organı güçlüdür. Ancak 1961 Anayasasından günümüze değin meclisin denetleme araçlarından biri olan gensoru hakkında meclise gelen 251 gensorudan 2’si kabul edilmiş, 249’u ise reddedilmiştir. Meclise gelen 644 adet meclis soruşturmasından sadece 14’ü işleme konulmuştur. Meclise gelen 888 adet meclis araştırmasından sadece 14’ü sonuçlanmıştır ve yine meclise gelen 285 adet genel görüşmeden sadece 53’ü görüşülmüştür. Bu durum meclisin denetleme fonksiyonunun kullanmadığının göstergesidir (Kuzu, 2011: 97).

Parlamenter hükümet sistemi düşük nitelikli bir demokrasinin ortaya çıkmasına neden olur. Çünkü bu hükümet sisteminde halk doğrudan doğruya hükümeti belirlememektedir. Halk parlamento üyelerini yani milletvekillerini seçer, parlamento üyeleri de hükümeti

seçer. Bundan dolayı düşük nitelikte bir demokrasinin ortaya çıkmasına sebep olur (Gözler, 2013: 98).

Parlamente hükümet sistemi istikrarsız ve güçsüz hükümetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda parlamente hükümet sistemi kalitesiz demokrasiye de neden olur. Bu olumsuzluklar Türkiye ekseninde göz önünde bulundurulduğunda demokrasinin kesintiye uğramasıyla neticelenen girişimlere de neden olmaktadır (Erim, 2017: 140).

Parlamente hükümet sistemini eleştirenler kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanmasının oldukça zorlaştığını savunmuşlardır. Çünkü kuvvetler ayrılığı ilkesinin en önemli görevlerinden biri siyasal iktidarı sınırlandırmaktır. Siyasal iktidarda meclis içinden çıkmakta ve meclis siyasal iktidarı yeteri kadar kontrol edememektedir. Bu durum hükümetin meclis üzerinde etkin olmasına neden olmakta ve bu durumda ise siyasal istikrarın olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır (Fendoğlu, 2012: 48).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

Mevcut haliyle ülkemizde siyasal sistem ve yeni Anayasa arayışı devamlılık arz etmiştir. Ülkemizde tarihi kökeni meşrutiyete kadar dayanan parlamenter hükümet sisteminin değiştirilmesi yönündeki talepler 1980 yılında Tercüman Gazetesi'nin düzenlemiş olduğu Anayasa seminerinde Yeni Forum Dergisi tarafından önerilmiş ve burada tartışılmıştır (Uluşahin, 2011: 30).

Ülkemizde parlamenter hükümet sisteminin geleceğinin sorgulandığı ve parlamenter hükümet sisteminin alternatifi olarak da başkanlık sisteminin önerildiği tartışmalar sıklıkla gündeme gelmiştir. Bu tartışmalar ya Cumhurbaşkanlarının yetkileri bakımından tatminsizliğinden ya da koalisyon hükümetleri dönemlerinde yürütme organının zayıflığından veya istikrarsızlığından rahatsız olanlar tarafından gündeme getirilmiştir (Çolak ve Uzun, 2017: 204).

Ülkemizde Başkanlık sistemi tartışmaları ciddi anlamda ve ilk defa Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde kamuoyunun gündemine gelmiştir. Cumhurbaşkanı Özal Başbakanlığı döneminde Cumhurbaşkanının yetkilerinin fazlalığından şikayetçi iken kendisi Cumhurbaşkanı olduktan sonra bu düşüncelerinde değişme meydana gelmiştir. Özal'dan sonra ise Başkanlık sistemi tartışmalarını Süleyman Demirel kamuoyunun gündemine taşımıştır ancak kamuoyunda fazla yankı bulmamıştır. 2002 yılından sonra ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Prof. Dr. Burhan Kuzu ve Cemil Çiçek Başkanlık sistemi tartışmalarını kamuoyuna sunmuşlardır (Yaman, 2014: 94).

Türk tipi başkanlık sistemi tartışmalarından hareketle adlandırılan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi 16 Nisan 2017'de yapılan halk oylaması neticesinde halk tarafından kabul edilmiştir (Aydın ve Durgun, 2017: 156).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçebilmek için Anayasanın bir dizi maddeleri değiştirilmiştir. Bu değişiklikler, konumuzu ilgilendirdiği ölçüde aşağıda ele alınıp irdelenmiştir.

3.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Önceki Türk Anayasaları ile Karşılaştırılması

Bu çalışmada 2017 yılında yapılan son Anayasa değişikliği ile önceki Türk Anayasaları karşılaştırılmıştır. Anayasal değişiklikler incelenerek Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin aydınlatılmasına özel önem verilmiştir.

3.1.1. Anayasa'ya Yargının Tarafsız Olması İbaresinin Eklenmesi

Önceki Türk Anayasalarında yargının bağımsızlığına değinilirken, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yargının bağımsızlığına yargının tarafsızlığı da eklenmiştir. Bu Anayasa maddesi, “7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 9 uncu maddesine “bağımsız” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017, s. 39).

1982 Anayasası (m. 9), 1961 Anayasasının 7 inci maddesini aynen kabul ederek “yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır” hükmü kabul edilmiştir. Mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili olarak 1982 anayasasının 138 inci maddesi ile 1961 Anayasasının 132 inci maddesi hemen hemen aynıdır. Bu maddeye göre, “hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez” şeklinde düzenlenmiştir (Özbudun, 2005: 357-358).

1924 Anayasasının 8 inci maddesinde yargı, “ Yargı hakkı, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 7).

1924 Anayasasında mahkemeler, “Mahkemelerin örgütlenişi, görev ve yetkileri yasayla düzenlenir (md. 53). Yargıçlar bağımsız ve her türlü müdahaleden azadedir. Büyük Millet

Meclisi (BMM) ve İcra Vekilleri Heyeti mahkeme kararlarını değiştiremez, erteleyemez ve bunların yerine getirilmesini engelleyemez (md. 54). Yargıçlar yasanın öngördüğü durumlar dışında azledilemez (md. 55). Yargıçların özlük hakları yasa ile belirlenir (md. 56). Bunlar özel ya da kamusal başka görev alamazlar (md. 57). Mahkemelerde yargılama alenidir (md. 58). Herkes meşru yollardan yararlanarak bütün haklarını savunabilir (md. 59). Hiçbir mahkeme görevi ve yetkisi içindeki bir davaya bakmaktan kaçınamaz (md. 60)” şeklinde düzenlenmiştir (Tanör, 2014: 306).

3.1.2. Milletvekili Sayısının Altı Yüze Çıkarılması

Son Anayasa değişikliği ile birlikte milletvekili sayısı arttırılmıştır. Bu Anayasa maddesi, “2709 sayılı Kanununun 75 inci maddesinde yer alan “beşyüzelli” ibaresi “altıyüz” şeklinde değiştirilmiştir (Bülbül, 2017: 39).

1924 Anayasasında TBMM’de milletvekili sayısı belirtilmemiştir (Gözler, 2011: 30).

1961 Anayasası hazırlanırken iki meclis sistemi kabul edilmiştir. Bu meclisin bir kanadını genel oy ile seçilen Millet Meclisi oluştururken diğer kanadını ise genel oy ile seçilen Cumhuriyet Senatosu oluşturmaktadır. Millet Meclisinin üye sayısı 450 iken Cumhuriyet Senatosunun üye sayısı 150’dir. Cumhuriyet Senatosunda ayrıca Cumhurbaşkanı seçilen 15 üye ile tabii üye olarak katılan eski Cumhurbaşkanı ve MBK üyeleri de yer alır (Yılmaz, 2007: 227).

1982 Anayasasında TBMM tek meclis olarak yeniden düzenlenmiş ve milletvekili sayısı 400’dür. 1987 yılında yapılan değişiklik ile birlikte milletvekili sayısı 450 olmuştur. Akabinde 1995 yılında yapılan değişiklikle birlikte TBMM’de milletvekili sayısı 550’ye çıkarılmıştır (Öztekin, 2003: 417).

3.1.3. Milletvekili Seçilme Yaşının On Sekize Düşürülmesi

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yapılan anayasal düzenlemeyle birlikte milletvekili seçilme yaşı düşürülmüştür. Bu Anayasa maddesi, “2709 sayılı Kanununun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “yirmibeş” ibaresi “onsekiz” şeklinde, ikinci

fikrasında yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,” ibaresi “askerlikle ilişiği olanlar,” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 39).

1982 anayasasının 76 ıncı maddesine göre milletvekili seçimi, “*Yirmi beş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihaleye ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler*” şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 29).

1961 Anayasasında Millet Meclisine seçilebilmek için otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. Cumhuriyet Senatosuna seçilebilmek için ise kırk yaşını doldurmuş olmak gerekir (Yılmaz, 2007: 174).

1924 Anayasasında milletvekili seçilebilmek için otuz yaşını doldurmuş olmak gerekir (md. 10). Seçme hakkına sahip olabilmek için ise ilk başta on sekiz yaşını doldurmuş olmak gerekirken, 1934 yılında yapılan düzenleme ile bu yaş sınırı yirmi iki yaşına çıkarılmıştır ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1934 yılında tanınmıştır (Gözler, 2011: 30).

3.1.4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Beş Yılda Bir ve Birlikte Yapılması

2709 sayılı Kanunun 77 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde gibi değiştirilmiştir.

“C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim Dönemi

MADDE 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır” (Bülbül, 2017: 40).

1982 anayasasının 77 inci maddesine göre 1982 ile 2007 yılları arasında TBMM seçimleri beş yılda bir yapılmaktaydı. Ancak 21 Ekim 2007 yılında yapılan halk oylamasında Anayasa değişikliği yapılmıştır. Bu değişiklik ile birlikte TBMM seçimleri dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır (Gözler, 2013: 231).

1961 Anayasası çift meclis sistemini benimsemiştir. Bu meclisler Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisidir. Cumhuriyet senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanıca seçilen üyelerinin üçte biri iki yılda bir yapılan seçimlerle değiştirilirken, Millet Meclisinin seçimleri kural olarak dört yılda bir yapılmaktaydı (Özbudun, 2005: 258).

1924 Anayasası döneminde TBMM seçimleri dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun nedeni ise 1921 Anayasası döneminde TBMM seçimlerinin iki yılda bir yapılıyor olmasından kaynaklanmaktadır ve iki yılda bir yapılan seçimlerin sağlıklı bir yasama dönemi için elverişli olmamasından dolayı 1924 Anayasasında seçimlerin dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır (Çiçek, 2005: 66).

1921 Anayasası döneminde Cumhurbaşkanı iki yıllık bir süre için seçilirdi. Seçim yapılmadığı takdirde ise bu süre üç yıldır. Bir kişi birden fazla dönem için de Cumhurbaşkanı seçilebilirdi. Yeniden seçilme konusunda da bir sınırlama yoktur (Kahraman, 2012: 80).

1924 ve 1961 Anayasalarında Cumhurbaşkanı TBMM üyeleri arasından seçilirken, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı meclis dışından da seçilebilme kuralı getirilmiştir. 1924 Anayasasında Cumhurbaşkanı dört yıl için seçilirken, 1961 Anayasasında bu süre yedi yıla çıkarılmış ve 1982 Anayasasında da bu süre benimsenmiştir. Gerek 1961 Anayasası gerek 1982 Anayasası Cumhurbaşkanlığı için uygun görülen süreyi meclis için uygun görülen süreden uzun tutmuştur. 1961 Anayasasında bir kimse peş peşe iki kez Cumhurbaşkanı seçilemezken, 1982 Anayasasında bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı seçilmesinin yolu kapatılmıştır. 1924 anayasasında Cumhurbaşkanı seçilebilmek için yalnızca TBMM üyesi olmak yeterli iken, 1961 Anayasası bu şartla yetinmemiş kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış olma şartını getirmiştir. Bu şartlar 1982 Anayasasınca da benimsenmiştir. Meclis üyesi olmadığı halde bir kimsenin Cumhurbaşkanı seçilebilmesi için Cumhurbaşkanı için aranan şartlar ile milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip olması gerekir ayrıca meclis üye tam sayısının en az beşte birinin adaylığını yazılı olarak önermesi gerekir. Cumhurbaşkanı seçiminde 1961 ve 1982

Anayasaları, 1924 Anayasasından farklı olarak yüksek çoğunluk yeter sayısı aranmıştır. Bunun nedeni ise seçilecek Cumhurbaşkanının yalnızca bir partinin değil olabildiğince yüksek bir çoğunluğun seçtiği Cumhurbaşkanı olma amacı taşımaktadır (Yılmaz, 2007: 225-226).

2007 yılında 5678 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıla indirilmiştir ve bir kimsenin iki dönem Cumhurbaşkanı seçilmesinin yolu açılmıştır. Bu Anayasa değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanı doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi kararlaştırılmıştır (Kahraman, 2012: 82).

3.1.5. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Görev ve Yetkileri

2709 sayılı Kanununun 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yapılan anayasa değişikliği ile birlikte TBMM'nin görev ve yetkileri, "*MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir*" şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 40).

1982 Anayasasının 87 inci maddesine göre TBMM'nin görev ve yetkileri şunlardır (Gözler, 2013: 258):

- 1- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,*
- 2- Bakanlar Kurulu ve bakanları denetlemek,*
- 3- Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek,*
- 4- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,*
- 5- Para basılmasına karar vermek,*
- 6- Savaş ilanına karar vermek,*
- 7- Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,*

8- Genel ve özel af ilanına karar vermek,

9- Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.”

1961 Anayasasının 64, 65 ve 66 ncı maddelerinde TBMM'nin görev ve yetkilerine değinilmiştir. Bu görev ve yetkilerden bazılarını Millet Meclisi bazılarını da Cumhuriyet Senatosu kullanır. Ancak bir kısım yetkileri ise her iki meclis ortak kullanır. Parlamento düzeni içinde kural olarak iki meclis ayrı ayrı toplanır. Fakat, anayasa bazı görev ve yetkilerin kullanılması bakımından her iki meclisin birlikte toplanmasını öngörmüştür. Bu yetki ve görevler şunlardır (Tikveş, 1982: 171):

“1- Savaş halinin ilan edilmesi ve silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin vermek,

2- Başbakan ve bakanlar hakkında yapılacak soruşturma işlemlerinin görüşülmesi ve Yüce Divana gönderme kararının alınması,

3- Siyasal partilerle yasama meclislerinin ve mahalli idarelerin seçimleriyle ilgili tasarılar ve teklifler konusunda her iki meclisin görüşlerini uzlaştıran karma komisyon raporunun görüşülerek oylanması,

4- Cumhurbaşkanı'nın seçimi ve vatan hainliğiyle suçlandırılması,

5- Sıkıyönetim kararının onanması ve sıkıyönetim uzatılması,

6- Üniversitelere Bakanlar Kurulunca el konulması kararını onamak, kısaltmak veya uzatmak.”

1924 Anayasasına göre ise TBMM'nin görevleri şunlardır (Tikveş, 1982: 149):

“1- Kanunları kabul etmek, değiştirmek, kaldırmak ve yorumlamak,

2- Yabancı devletlerle andlaşma, harp ilan etmek, barış yapmak,

3- Mali taahhütler taşıyan sözleşmeleri ve imtiyaz mukavelelerini onaylamak ve bozmak,

4- Genel ve özel af ilan etmek,

5- Cezaları azaltmak, değiştirmek, tecil etmek ve bunun gibi işleri bizzat ifa etmek hususunda TBMM yetkili kılınmıştır.”

3.1.6. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Bilgi Edinme ve Denetleme Yetkisi

2709 sayılı Kanunun 98 inci maddesi aşağıdaki şekildeki gibi değiştirilmiş ve kenar başlığı Anayasa metninden çıkarılmıştır. Bu çalışmada parlamenter hükümet sisteminde

yasama başlığı adı altında TBMM'nin bilgi edinme ve denetleme yetkisine değinilmiştir. Bu başlık altında TBMM'nin bilgi edinme ve denetleme yetkisine değinilmesinin nedeni parlamenter hükümet sisteminde yasama organının işleyişini anlatmaktır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde tekrardan ele alınmasının nedeni ise yapılan Anayasa değişikliği ile önceki Türk Anayasa maddelerinin karşılaştırılmasından dolayı ele alınmıştır.

Son Anayasa değişikliği ile birlikte TBMM'nin bilgi edinme ve denetleme yetkisi, *“MADDE 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir. Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir. Yazılı soru, yazılı olarak en geç on beş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir. Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir”* şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 40-41).

1982 Anayasasının 98 inci maddesine göre TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yolları, *“Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Genel görüşme, toplumu ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesidir. Soru, meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir”* şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 39-40).

1982 Anayasasının 99 uncu maddesinde Gensoru, *“Gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir. Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge*

sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir. Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz. Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önermeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır. Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukardaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir” şeklinde düzenlenmiştir (Armağan, 2000: 195-196).

1982 Anayasasının 100 üncü maddesinde Meclis soruşturması, “Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü taktirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır. Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz” şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 40-41).

1961 Anayasasının 88 inci maddesine göre, “Soru, genel görüşme, meclis soruşturması ve meclis araştırması her iki meclisin yetkilerindedir” maddesi meclisin denetim yollarını göstermektedir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 62).

1961 Anayasasının 89 uncu maddesinde gensoru, “Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisindedir. Gensoru önergesi bir siyasi parti grubu adına veya en az 10 milletvekilinin imzasıyla verilir. Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilişinden sonraki

üç birleşim içinde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir. Gensoru önergelerinin gerektiğinde önceden basılıp dağıtılmasını ve Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesini düzenleyici hükümler İçtüzükte gösterilir. Gündeme alma kararıyla birlikte gensorunun görüşme günü de belli edilir. Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz. Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur” şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 146).

1961 Anayasasının 90 ıncı maddesinde Meclis soruşturması, “Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda seçilecek üyelerden kurulu komisyonlarca yürütülür. Yüce Divana sevk hususundaki karar birleşik toplantıda verilir. Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz” şeklinde düzenlenmiştir (Armağan, 2000: 435).

1924 Anayasasının 22 inci maddesinde bilgi edinme ve denetim yolları, “Soru, gensoru, ve Meclis soruşturması Meclisin yetkilerinden olup bunların nasıl yapılacağı İçtüzükte gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 10).

3.1.7. Cumhurbaşkanı Seçilme Süreci

2709 sayılı Kanununun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde gibi değiştirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yapılan Anayasal düzenlemeyle birlikte Cumhurbaşkanı seçilme süreci, “A. Adaylık ve seçimi

MADDE 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış

olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer. Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylamaya, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde sadece cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 41-42).

1982 Anayasasının 101 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının seçimi, “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tam sayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür. Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer” şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 430-431).

1982 Anayasasının 101 inci maddesinin ilk haline göre 1982 ile 2007 yılları arasında Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır ve seçilen kişi tekrardan Cumhurbaşkanı seçilemezdi. Ancak 2007 yılında yapılan halk oylaması sonucunda Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıla indirilmiş ve seçilen bir kişinin ikinci kez seçilmesinin önündeki engel kaldırılmıştır (Gözler, 2011: 314).

1982 Anayasasının 102 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının seçimi, “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen

toplantıya çağrılır. Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir. En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tam sayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir. Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 179-180).

1961 Anayasasının 95 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının seçimi, “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer” şeklinde Cumhurbaşkanının seçimi ile ilgili düzenleme yapılmıştır (Aydoğdu, 2005: 152).

1924 Anayasasında Cumhurbaşkanı TBMM Genel Kurulu tarafından bir seçim dönemi için seçilirdi. Bu seçim dönemi ise dört yıldır. Seçilen bir adayın tekrardan seçilmesi mümkündür (Armağan, 1979: 28).

3.1.8. Cumhurbaşkanının Görevleri

2709 sayılı Kanunun 104 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yapılan düzenlemeyle birlikte Cumhurbaşkanının görevleri, “MADDE 104- Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini

ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder. Gerekli gördüğü taktirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar. Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir. Kanunları yayımlar. Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar. Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları atar ve görevlerine son verir. Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler. Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder. Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar. Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü taktirde halk oyuyla sunar. Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır. Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir. Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır. Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir. Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir. Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 42-43-44).

1982 Anayasasının 104 üncü maddesine göre Cumhurbaşkanının yasama ile ilgili görevleri şunlardır (Yüzbaşıoğlu, 2006: 180-181):

- “1- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,
- 2- Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak,
- 3- Kanunları yayımlamak,
- 4- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,
- 5- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
- 6- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,
- 7- Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek.”

1982 Anayasasının 104 üncü maddesine göre Cumhurbaşkanının yürütme ile ilgili görevleri şunlardır (Özbudun, 2005: 309-310).

- “1- Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,
- 2- Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,
- 3- Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak,
- 4- Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,
- 5- Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- 6- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,
- 7- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,
- 8- Genelkurmay Başkanını atamak,
- 9- Milli Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,
- 10- Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,
- 11- Kararnameleri imzalamak,
- 12- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,
- 13- Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve başkanını atamak,

- 14- Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak,
 15- Yükseköğrenim Kurulu üyelerini seçmek,
 16- Üniversite rektörlerini seçmek”.

1961 anayasasının 97 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri şunlardır: “Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla, Türkiye Cumhuriyetini ve Milletten birliğini temsil eder. Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder; yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye’ye gönderilen yabancı Devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayınlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir” (Yüzbaşıoğlu, 2006: 67-68).

1924 Anayasasının 32 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri, “Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Bu sıfatla törenli oturumlarda Meclise ve gerekli gördükçe Bakanlar Kuruluna Başkanlık eder ve Cumhurbaşkanı kaldıkça Meclis tartışma ve görüşmelerine katılamaz ve oy veremez” şeklinde düzenlenmiş. 1924 Anayasasının 36 ıncı maddesinde, “Cumhurbaşkanı her yıl Kasım ayında Hükümetin geçen yıldaki çalışmaları ve giren yıl içinde alınması uygun görülen tedbirler hakkında bir söylev verir. Yahut söylevini Başbakanına okutur” şeklinde düzenlenmiş ve 1924 Anayasasının 37 inci maddesinde, “Cumhurbaşkanı, yabancı Devletler yanında Türkiye Cumhuriyetinin siyasi temsilcilerini tayin eder ve yabancı Devletlerin siyasi temsilcilerini kabul eder” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 13-14).

3.1.9. Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu

2709 sayılı Kanununun 105 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde gibi değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu,
 “E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

MADDE 105- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tam sayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar

verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer. Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 44-45).

Parlamenter hükümet sistemine sahip bir ülkede Cumhurbaşkanı devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü temsil eder ve arabuluculuk ve hakem rollerini üstlenir. Yani parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri semboliktir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı yasama organı karşısında bir sorumluluk üstlenmemektedir. Cumhurbaşkanı görevden alınamaz ve yetkilerini de karşı imza kuralı ile kullanır. Parlamenter hükümet sisteminde yürütme işlevini asıl olarak yerine getiren başbakan ve bakanlar kuruludur (Korkmaz, 2016: 49).

1982 Anayasasının 105 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu, “Cumhurbaşkanı, anayasa ve diğer kanunlarda başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır” şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 39-40).

1982 Anayasasına göre, Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili yapmış olduğu işlem ve eylemden dolayı siyasi sorumluluğu yoktur. Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğu olmadığı gibi cezai sorumluluğu da yoktur. Cumhurbaşkanının sadece vatana ihanetten dolayı cezai sorumluluğu söz konusudur. Cumhurbaşkanının vatana ihanetten dolayı suçlanabilmesi için meclis üye tam sayısının en az üçte birinin önerisi üzerine, meclis üye tam sayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla olur. Cumhurbaşkanını yüce divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi yargılar (Yılmaz, 2007: 227-228).

1982 Anayasasına göre, Cumhurbaşkanının göreviyle alakalı olmayan işlemiş olduğu kişisel suçlarından dolayı sorumsuzluğu yoktur. Cumhurbaşkanının da her birey gibi işlemiş olduğu suçlardan ötürü cezai sorumluluğu vardır (Giritli ve diğerleri, 2006: 100).

1961 Anayasasının 98 inci maddesine göre Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu *“Cumhurbaşkanı, göreviyle ilgili işlemlerinden sorumlu değildir. Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur. 1961 Anayasasının 99 uncu maddesine göre ise, “Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte ikisinin Meclislerin birleşik toplantısında vereceği kararla suçlandırılır”* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 68).

1924 Anayasasının 39 uncu maddesine göre Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu, *“Cumhurbaşkanının çıkaracağı bütün kararlar Başbakan ile birlikte ilgili Bakan tarafından imzalanır”*. 1924 anayasasının 41 inci maddesine göre ise *“Cumhurbaşkanı, vatan hayınlığı halinde Büyük Millet Meclisine karşı sorumludur. Cumhurbaşkanının çıkaracağı bütün kararlardan doğacak sorumlular 39 uncu madde gereğince bu kararları imzalayan Başbakanın ve ilgili bakanındır. Cumhurbaşkanının, özlük işlerinden dolayı sorumlması gerekirse, Anayasanın milletvekilliği dokunulmazlığı ile ilgili maddesi hükümlerine uyulur”* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 15-16).

3.1.10. Cumhurbaşkanlığı Makamının Boşalması, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanların Sorumlulukları

2709 sayılı Kanununun 106 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekildeki gibi değiştirilmiştir.

“F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekalet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir. Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırk beş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekalet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekalet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisinin önünde and içerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımdan itibaren on gün içinde genel kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa

bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Bu kişilerin görevde buldukları sürede, görevleriyle ilgili iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleri ile ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır. Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanı kararnamesi ile düzenlenir” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 45-46-47).

1982 Anayasasının 106 ıncı maddesine göre Cumhurbaşkanı vekalet, *“Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanı ait yetkileri kullanır”* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 182).

1961 Anayasasının 100 üncü maddesine göre Cumhurbaşkanı vekalet *“Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanı makamının boşalması halinde de yenisi seçilene kadar, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder”* şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 155).

1924 Anayasasına göre, Cumhurbaşkanı hastalık ya da yurt dışına seyahat etmesi gibi nedenlerden dolayı görevini yapamazsa ya da ölüm veya istifa etmesi gibi nedenlerden dolayı makamı boşalmışsa TBMM Başkanı vekaleten Cumhurbaşkanı görevini üstlenir (Tanör, 2014: 302).

3.1.11. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve Cumhurbaşkanı Seçimlerinin Yenilenmesi

2709 sayılı Kanununun 116 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde gibi değiştirilmiştir.

“H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi

MADDE 116- Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının seçimlerinin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir. Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 48).

1982 Anayasasının 116 ncı maddesine göre TBMM seçimlerinin yenilenmesi, *“Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırk beş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulmadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırk beş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırk beş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir”* şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 443).

1961 Anayasasının 108 inci maddesine göre TBMM seçimlerinin yenilenmesi, *“Anayasanın 89 uncu ve 104 üncü maddeleri uyarınca verilen güvensizlik oyu sebebiyle, on sekiz aylık bir süre içinde, Bakanlar Kurulu iki defa düşmüş ve üçüncü defa güvensizlik oyu verilmiş olursa, Başbakan, Cumhurbaşkanından, Millet Meclisi seçimlerinin*

yenilenmesini isteyebilir. Bu istek üzerine, Cumhurbaşkanı, Meclislerin Başkanlarına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve hemen seçime gidilir” şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 159).

1924 Anayasasınının 25 inci maddesine göre TBMM seçimlerinin yenilenmesi, “Seçim dönemi bitmeden Meclis, üyelerinin tam sayısının salt çokluğu ile seçim yenilemeğe karar verirse, yeni toplanan Meclisin seçim dönemi Kasım ayında başlar. Kasımdan önceki toplantı, olağanüstü toplantı sayılır” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 11).

3.1.12. Olağanüstü Hal Yönetimi

2709 sayılı Kanununun 119 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde gibi değiştirilmiş ve kenar başlıkları Anayasa metninden çıkarılmıştır.

“III. Olağanüstü hal yönetimi

MADDE 119- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edilebilir. Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz. Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin on yedinci fıkrasının

ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hali hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 48-49-50).

1982 Anayasasının 119 uncu maddesinde, Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilan edilir. Bu Anayasa maddesi, *“Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir”* şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 447-448).

1982 Anayasasının 120 inci maddesi ise, Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebebi ile olağanüstü hal ilan edilebilir. Bu Anayasa maddesi, *“Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir”* şeklindedir (Topuz, 1989: 39-40).

1982 Anayasasının 121 inci maddesinde ise olağanüstü hal ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu Anayasa maddesi, *“Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmi Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. 119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya*

nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir. Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararname çıkarabilir. Bu kararname, Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir” şeklindedir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 188-189).

1961 Anayasasının 123 üncü maddesinde ise olağanüstü hal, *“Olağanüstü hallerde vatandaşlar için konulabilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile bu hallerin ilanı, yürütülmesi ve kaldırılması ile ilgili usuller kanunla düzenlenir”* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 78).

1924 Anayasasında ise olağanüstü hal ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Olağanüstü hal ile ilgili düzenlemeler 1961 ve 1982 Anayasalarında yapılmıştır (Odyakmaz, 2008: 204).

3.1.13. Askeri Mahkemelerin Kaldırılması

2709 sayılı Kanununun 142 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Askeri mahkemeler, “Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 50).

1982 Anayasasının 142 maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, *“Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir”* şeklinde düzenlenmiştir (Şahin, 2012: 223).

1961 Anayasasının 136 ıncı maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, *“Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kurulur. Ancak, sıkıyönetim ve*

savaş haline ilişkin hükümler saklıdır. Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, dört asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur. Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hakim ve Cumhuriyet savcıları arasından; iki asıl ve bir yedek üye birinci sınıf askeri hakimler arasından; savcı yardımcılarını ise Cumhuriyet savcıları ve askeri hakimler arasından atanır. Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığı, üyeliği, yedek üyeliği, savcılığı ve savcı yardımcılığı atamalarında Bakanlar Kurulunca her boş yer için bir misli aday gösterilir. Bu adaylar arasından Devlet Güvenlik Mahkemesi hakimlerinin atanması Yüksek Hakimler Kurulunca, savcı ve yardımcılarının atanmaları Yüksek Savcılar Kurulunca; askeri hakimlerden üye, yedek üye ve savcı yardımcılarının atanmaları ise özel kanunlarında gösterilen usule göre yapılır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcılarını üç yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay'da yalnız bu mahkemelerin kararlarını incelemek üzere kurulacak daire ve daireler; Genel Kurul ise, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kuruludur. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler kanunda gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir (Armağan, 2000: 457-458).

1924 Anayasasının 53 üncü maddesine göre mahkemeler, “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri kanunla gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 19).

3.1.14. HSYK'daki Yüksek İbaresinin Kaldırılması ve HSK'nın Yapısı

“2709 sayılı Kanununun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkrasında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metninde çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; altıncı fıkrasında yer alan “asıl” ibaresi madde metninden çıkarılmış; dokuzuncu fıkrasında yer alan “kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere” ibaresi “kanun ve diğer mevzuata” şeklinde değiştirilmiştir (Bülbül, 2017: 50).

“Hakimler ve Savcılar Kurulu on üç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır. Kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hakim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı

gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hakim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelerden, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyelerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasından ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır. Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir. Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde yeni üyelerin seçimi yapılır” (Bülbül, 2017: 50-51).

1982 Anayasasının 159 uncu maddesine göre Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, “Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar. Kurulun Başkanı, Adalet Başkanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler

hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hakimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki teklifleri karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz. Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir. Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hakim ve savcılarının muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir. Adalet Bakanı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hakim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilir” şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 504-505).

1961 Anayasasının 143 üncü maddesi Yüksek Hakimler Kurulu şeklinde düzenlenmiştir. Bu Anayasa maddesine göre, “*Yüksek Hakimler Kurulu, on bir asıl ve üç yedek üyeden kuruludur. Üyeler, Yargıtay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir. Yüksek Hakimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile, kendi içinden Başkanını ve bölüm başkanlarını seçer. Yüksek Hakimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yüksek Hakimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar. Yüksek Hakimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle, toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir. Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder”* şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 90-91).

1924 Anayasasında ise ne Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ne de Yüksek Hakimler Kurulu düzenlenmemiştir.

3.1.15. Bütçe Kanununun Düzenlenmesi

2709 sayılı Kanunun 161 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde bütçe ve kesin hesap, “*A. Bütçe ve kesin hesap*

MADDE 161- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetimin bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz. Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyon elli beş gün içinde kabul edeceği metin genel kurulda görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır. Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek artırılarak uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar. Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır. Merkezi yönetim bütçesiyle verilecek ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile cari ve izleyen yılların bütçelerine mali yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek mali kaynak gösterilmesi zorunludur. Merkezi yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu mali yılın sonunda başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde meclise sunar. Kesinhesap kanun teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştay'ca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez. Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 52-53).

1982 Anayasasının 161 inci maddesinde bütçenin hazırlanması ve uygulanması düzenlenmiştir. Bu anayasa maddesi, “Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır. Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz” şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 72).

1982 Anayasasının 162 inci maddesinde bütçenin görüşülmesi düzenlenmiştir. Bu Anayasa maddesi, *“Bakanlar Kurulu, merkezi yönetim bütçe tasarısı ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmi beş üye verilmek şartı ile, siyasi parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur. Bütçe Komisyonunun elli beş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artııcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar”* şeklinde düzenlenmiştir (Armağan, 2000: 287).

1982 Anayasasının 163 üncü maddesinde bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları düzenlenmiştir. Bu Anayasa maddesi, *“Merkezi yönetimin bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine mali yük getirecek nitelikteki kanun tasarısı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek mali kaynak gösterilmesi zorunludur”* şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1989: 73).

1982 Anayasasının 164 üncü maddesi Kesinhesap düzenlemesi yapmıştır. Bu Anayasa maddesi, *“Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl*

bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar. Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez” şeklinde düzenlenmiştir (Aydoğdu, 2005: 510).

1961 Anayasasının 126 ncı maddesinde bütçe, “Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir. Genel ve katma bütçelerin nasıl yapılacağı ve uygulanacağı kanunla gösterilir. Bütçe kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 80).

1961 Anayasasının 128 inci maddesinde kesin hesap, “Kesin hesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak en geç bir yıl sonra, Bakanlar Kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar” şeklinde düzenlenmiştir (Armağan, 2000: 452-453).

1924 Anayasasının 95 inci maddesine göre bütçe, “Bütçe Kanunu tasarısı ve buna bağlı bütçeler ve cetvellerle katma bütçeler Meclise bütçe yılı başından en az üç ay önce sunulur”. 96 ıncı maddesine göre, “Devlet malları bütçe dışı harcanamaz”. Ve 97 inci maddesine göre ise, “Bütçe Kanununun geçerliği bir yıldır” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 29).

1924 Anayasasının 98 inci maddesine göre kesin hesap kanunu, “Kesin hesap kanunu, ilişkin olduğu yıl bütçesinin hesap dönemi içinde elde edilen gelirle, gene o yılki ödemelerin gerçekleşmiş tutarını gösterir kanundur. Bunun şekli ve bölümleri Bütçe Kanunu ile tam karşılıklı olacaktır”. Ve 99 uncu maddesine göre ise, “Her yılın kesin hesap kanunu tasarısı o yılın sonundan başlayarak en geç ikinci yıl Kasım ayı başına kadar Büyük Millet Meclisine sunulur” şeklinde düzenlenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 2006: 29).

3.1.16. Anayasanın Bazı Maddelerinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Uyarlanması

2709 sayılı Kanunun;

“A) 8 inci maddesinde yer alan “ve Bakanlar Kurulu”; 15 inci maddesinin birinci fıkrasında, 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ve 19 uncu maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”; 88 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu ve”, ikinci fıkrasında yer alan “tasarı ve”, 93 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine,”; 125 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak,” ve altıncı fıkrasında yer alan “sıkıyönetim,”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”, altıncı fıkrasında yer alan “, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek”, yedinci fıkrasında yer alan “, ile Jandarma Genel Komutanı”; 153 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “tasarı veya”; 154 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Yüksek”; 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları,” ve “tüzük tasarılarını incelemek,”, üçüncü fıkrasında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.

B) 73 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 78 inci maddesinin başlığı “D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler”; 117 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı”; 118 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları,” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları,”, “Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından” ibaresi “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından”, üçüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”, “Bakanlar Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanınca”, dördüncü fıkrasında yer alan “Başbakan” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları”, beşinci fıkrasında yer alan “Başbakanın” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcısının”, altıncı fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi, “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle”; 123 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak”

ibaresi “kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle”; 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlık” ibaresi “Cumhurbaşkanı” ve “tüzüklerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”; 127 nci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulunun” ibaresi “Cumhurbaşkanının”; 131 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “ve Bakanlar Kurulunca” ibaresi “tarafından”; 134 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlığa” ibaresi “Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana”; 137 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “tüzük” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”, altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları”; 149 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan “on iki” ibaresi “on”; 150 nci maddesinde yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibaresi Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” ve “iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi” ibaresi “Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve”; 151 inci maddesi ile 153 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararname” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 152 nci maddesinin birinci fıkrası ile 153 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin”; 158 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “adli, idari ve askeri” ibaresi “adli ve idari”; 166 nci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “hükümete” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 167 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde değiştirilmiştir.

C) 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “geri gönderilen kanunu” ibaresinden sonra gelmek üzere “üye tamsayısının salt çoğunluğuyla” ve 117 nci maddesinin üçüncü fıkrasının başına “Cumhurbaşkanınca atanan” ibareleri eklenmiştir.

Ç) 108 inci maddesinin birinci fıkrasına “inceleme,” ibaresinden önce gelmek üzere “idari soruşturma,” ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan “Silahlı Kuvvetler ve” ibaresi madde metninden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan “üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirtilen nitelikteki kişiler arasından ,” ibaresi “Başkan ve üyeleri,” şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiştir.

D) 146 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “onyedi” ibaresi “onbeş” şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan “, bir üyeyi Askeri Yargıtay, bir üyeyi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi ile dördüncü fıkrasında yer alan “, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi” ibareleri madde metninden çıkarılmıştır

E) 82 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, 96 nci maddesinin ikinci fıkrası, 117 nci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları, 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, 150 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi ile 91, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 145, 156, 157, 162, 163 ve 164 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır” (Bülbül, 2017: 53-54-55-56).

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin 16’ncı maddesinde yapılan düzenleme ile ilgili yapılan değerlendirme, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin genel değerlendirmesi kısmında yapılmıştır.

3.1.17. Geçici Maddeler

2709 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 21- A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27’nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/ 11/ 2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27 nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları

Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderilir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğunun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek on beş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süreç içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hakimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hakim ve savcılar arasında seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hakim ve savcılar arasında seçilenler Danıştay üyeliğine Hakimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasında seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve askeri mahkemeler kaldırılmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin askeri hakim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askeri hakimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve müktesepeleri dikkate alınarak;

a- Hakim ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hakim veya savcı olarak atanabilirler.

b- Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, mali, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hakim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Milli Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Kaldırılan askeri yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştay'a, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılincaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz” şeklinde düzenlenmiştir (Bülbül, 2017: 56-57-58-59).

Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde düzenlenen geçici maddeler kısmı çalışma dışı bırakılmıştır.

3.1.18. Yürürlük Maddeleri

Bu Kanun ile Anayasanın;

“a- 8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113 üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgaları yönünden, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124 ve 125 inci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 127 nci maddenin son fıkrasına dair değişiklik; 131, 134, 137 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklik ile altıncı fıkrasındaki “Bakanlar Kurulu

üyelerini” ibaresine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166 ve 167 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte,

b- 75, 77, 101 ve 102 nci maddelerinde yapılan değişiklikler, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte,

c- Değiştirilen diğer hükümleri ile 101 inci maddesinin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresinin ilgası bakımından yayımı tarihinde, yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır” (Bülbül, 2017: 59-60).

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yürürlük maddeleri kısmında yapılan düzenleme ile ilgili değerlendirme, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin genel değerlendirmesi kısmında yapılmıştır

3.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Genel Değerlendirilmesi

3.2.1. Yasama İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yasama yetkisi TBMM’ye aittir. Yasama organının tek meclisli olması esası sürdürülmüştür. TBMM’nin 550 olan milletvekili sayısı 600’e çıkarılmış ve seçilme yaşı 25’ten 18’e düşürülmüştür (Küçük, 2017: 162).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yasamanın görevleri; kanun koymak, kanunları değiştirmek veya kaldırmak, bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve bunları onaylamak, para basılmasına, savaş ilanına karar vermek, TBMM üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararıyla genel veya özel af ilanına karar vermek, milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak ve anayasanın diğer maddelerinde öngörülen görev ve yetkileri yerine getirmektir (Karatepe ve diğerleri, 2017: 92).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar TBMM çalışmalarına katılamaz. Bunun yanında bütçe kanunu dışında kanun teklifinde de bulunulamaz. Cumhurbaşkanı milletlerarası antlaşmaları yapar fakat

TBMM tarafından yapılan bu antlaşmalar onaylanmazsa yapılan antlaşmalar geçerli olmaz. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu ile ilgili suçlama yetkisi TBMM'ye aittir (Karatepe ve diğerleri, 2017: 93).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde hem Cumhurbaşkanlığı seçimi hem de TBMM'nin seçimleri aynı tarihte yapılması kararlaştırılmıştır. Bu hükümet sisteminde seçimlerin aynı tarihte yapılacak olması hem yasama organının hem de yürütme organının karşılıklı olarak seçimleri yenileyebilecek olması anlamına gelir. Yani her iki organda karşılıklı olarak birbirlerinin seçimlerini yenileyebilir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı, tek taraflı olarak yasama organını feshedemez. Cumhurbaşkanı, yasama organının seçimine karar vermesi durumunda kendisinin de seçime gitmesi gerekir. Bu durum yasama organı içinde geçerli bir husustur. Ancak TBMM'nin seçimleri yenileyebilmesi için üye tam sayısının beşte üçü çoğunluğu aranırken, Cumhurbaşkanı için herhangi bir şart getirilmemiştir (Gülener ve Miş, 2017: 11).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde parlamentonun bilgi edinme ve denetim yolları: Meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru şeklindedir. Meclis araştırması, bir konu hakkında bilgi edinmek için yapılan incelemeyi; genel görüşme, toplumu ve devleti ilgilendiren bir konunun TBMM Genel Kurulunda görüşülmesini; meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında yapılan soruşturmayı; yazılı soru ise, on beş gün içinde cevaplandırılmak üzere milletvekillerinin Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarını ifade eder ve sorular yazılı olarak cevaplandırılır. Ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde gensoru bulunmamaktadır. Çünkü yürütme organı doğrudan halka karşı sorumlu tutulmuştur. Parlamenter Hükümet Sisteminde ise gensoru bulunmaktadır ve yürütme organı yasama organına karşı sorumludur (Gülener ve Miş, 2017: 12).

3.2.2. Yürütme İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle birlikte çift başlı yürütme yerine tek başlı bir yürütme ile yönetimde istikrar sağlanması hedeflenmiştir. İstikrarlı bir yönetimin gerçekleşebilmesi için ise güçlü bir yürütmeyle ulaşılabilir. Güçlü bir yürütme ile birlikte ise vesayet alanları daraltılır, sivil ve siyasal alan daha da güçlendirilir (Bülbül, 2017: 27).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminde, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına tanınmıştır. Bundan dolayı Bakanlar Kurulu yoktur. Ancak Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilecek Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar vardır. Cumhurbaşkanı tarafından TBMM üyeleri arasından seçilen Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların TBMM üyelikleri sona erer. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar Cumhurbaşkanınca atanır ve Cumhurbaşkanınca da görevden alınırlar. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar görevleriyle ilgili olarak suç işledikleri iddiasıyla TBMM’ce Yüce Divan’a sevk kararı alınabilir. Fakat Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların TBMM’ye karşı bireysel veya kolektif siyasi sorumlulukları yoktur. Bireysel veya kolektif sorumlulukları sadece Cumhurbaşkanına karşıdır (Karatepe ve diğerleri, 2017: 77-78).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanına vekalet etme yetkisi TBMM Başkanından alınmış ve bu yetki Cumhurbaşkanı tarafından atanmış yardımcılarında birine verilmiştir (Tecim ve Aydın, 2017: 12-13).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıl olarak belirlenmiş ve bir kişinin ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilmesinin yolu açılmıştır (Parsak, 2016: 8-9).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilecek ve Cumhurbaşkanına cezai sorumluluk getirilmiştir. Bunun dışında yürütme organı içerisinde yer alan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara da cezai sorumluluk getirilmiştir (Durgun, 2017: 4-5).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde partili devlet başkanlığı modelinin yolu açılmıştır. Yani cumhurbaşkanı herhangi bir siyasi partinin üyesi olabilir hatta genel başkanı da olabilir veya bir partinin üyesi de olmayabilir (Küçük, 2017: 163).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı, devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyet’ini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Cumhurbaşkanı anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlar. Cumhurbaşkanı milli güvenlik politikasını belirler ve gerekli olan tedbirleri alır. Cumhurbaşkanı, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Başkomutanlığını temsil eder ve silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verir. Cumhurbaşkanı, gerekli görürse yasama yılının ilk günü TBMM açılış konuşmasını yapar. Ülkenin iç ve dış siyaseti ile ilgili konularda mecliste değerlendirmelerde bulunur. TBMM tarafından kabul edilmiş olan kanunları ya

yayımlar ya da tekrar görüşülmesi için TBMM'ye geri gönderir. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarabilecek ayrıca kanunların uygulanmasını sağlamak amacıyla ve bunlara aykırı olmamak kaidesiyle yönetmelik çıkarabilecektir. Kanunların, TBMM İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin şekil veya esas bakımından anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle AYM'ye iptal davası açabilecektir. Anayasa değişiklikleri ile ilgili kanunları gerekli görürse halkoyuna sunar. Cumhurbaşkanı, üst düzey kamu görevlilerini atar ya da görevlerine son verir. Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir veya Türkiye Cumhuriyeti'ne gelecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder. Milletlerarası antlaşmaları yapar ve yayımlar (Karatepe ve diğerleri, 2017: 76-77).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı, kararname çıkarabilecektir. Ancak Cumhurbaşkanı yürütme yetkisine ait konularda kararname çıkarabilecektir ve Cumhurbaşkanı, anayasanın ikinci kısmının birinci bölümü ile ikinci bölümünde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevleri konularını düzenleyemez. Anayasada kanunla düzenlenmesi gerekli görülen konularda Cumhurbaşkanı kararname çıkaramaz. Kanunda da açıkça düzenlenmiş bir konu hakkında Cumhurbaşkanı kararname çıkaramaz. Eğer Cumhurbaşkanının çıkardığı bir kararname ile kanun çatışırsa, kanun hükümleri uygulanacak. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle ilgili olarak TBMM aynı konuda kanun çıkarırsa, kanun hükümleri uygulanır. Parlamenter hükümet sisteminde ise Bakanlar Kurulunun KHK çıkarabilmesi için TBMM'den aldığı yetkiye göre KHK çıkarabilmekteydi (Gülener ve Miş, 2017: 14).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde sıkıyönetim uygulaması kaldırılmış ve Olağanüstü Hal (OHAL), ilan etme yetkisi ve sorumluluğu Cumhurbaşkanı'na verilmiştir. *“Cumhurbaşkanı, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatana veya Cumhuriyet'e karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması; anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması; kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması; tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere Olağanüstü hal ilan edebilecektir”*. Olağanüstü hal kararı verildiği gün Resmi Gazete'de yayımlanır ve aynı gün TBMM onayına sunulması gerekir. TBMM tatilde ise derhal

toplantıya çağrılacaktır. TBMM gerekli görürse Olağanüstü halin süresini kısaltabilecek veya uzatabilecek ya da kaldıracaktır. Cumhurbaşkanının talebi doğrultusunda TBMM her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilecektir. Savaş halinde dört aylık bu süre aranmaz (Karatepe ve diğerleri, 2017: 86-87).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde bütçe kanunu teklifi Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanır. Bütçe kanunu süresinde yürürlüğe konulamaması durumunda geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanunu da çıkarılamazsa, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye dek bir önceki yılın bütçe kanunu yeniden değerlendirilerek artırılarak uygulanır. TBMM üyeleri bütçenin görüşülmesi sırasında gider artırıcı veya geliri azaltıcı önerilerde bulunamazlar. Cumhurbaşkanı kararnamesiyle bütçe kanununa harcanabilecek tutarın aşılacağına dair hüküm konulamaz (Küçük, 2017: 162).

3.2.3. Yargı İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yargının bağımsızlığı ilkesine, yargının tarafsızlığı ilkesi eklenmiştir. Ayrıca AYM’de asker kökenli üyeler çıkarılmış ve AYM sivilleştirilmiştir (Durgun, 2017: 6).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) ve Askeri Yargıtay kaldırılmıştır. Bu hükümet sisteminde savaş hali dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ülkede savaş, iç savaş ve ülkenin genelinde olağan üstü karışıklıklar çıksa dahi sıkıyönetim ilan edilemeyecek ve tamamen kaldırılmıştır. Ancak bu tür durumlarda Olağan Üstü Hal (OHAL) ilan edilebilecek (Ulusoy, 2017: 8).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısı yeniden düzenlenmiştir. HSYK’nın ismindeki yüksek ibaresi çıkarılmış ve kurulun seçim usulü değiştirilmiştir. HSYK’nın üye sayısı 22’den 13’e düşürülmüş ve 3 olan daire sayısı 2’ye indirilmiştir. Adalet Bakanı kurulun başkanıdır ve Adalet Bakanının Müsteşarı da kurulun tabi üyesidir. Kurulun 4 üyesini Cumhurbaşkanı seçerken 7 üyesini TBMM tarafından nitelikli çoğunlukla seçilir (Gülener ve Miş, 2017: 24).

Hakimler ve Savcılar Kurulu, adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici olarak yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro

dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyen hakim ve savcılar hakkında karar verme, disiplin cezası verme ve görevden uzaklaştırma gibi işlemleri yapacaktır (Karatepe ve diğerleri, 2017: 105-106).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde 17 üyesi olan AYM'nin üye sayısı 15'e düşürülmüştür. Bu üyelerin 3'ü TBMM tarafından, 12'si de Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. *“TBMM, iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğrenim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış AYM raportörleri arasından seçer”* (Küçük, 2017: 162-163).

Anayasa Mahkemesi; kanunları, Cumhurbaşkanı kararnameleri ve TBMM İçtüzüğünü şekil ve esas bakımından Anayasaya uygunluğunu denetleyecek ve bireysel başvuruları karara bağlayacaktır ve Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceleyecek ve denetleyecektir. Olağanüstü hallerde ve savaş halinde Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan Cumhurbaşkanı kararnameleri şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine dava açılmayacaktır. Anayasa Mahkemesi, Anayasa tarafından güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi bir hakkın kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları değerlendirecektir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi; Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, Bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılar, Cumhuriyet Başsavcı vekili, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyeleri ile Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanlarını Görevleriyle ilgili olarak işlemiş oldukları suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılayabilecektir (Karatepe ve diğerleri, 2017: 108-109).

3.3. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Neden İhtiyaç Duyuldu

Türkiye Cumhuriyeti'nin doksan beş yıllık tarihinde altmış beşinci hükümet kurulmuştur ve kurulan bu hükümetlerin iktidarda kalma süresi ortalama olarak bir buçuk yıldır. Dolayısıyla Türk siyasal tarihinde parlamenter hükümet sisteminin geçmişi oldukça zayıf koalisyon hükümetleri ile doludur. Bundan dolayı yeni bir hükümet sistemine ihtiyaç duyulmuştur.

Parlamenter hükümet sistemi ile yönetilen her ülke kendi siyasal şartları etrafında parlamenter sistemi uyguladıklarından dolayı farklı şekillerde parlamenter sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'de ise anayasal sorunlardan dolayı sağlıklı bir parlamenter sistemin uygulandığı söylenemez (Deniz, 2006: 146).

Parlamenter hükümet sistemi Türkiye'de kısa ömürlü istikrarsız koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu koalisyon hükümetleri ise sağlıklı ve uzun ömürlü politikalar gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla istikrarsız koalisyon hükümetleri vesayet odaklarının da ortaya çıkmasıyla birlikte zamanla güçsüzleşmiştir. Bu durum ise siyasal istikrarsızlığa neden olmuştur (Özbay, 2016: 28).

Türkiye'de parlamenter hükümet sisteminde hükümetin görevine devam edebilmesi için parlamentodan güvenoyu almasını gerekiyordu ve ülkemizde özellikle 90'lı yıllarda parlamento tarafından güvenoyu alamayan hükümetlerin varlığı ülkemizde siyasal istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir (Kaya, 2017: 41).

Parlamenter hükümet sisteminde yapılan seçimlerde çoğunluğu alan siyasi partinin genel başkanı aynı zamanda hükümetinde başkanı konumundaydı. Dolayısıyla kuvvetler ayrılığının tam anlamıyla sağlandığı söylenemez. Çünkü siyasal iktidar hem hükümette hem de parlamentoda çoğunluğu ele geçirdiğinden dolayı mutlak bir güç konumundaydı. Bundan dolayı seçimlerde galip gelen siyasi parti her şeyi kazanırken, seçimi kaybeden parti ise her şeyi kaybetmiş oluyordu. Bu durum ise meclisin hükümeti denetleme yetkisini ortadan kaldıran bir durumdu (Demir, 2010: 235).

Parlamenter hükümet sisteminin Türkiye'deki bir başka sorunu ise yürütme organının çift başlı olmasıdır. Çift başlı bu yürütme organında Cumhurbaşkanına tanınan yetkilerin sembolik olması ötesinde, Cumhurbaşkanı çok güçlü yetkilerle donatılmıştır. Bu durum

Cumhurbaşkanı ile parlamento arasında gerginliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Deniz, 2006: 147).

Ayrıca ülkemizde parlamenter hükümet sistemi ele alındığında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçiliyor olması parlamenter hükümet sistemini yarı başkanlık sistemine yaklaştırdığının bir göstergesidir. Bu durum ise ülkemizde yoğun bir şekilde hükümet sistemi tartışmalarını başlatmıştır (Zorlu, 2016: 49).

Ülkemizde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinden sonra yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ve partili Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemleri tartışılmaya başlanmıştır. Halkın yönetime daha aktif bir şekilde katıldığı ve yürütme organının yasama organı tarafından daha etkin bir şekilde denetlendiği bir hükümet sistemi hedeflenmiştir. Ayrıca tek başına iktidara gelen istikrarlı, güçlü ve etkin bir yürütme organının ortaya çıkabilecek herhangi bir kriz karşısında daha sağlıklı karar alabileceği izlenimi oluşmuştur. Bunun dışında ise halka hesap verme bakımından açık ve şeffaf bir hükümet sistemine ihtiyaç duyulmuştur (Çakır, 2017: 284).

3.4. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Neler Getirdi

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi öncelikle Türkiye'nin siyasi, sosyal, kültürel ve doksan beş yıllık tarihi geçmişi ve deneyimi neticesinde şekillenmiş milli, yerli, demokratik ve sivil bir hükümet sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdağ, 2017: 9).

Başkanlık sistemi tartışmalarından hareketle oluşturulan Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Amerikan başkanlık sisteminden ayrılan önemli noktalarından biri de Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ülkenin eyaletlere ayrılmayacak olmasıdır. Kısacası Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ülkenin üniter devlet yapısı korunacaktır ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ülkemizde Amerikan başkanlık sisteminde olduğu gibi çift meclisli değil tek meclisli olacak şekilde tasarlanmıştır (Kılınç, 2016: 92).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Hem yasama organı hem de yürütme organı görevleri açısından birbirinden ayrılmış konumdadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yasama organı kanun yaparken, yürütme organı da yürütme faaliyetlerini yerine getirir. Bu hükümet sisteminde hiçbir

organ birbirinin faaliyet alanına müdahale edemez ve birbirlerine karışamazlar (Bilir, 2017: 3).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi yürütme organı çift başlı değildir. Dolayısıyla yürütme organı yetkilerini yürütme organı içinde paylaşmak durumunda kalmayacaktır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde parlamenter sistemde olduğu gibi koalisyon hükümetlerinin oluşması söz konusu değildir. Bunun dışında yasama organı ile yürütme organlarının da görev alanları belli olduğundan dolayı ülkemizde hükümet krizlerinin ortaya çıkması söz konusu olmayacaktır (Bilir, 2017: 5).

Türkiye’de koalisyon hükümetleri döneminde veya zayıf hükümetler döneminde ya da Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında meydana gelen kriz dönemlerinde ortaya çıkan vesayet odakları bunlar; askeri, yargısal, bürokratik ve medya gibi vesayet odakları kendilerini bu dönemlerde iyice hissettirmişlerdir. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanı meclis içinden değil de doğrudan halk tarafından seçileceği için bu tür vesayet odakları hükümetlerin belirlenmesinde etkisi yok edilmiş olacaktır. (Bülbül, 2017: 9-10).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi ne yasama organı ne de yürütme organı birbirlerinin görevlerine son veremeyeceklerdir. Bunun temel nedeni ise yönetimde istikrarı sağlamaktır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde hem Cumhurbaşkanı hem de meclis karşılıklı olarak seçimlerin yenilenmesine karar verebileceklerdir (Coşkun, 2017: 24)

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı, meclise karşı değil doğrudan halka karşı sorumlu hale getirilmiştir. Bu sebepten dolayı güven oylaması ve gensoru uygulamaları kaldırılmıştır. Dolayısıyla bu yolla Cumhurbaşkanının veya hükümetin düşürülmesi engellenmiştir (Aydın ve Durgun, 2017: 154).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organının doğrudan halk tarafından seçilmesi ve yürütme organının sorumluluğunun doğrudan halka karşı olması Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini hesap verebilir bir sistem haline getirmektedir (Gül, 2017: 42).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanına, Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarabilme yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanının kararname çıkarabilmesindeki amaç, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine işlerlik kazandırmaktır (Özdağ, 2017: 12).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının çıkarmış olduğu kararname sınırlıdır ve Cumhurbaşkanı sadece yürütme organıyla ilgili konularda kararname çıkarabilecektir. Ayrıca Cumhurbaşkanı kanun ile yapılması öngörülen konularda kararname çıkaramayacaktır. Bunun dışında yasama organının Cumhurbaşkanı kararnamesi aleyhinde çıkaracağı bir kanun ile Cumhurbaşkanı kararnamesi iptal edilebilecektir (İyimaya, 2017: 82).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının çıkaracağı kararnamelere karşı AYM’de iptal davası açılabilir (Küçük, 2017: 173).

Parlamente hükümet sisteminde yürütme organının sorumsuz kadını oluşturan Cumhurbaşkanı görevlerinden dolayı yargılanamazken, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organının başında olan ve doğrudan halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı sorumlu tutulabilecek ve mahkemeler tarafından yargılanabilecektir (Güngör, 2017: 61).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde sadece Cumhurbaşkanı değil Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında da görevleriyle ilgili olarak işlemiş oldukları suçlardan ötürü meclis soruşturması açılabilir. Fakat Cumhurbaşkanı halka karşı işlemiş olduğu tüm suçlarla ilgili olarak sorumlu tutulurken, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar sadece görevleriyle ilgili olarak işlemiş oldukları suçlardan dolayı sorumlu tutulabileceklerdir (Alkan, 2017: 4).

Türkiye’de uygulanan parlamente hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının tüm işlemlerine karşı yargı yolu kapalı iken Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının işlemlerine karşı yargı yolu açık hale getirilmiştir (Gül, 2017: 13).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde koalisyon hükümetlerinin kurulmasının önü kapatıldığından dolayı Türkiye’de siyasi ve ekonomik anlamdaki gelişmelerin olumlu yönde olacağı kanaati hakimdir (Özdağ, 2017: 14).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organı tek başlı olduğundan dolayı koalisyon hükümetlerinde olduğu gibi yürütmede görüş ayrılıkları olmayacaktır. Bundan

dolayı yürütme organı hızlı ve etkili kararlar alabilecektir. Tek başlı ve sorunsuz bir yürütme organı ekonomik kararlar alırken kendisini daha çok hissettirmiş olacaktır. Çünkü yürütme organı karar alırken görev ve sorumluluktan kaçamayacaktır ve ekonomik göstergelerde ortaya çıkacak herhangi bir olumsuzluktan dolayı fatura yürütme organına kesilecek olduğundan yürütme organı daha sağlıklı kararlar almak durumunda kalacaktır (Akıncı, 2017: 12).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yapılan önemli düzenlemelerden biri de disiplin mahkemeleri dışındaki tüm askeri yargının kaldırılmış olmasıdır. Bu durum yargıda bütünlüğü ihlal eden bir durumu ve demokrasilerde de örneğine pek rastlanmayan askeri yargının kaldırılması demokratikleşme açısından önemli bir konuydu. Bunun yanında AYM'ye askeri yargıdan üye seçilmesine son verilmiş ve sıkıyönetim uygulaması ortadan kaldırılmıştır. Sıkıyönetim dönemlerinde işlenen bazı suçlar sıkıyönetim mahkemeleri tarafından görülmekteydi. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte ülkemizde sıkıyönetim dönemlerinde görülen sıkıyönetim uygulamaları ve sıkıyönetim mahkemeleri ülkemizi demokratik hukuk devletinden uzaklaştıran uygulamalarına son verilmiştir (Küçük, 2017: 177).

3.5. Hükümet Sistemlerinin Analizi

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ne parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi yumuşak kuvvetler ayrılığı söz konusu ne de Başkanlık sisteminde olduğu gibi sert kuvvetler ayrılığı söz konusudur. Bunun önemli nedenlerinden biri Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türk siyasal sisteminin kendine has değerleri etrafında oluşturulmuş olmasıdır.

Parlamenter hükümet sistemi yumuşak kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan bir hükümet sistemidir. Yumuşak kuvvetler ayrılığı, yasama ve yürütmenin ilişkisinden yola çıkılarak yapılmış bir saptamadır. Yürütmenin genel itibarıyla yasamanın içinden çıkması, yürütmenin göreve başlayabilmesi için yasamanın güvenoyuna ihtiyaç duyması ve yürütmenin yasama faaliyetlerine fiilen katılma imkanı, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki yumuşak ayrılığın temelini teşkil eder. Bu mekanizma yasama ve yürütmenin birbirini etkilemesi için uygun zemin yaratır. Fiili durumda, yürütme erkinin aynı

zamanda yasamadaki çoğunluğu kontrol etmesi, yürütmenin yasama faaliyetini yönlendirme kapasitesini arttıran bir rol oynamaktadır. İktidar partisine mensubiyetin getirdiği bağlılık, yürütmenin fiilen parlamentoyu kontrolü sonucunu doğurmaktadır. Parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı yasama organının içinden çıktığından dolayı yürütme organına sahip parti mecliste çoğunluğu elde ettiğinde yürütme organı yasama organı üzerinde etkisini hissettirebiliyordu. Parlamenter hükümet sistemi yumuşak kuvvetler ayrılığı ilkesine dayandığından dolayı tam anlamı ile kuvvetler ayrılığının sağlanması beklenemez. Fakat Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde partili Cumhurbaşkanının partisi mecliste çoğunluğu elde ettiğinde yürütme organının yasama organını kontrolü altına alacağı izlenimi oluşturulmuştur. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde partili Cumhurbaşkanının partisi mecliste çoğunluğu elde etse de hem yasama organının hem de yürütme organının görevleri ayrıldığından birbirlerine müdahale etmeleri söz konusu olmayacaktır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yasama organının görev alanı belirlenmiş keza yürütme organının da görev alanı belirlenmiştir. Kanun yapma yetkisi yasama organına ait iken Cumhurbaşkanının bütçe kanunu tasarısı yapıyor olması kuvvetler ayrılığının tam anlamıyla gerçekleşmeyeceği ve yürütme organının yasama organını tahakkümü altına alacağı kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.

Parlamenter hükümet sisteminde bütçe tasarıları Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanır. Bakanlar Kurulu daha sonra hazırlamış olduğu bütçe tasarılarını TBMM'ye sunar. TBMM tarafından bütçe tasarıları görüşüldükten sonra kanunlaşır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise bütçe tasarıları Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanır ve Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye sunulur. TBMM tarafından bütçe tasarıları görüşüldükten sonra kanunlaşır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kanun yapma yetkisinin yasama organına ait olması nedeniyle Cumhurbaşkanının da bütçe tasarılarını hazırlayıp TBMM'ye sunmasından dolayı kuvvetler ayrılığının tam anlamıyla sağlanamayacağı kamuoyunda tartışılmıştır.

Parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı bütçe kanun tasarısını hazırlayarak parlamentoya sunmakta, bu tasarı parlamentoda kanunlaştıktan sonra yürürlüğe girmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde de benzer şekilde bütçe kanun tasarısı yürütme tarafından hazırlanarak parlamentoya sunulmaktadır. Anayasanın 161. Maddesindeki yeni düzenlemeye göre, Cumhurbaşkanı'nın mali yılbaşından en az yetmiş

beş gün önce, TBMM'ye sunduğu bütçe teklifinin süresinde yürürlüğe konulmaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılmaması halinde, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek oranına göre arttırılarak uygulanacaktır. Bu düzenleme, bütçenin parlamentoda geçmemesi ihtimaline karşı yürütme organına tanınmış etkili bir mekanizmadır. Yürütme organı hiç değilse bir önceki yıla ait bütçeyi yeniden değerlendirilerek kullanma imkanına kavuşmak suretiyle, parlamentonun muhalefet ihtimaline karşı önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Parlamentonun temel işlevi yasa yapmaktır. Bu temel işlev bakımından parlamenter hükümet sistemi ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi bakımından bir fark yoktur. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, yürütme erkinin hareket kabiliyetini zayıflatan bazı unsurları devre dışı bırakmak maksadıyla, parlamenter hükümet sistemi çerçevesinde parlamentoya tanınmış güvenoyu ve gensoru gibi mekanizmaları devre dışı bırakmıştır. Bununla, yürütmenin yasamadan bağımsızlaştığı, dolayısıyla icraatını gerçekleştirmek için uygun araçlarla donandığı ifade edilmiştir. Doğrudan seçilmek suretiyle halktan güvenoyu almış yürütmenin, bu seçim esnasında halka verdiği taahhütleri yerine getirmek için yeterli ve etkili araçlara sahip olma hakkı Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin temel varsayımlarından birisi olarak görünmektedir.

Ülkemizde uygulanan parlamenter hükümet sisteminde hükümet kurulduktan sonra görevine devam edebilmesi için meclisten güvenoyu alması gerekiyordu. Ancak bazı durumlarda hükümet meclisten güvenoyu alamıyordu. Bu durum ise ülkemizde ciddi anlamda siyasi istikrarsızlığa neden olmuştur. Fakat Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde hem yasama organı hem de yürütme organı doğrudan halk tarafından seçildiğinden dolayı güvenoyu mekanizmasına ihtiyaç duyulmayacaktır. Bu durum ise ülkemizde siyasi istikrar açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Ülkemizde uygulanan parlamenter hükümet sisteminde bilgi edinme ve denetim yollarından olan gensoru mekanizması bir bakan veya başbakanın siyasi sorumluluğu için meclis tarafından verilirdi. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde gensoru mekanizmasına son verilmiştir. Çünkü gensoru mekanizması ülkemizde sağlıklı işleyen bir mekanizma olmaktan uzaklaşmıştır. Dolayısıyla gensoru mekanizması ülkemizde

meclisin gündemini işgal etmekteydi. Gensoru uygulamasına son verilmekle birlikte daha sağlıklı işleyen bir meclisin oluşması beklenmektedir.

Parlamenter hükümet sisteminde koalisyon hükümetlerinin varlığı muhalefet partilerinin yıpratıcı etkisiyle hükümetin yıpranmasına bundan dolayı da hükümetin başarısızlığıyla sonuçlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise koalisyon hükümetleri oluşmayacağından dolayı yürütme organının yıpratılması en aza indirilmiş olacaktır. Bu nedenden dolayı hükümetin başarısız olması engellenmek istenmiştir.

Ülkemizde parlamenter hükümet sisteminin koalisyonlara neden olmasından dolayı istikrarsız hükümetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde koalisyon hükümetlerinin kurulamayacak olması ülkemizde siyasi istikrarın sağlıklı bir şekilde işleyeceği kanaatine varılmıştır.

Ülkemizde parlamenter hükümet sisteminde koalisyon hükümetleri olduğu zaman bu koalisyon hükümetleri döneminde vesayet odakları kendilerini hissettirmeye başlamıştır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde vesayet odakları kendisini hissettiremeyecektir. Bunun nedeni ise Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde güçlü yürütme organının kurulacak olmasıdır.

Parlamenter hükümet sisteminde başarısız koalisyon hükümetleri ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarına zarar vermiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise parlamenter hükümet sisteminde meydana gelen bu siyasi, sosyal ve ekonomik olumsuzlukların önüne geçilmek istenmiştir.

Ülkemizde uygulanan parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı çift başlıdır. Bunlar; Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruludur. Cumhurbaşkanı görevleriyle ilgili olarak sorumsuz kanadı teşkil ederken yasama organına karşı sorumlu kanadı Bakanlar Kurulu teşkil etmektedir. Ancak ülkemizde her ne kadar Cumhurbaşkanı sorumsuz kanadı oluştursa da Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu arasında krizler meydana gelmiştir. Fakat Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organı tek başlı olduğundan dolayı herhangi bir krizin ortaya çıkması söz konusu olmayacaktır. Bu durum ise ülkemizde istikrarlı hükümetlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Parlamenter hükümet sisteminde Başbakan veya Bakanlar yasama faaliyetlerine katılabilirdi. Fakat Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu yoktur.

Yürütme organı tek başlı olduğundan dolayı Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Bakanlar vardır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve Bakanların yasama faaliyetlerine katılması engellenmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcılarının veya Bakanların yasama faaliyetlerine katılmaması kuvvetler ayrılığı açısından olumlu bir gelişmedir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, seçilen Cumhurbaşkanı Anayasanın 106. Maddesindeki değişiklikle, “*bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atama*” yetkisini haiz kılınmıştır. Düzenlemeye göre, Cumhurbaşkanı yardımcılarını Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir sebeple boşalması halinde yenisi seçilene kadar geçen sürede, Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı'na vekalet ederek Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini kullanacaktır. Bu noktada, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'nın yetkileri, halkın seçimiyle belirlenmemiş yardımcılar tarafından kullanılmış olacaktır. Halkın kime sorumluluk vereceğini bilerek oyunu kullandığı ve dolayısıyla kimden hesap soracağı net olarak bildiği için Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine atfedilen avantajın bu noktada muğlak kaldığı dillendirilmektedir.

Parlamente hükümet sisteminde bir milletvekili bakan olarak atandığında TBMM üyeliği devam ederken Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı tarafından Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanan bir milletvekilinin TBMM üyeliği sona erer. Bunun temel nedeni ise Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organının yasama üzerinde etkisini azaltmaktır. Cumhurbaşkanı'nın parlamentodan bir kişiyi hükümet üyesi olarak ataması halinde, söz konusu kişinin parlamenterliği sona ermekte, parlamento ile ilişkisi kesilmektedir. Böyle bir mekanizmanın öngörülmesi, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminden yasama ile yürütme arasında keskin bir kuvvetler ayrılığının delili olarak savunulmaktadır.

Parlamente hükümet sisteminde yürütme organının sorumsuz kadını oluşturan Cumhurbaşkanı'nın tüm işlemlerine karşı yargı yolu kapalı iken Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organının başı olan Cumhurbaşkanı'nın işlemlerine karşı yargı yolu açık hale getirilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması hukuk devleti ilkesi bağlamında olumlu bir gelişmedir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı yardımcılarını veya bakanlar görevleri ile ilgili herhangi bir suç işlerse TBMM tarafından Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlar yüce divan sıfatıyla AYM'ye sevk edilir. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde AYM'nin 15 üyesinden 12'sini Cumhurbaşkanı atadığından dolayı sağlıklı yargılamanın olmayacağı kanaati oluşmuştur.

Ülkemizde parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı seçilen adayın partisi ile bağı kesilirdi ve Cumhurbaşkanı seçilen aday bütün siyasi partilere karşı tarafsız bir konumdaydı. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının partili olabileceğinin de yolu açılmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanının tarafsızlığını yitirebileceği algısına neden olmuştur. Bununla birlikte partili cumhurbaşkanı modelinin yaratacağı olası sonuçlar üzerinden, söz konusu kuvvetler ayrılığını aşındıran bir unsur olarak gündeme getirilmektedir. Cumhurbaşkanı'nın aynı zamanda parti liderliğini uhdesinde bulundurması, yürütmenin yasama faaliyetine müdahalesi için uygun bir ortam sağladığı iddiası dile getirilmektedir. Yürütme erkini halkın oyuyla yüklenmiş Cumhurbaşkanı, parlamentodaki partisini de yönlendirme kudretini bir tarafa bırakır mı, sorusu üzerinden yasamanın yürütmeden bağımsız kalıp kalmayacağı sorgulanmaktadır. Bu soruyla, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yasama ile yürütme kuvvetleri arasındaki ayrılığa ilişkin tereddütler ifade edilmektedir. Mesela, Türkiye'de partilerin aday ve politika belirlerken parti liderinin yüklendiği fonksiyon hatırlatılarak tartışılmaktadır. Liderler tarafından belirlenmiş adaylar arasında seçilen milletvekillerinin, liderden bağımsız şekilde irade ortaya koyamayacağı argümanı öne çıkarılmakta ve Cumhurbaşkanı'nın partisine mensup yasama çoğunluğunu istediği şekilde yönlendirme kapasitesine sahip kalacağı savunulmaktadır. Bu argümanlardan yola çıkanlar, yürütmenin yasamadan çıkmaması ve yasamanın güvenoyuna ihtiyaç duymaması bakımından Parlamenter sistemden ayrılan Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, Cumhurbaşkanı'nın partili kimliğini, parti liderliği vasfıyla muhafaza etmesi, yasama ve yürütme arasında varsayılan kuvvetler ayrılığını aşındıran bir unsur saymaktadırlar.

Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı yürütme organına güvensizlik oyu vererek yürütme organını düşürürken yürütme organı da yasama organını feshetme yetkisine sahipti. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde parlamenter hükümet

sisteminde uygulanan bu uygulamaya son verilmiş ve karşılıklı olarak seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir.

Parlamenter hükümet sisteminde yasama organı yürütme organına güvensizlik oyu vererek yürütme organını görevden alırken yürütme organı da yasama organını feshetme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise herhangi bir siyasi tıkanıklık meydana geldiğinde Cumhurbaşkanı kararname çıkararak bu siyasi tıkanıklıkları giderir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı kendisine tanınan kararname çıkarma yetkisiyle olası bir krizde kararname çıkararak krizi bastırabilir.

Parlamenter hükümet sisteminde Bakanlar Kurulunun KHK çıkarabilmesi için meclisten yetki alması gerekiyordu. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı kararname çıkardığında meclisten yetki alma uygulamasına son verilmiştir. Bu durum Cumhurbaşkanının ülkeyi kararnameler ile yöneteceği algısına neden olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin etkili mekanizmaları arasında sayılması gereken bir unsurdur. Anayasa değişikliğinden önce yürütme kuvvetinin doğrudan kullanılabilirdiği bir kararname yetkisi mevcut değildi. Anayasanın 87. Maddesine göre, TBMM'nin uygun görmesi halinde Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilebiliyordu. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kapsamında yapılan düzenlemeyle, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname yetkisi vermek TBMM'nin görevleri arasında çıkarılmış, Anayasanın 104. Maddesindeki değişiklikle, doğrudan Cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisi tanınmıştır. 104. Maddedeki hükme göre, “*Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda*” denilmek suretiyle yetkiye bir çerçeve çizilmiş, devamında “*temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle*” ve “*siyasi haklar ve ödevlere*” ilişkin olarak Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılmayacağı ve yine “*kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılmayacağı*”, “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükmünün esas alınacağı parlamentonun “*aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümsüz kalacağı*” belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yürütme erkinin icra kabiliyetini oldukça güçlendiren bir araç mahiyetindedir. “*Temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle*” “*siyasi haklar ve ödevlere*” ilişkin alanlar dışta bırakılmak suretiyle yürütme bağlamında

Cumhurbaşkanına tanınan kararname yetkisinin frenleme mekanizması olarak kanunlar gösterilmiştir. Parlametonun farklı düzenlemeye gitmesi durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi devre dışı kalacaksa da, Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu hız ve esneklik kabiliyetini parlamentodan beklemek zordur. Netice itibariyle Cumhurbaşkanı yürütme yetkisini şahsında toplamak suretiyle hızlı düzenlemeler yapabilecek konumdayken, parlamentoda bir kanun çıkması için önemli sayıda vekilin aynı noktada uzlaşması gerekir. Doğrudan halk tarafından seçilmiş olmanın meşruiyetini arkasına almış Cumhurbaşkanı, kararnama ile etkili bir yürütme işlevini yerine getirme bakımından güçlü bir araca kavuşmuştur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde seçimlerin yenilenmesi hem yürütme organının başı olan Cumhurbaşkanına hem de yasama organına verilmiştir. Cumhurbaşkanı her durumda hem Cumhurbaşkanı hem de meclisin seçimlerinin yenilenmesine karar verebilecek iken yasama organının ancak meclisin üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu elde etmesi durumunda seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir. Bundan dolayı kamuoyunda yürütme organının yasama organından daha üstün konuma geleceği tartışılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinin aynı tarihte yapılması, mutlak değilse de, Cumhurbaşkanı ile parlamento çoğunluğunun aynı yönde teşekkülü ihtimalini arttıran bir düzenlemedir. Cumhurbaşkanı'na oy verenlerin aynı zamanda Cumhurbaşkanı'nın partisine de oy vermesi yüksek olasılıktır. Dolayısıyla seçimler için aynı tarihin belirlenmesi, yürütme ve yasama arasındaki paralelliğin oluşması bakımından kolaylaştırıcı bir faktördür.

Parlamenter hükümet sisteminde kamu tüzel kişiliğinin kurulması, “*ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanarak*” mümkün olabilirdi. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kapsamında Anayasanın 123. Maddesinde yapılan değişiklikle kamu tüzel kişiliği, “*kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur*” hükmü getirilmiştir. Değişiklik öncekinden farklı olarak, kanunun yanı sıra Cumhurbaşkanlığı kararnamesini de katmak suretiyle, yürütmenin yetkisini genişleten bir çerçeve çizmiştir. Kanunun yalnızca parlamentoda çıkarılacağı dikkate alındığında tümüyle parlamento inisiyatifindeki bir alan, yeni düzenlemeyle Cumhurbaşkanı'nın da yetki alanına dahil edilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin analizinde yargının durumunu da ortaya koymak gerekir. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun ismi Hakimler ve Savcılar Kurulu olarak değiştirilirken, üye sayısı da 22'den 13'e indirilmiştir. İlk halinde 22 üye olarak düzenlenen kurulda, Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı tabii üye sayılırken, diğer üyelerin dördü Cumhurbaşkanı tarafından, üçü Yargıtay Genel Kurulu, ikisi Danıştay Genel Kurulu, biri Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu tarafından belirlenirken, yedi üye adli yargı hakim ve savcılarında, üç üye de idari yargı hakim ve savcılarını tarafından seçiliyordu.

159. maddedeki değişiklikle Hakimler ve Savcılar Kurulu adıyla on üç üyeli olarak düzenlenen kurulda Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın tabii üyelik sıfatı devam etmiş, üçü Yargıtay üyeleri, biri Danıştay üyeleri arasında olmak üzere 4 üye Cumhurbaşkanı, üçü Yargıtay üyeleri, biri Danıştay üyeleri ve üçü yüksek öğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ve avukatlar arasında TBMM tarafından seçilir düzenlemesi yapılmıştır. Yeni düzenlemeyle Cumhurbaşkanı'nın Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun belirlenmesinde etkisinin güçlendiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar on üç üyenin dördünü atayacağı ifade edilmişse de, yürütme erkinin sahibi olarak Adalet Bakanı'nın kendisi tarafından ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın da Adalet Bakanı tarafından belirlenmesi güçlenen etkinin sonucudur. Diğer yandan Cumhurbaşkanının mensup bulunduğu partisi üzerindeki etkisi, TBMM'de seçilecek üyelere ilişkin rolünü de gündeme getirmektedir. Halk tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanının TBMM'de temsil edilen partisi üzerindeki doğal etkisi, Meclis sürecindeki yönlendirici potansiyelini devreye sokabilir. İlk iki turdaki nitelikli çoğunluk şartının üçüncü turda aranmaması, üçüncü turda en çok oy alanın seçilecek olması Meclis'te çoğunluğu sağlamış partiye diğer partilerin tutumundan bağımsız olarak belirleyici güç vasfı kazandırmaktadır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanının mensup bulunduğu partinin parlamento çoğunluğunu sahip olması, Hakimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin belirlenmesinde, Cumhurbaşkanı'nın belirleyici rolünü daha da arttıracak bir yapı sunmaktadır.

Parlamente hükümet sisteminde yer alan AYİM ve Askeri Yargıtay Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kaldırılmıştır. Çünkü askeri yargının varlığı yargıda bütünlük ilkesini ihlal eden bir durumdu. Bundan dolayı askeri mahkemeler kaldırılmıştır ve askeri mahkemeler savaş hali dışında kurulamayacaktır.

Demokrasi ilkesi bakımından parlamenter hükümet sistemi ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi karşılaştırıldığında parlamenter hükümet sistemi daha düşük bir demokrasiye neden olur. Çünkü parlamenter hükümet sisteminde hükümet doğrudan halk tarafından seçilmez. Halk yasama organını seçer yasama organı da kendi içinde hükümeti yani yürütme organını çıkarır. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde halk doğrudan hem yürütme organını hem de yasama organını belirler. Bu açıdan bakıldığında Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin demokrasi ilkesine daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Demokrasi ilkesi bakımından bakıldığında parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı yasama organına karşı sorumlu iken Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organı doğrudan halka karşı sorumlu hale getirilmiştir. Bu durum ise daha demokratik görülmektedir.

Yine demokrasi ilkesi bağlamında bakıldığında hem parlamenter hükümet sistemi hem de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi çoğunlukçu bir yapıyı teşkil etmektedir. Ancak parlamenter hükümet sisteminde koalisyon hükümetlerinde birden fazla siyasi parti hükümet ortağı olduğundan daha çoğulcu bir yapıya sahiptir. Parlamenter hükümet sisteminde kurulan koalisyon hükümetleri demokrasi ilkesine daha yakın durmaktadır.

Parlamenter hükümet sisteminin ülkemizde koalisyonlara neden olan doğasından dolayı parlamenter hükümet sistemini hesap verebilirlik açısından düşük nitelikli bir hükümet sistemi haline getirmiştir. Ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde koalisyon hükümetlerinin kurulamayacak olmasından dolayı yürütme organı sorumluluktan kaçamayacaktır. Bundan dolayı Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi hesap verebilirlik açısından daha sağlıklı bir hükümet sistemi haline getirilmiştir.

SONUÇ

Kuvvetler ayrılığı teorisi İlk Çağ düşünürü ve Antik Yunan düşünürü olan Aristoteles'in düşünceleriyle şekillenerek ortaya çıkmıştır. Aristoteles'ten sonra ise modern çağ düşünürleri olan John Locke ve Montesquieu kuvvetler ayrılığı teorisi hakkında en kapsamlı çalışmayı yapmışlardır.

Aristoteles'e göre yasama organı tüm toplumu ilgilendiren bir durum söz konusu olduğunda örneğin savaş, barış, kanun yapma gibi durumlar söz konusu olduğunda tüm yurttaşlar toplanır. Toplanan yurttaşlar tüm toplumun geleceğini ilgilendiren bu konular hakkında görüş alış verişinde bulunarak önemli karar alırlar. Ancak bunun dışındaki tüm toplumu ilgilendirmeyen bazı konular söz konusu olduğunda ise o konu hakkında uzman olan kişilerin görüşleri alınır. Kısacası kendi alanında uzman olan kişilere, uzmanlık alanıyla ilgili olarak danışılır. Aristoteles'in yasama organına bakış açısı bu şekildedir.

Aristoteles'e göre yürütme organı, yürütme organında yer alacak kimselerin kamu gücünü kullanması gerektiğini yani buyruk veren kimse olması gerektiğini düşünmüştür. Devletin çok önemli görevleri söz konusu olduğunda o görevler için ayrı teşkilatlar veya örgütler kurulmalıdır. Bu teşkilatlar veya örgütler alınmış olan kararları uygulama, şehrin düzenini sağlama ve adalet sistemini ayarlama gibi yetkilere sahiptir.

Aristoteles her mahkemenin kendine ait bir görev alanı olduğunu belirtmiş ve bu mahkemeler kendi alanlarında bir anlaşmazlık olduğu takdirde bu anlaşmazlıkları çözmekle yetkilidir. Aristoteles siyasi anlamdaki davalar üzerinde ise önemle durmuştur. Çünkü bu siyasi davalara doğru dürüst bakılmazsa ciddi anlamda ayrılıklar ortaya çıkacaktır. Bu durum ise anayasalarda devrimci değişikliklerin meydana gelmesine neden olacaktır. Aristoteles adaletin olmadığı bir devlette sürekli olarak karışıklıkların olacağını belirtmiştir. Bundan dolayı anlaşmazlıkların çözümüne bütün yurttaşların katılması gerektiğini düşünmüştür.

Locke yasama organının yürütme organından üstün olduğunu belirtmiştir. Yasama organı çıkardığı yasalarla devletin birliğini ve bütünlüğünü ilgilendiren kararlar aldığı için ve yürütme organının da çıkarılan bu yasalara uyması gerektiğinden yasama organı karşısında sınırlandırılmıştır. Ayrıca Locke, yürütme organının sürekli olarak çalışması gerektiğini vurgularken yasama organının belli bir süre için çalışması gerektiğini

düşünmüştür. Yasama organı, tüm toplumu ilgilendiren konular söz konusu olduğunda toplanır ve genel kararlar alındıktan sonra tekrar dağılırlar. Yürütme organı ise yasamanın çıkardığı bu yasaları uygulamak için sürekli olarak çalışır.

Locke'un yasama organının ihtiyaca binaen belli zamanlarda bir araya gelip bazı yasaları çıkarttıktan sonra tekrar dağılmasının nedeni sürekli çalışıp yasa çıkaran bir organın faydadan çok zarar getiriyor olmasıdır. Bundan dolayı yasamanın sürekli çalışmasına karşı çıkmıştır. Yürütme organının ise sürekli çalışması gerektiğini ve yasamanın çıkardığı yasaları uygulaması gerektiğini düşünmüştür.

Locke yasama organını ön plana çıkarmıştır. Bunun nedeni devlet yönetiminde halkın rızasını egemen kılmaktır. Dolayısıyla yargıda yasamanın çıkarmış olduğu yasalara uymak durumundadır. Bundan dolayı yargıyı bir kuvvet olarak görmemektedir.

Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığını benimsemesinin nedeni iktidara sahip olan gücün, elde ettiği bu gücü kötüye kullanılmasını engellemektir. Montesquieu, özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için ve despot bir yönetimin engellenmesi için kuvvetler ayrılığını benimsemiştir. Bunun için Montesquieu, gücü elinde bulunduran iktidarın yetkilerini kötüye kullanabileceği ihtimaline karşı kuvvetin bir başka kuvvetle durdurulması gerektiğini düşünmüştür.

Hukuk devleti ilkesi ile kuvvetler ayrılığı teorisi arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Hukuk devletinin amacı, yasama ve yürütme ve yargı olarak adlandırılan kuvvetlerin her birinin kendi yetki alanında hapsedilerek, diğer kuvvetlerin birbirlerinin yetki alanına müdahale etmesini önlemek içindir. Hukuk devletinin gerçekleşmesinin ilk koşulu kuvvetler ayrılığının sağlanmasıdır. Kuvvetler ayrılığı sağlanmadığı takdirde kuvvetler arasında çatışma meydana gelecek bu çatışmadan dolayı ise hukuk devletinden bahsetmek imkansız hale gelecektir. Kuvvetler ayrılığı sonucunda hukuk devleti ilkesi siyasal iktidar karşısında bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumada daha güçlü olacaktır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile demokrasi arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bunun nedeni kuvvetler ayrılığı ilkesi ile toplumda farklı düşünceye sahip olan bireylerin ya da toplulukların düşüncelerinin engellenerek bastırılması yerine, bu bireylerin ya da toplulukların siyasal sürece katılmalarını sağlamaktır. Siyasal sürece katılan halk yani

birey ve ya topluluklar kuvvetler ayrılığının sağlanmadığı bir ortamda herhangi bir kuvvet tarafından engellendiği zaman gerçek anlamda demokrasinin gerçekleşmesi beklenemez. Demokrasilerde vatandaşın siyasal karar alıcılar üzerinde etkisi olmalıdır.

Kuvvetler ayrılığının sağlandığı bir siyasal düzende kuvvetler ayrılığının sağlanmadığı bir siyasal düzene göre daha demokratik olacaktır. Kuvvetler ayrılığının sağlandığı bir siyasal düzende yasama organı kendi görev alanıyla sınırlanacak, keza yürütme organı da kendi görev alanıyla sınırlanacak, yargı organı ise kendi görev alanıyla sınırlı olduğu takdirde temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmış olacak ve demokrasinin işlemesine neden olacaktır. Hükümet sistemleri çerçevesinde bakıldığında zaman zaman yasama ve yürütme organları görevleri bakımından birbirleri ile az ya da çok birbiri ile ilişki içindedir. Ancak yargı organı tamamıyla bağımsız ve tarafsız olmalıdır. Yargı organının yönlendirildiği ya da yargılamadan sorumlu olan mahkemelerin baskı altında olması veya görevini icra edemeyecek duruma gelecek şekilde yönlendirildiği takdirde adil bir düzenden bahsedilemez. Kuvvetler ayrılığının sağlanmadığı bir siyasal düzende ise demokrasiden bahsetmek imkânsızdır.

Parlamente hükümet sistemi yürütme organının, yasama organı içinden çıktığı ve yine yürütme organının yasama organına karşı sorumlu olduğu bir hükümet sistemidir. Parlamento hükümet sistemi ilk olarak İngiltere'nin toplumsal koşulları etrafında şekillenmiş bir hükümet modelidir. İngiltere'den sonra ise parlamente hükümet sistemi Avrupa ülkelerinde kullanılmıştır. Akabinde ise parlamente hükümet sistemi Avrupa dışında kullanılmıştır.

Türk Tarihinde ise parlamente hükümet sistemine ilk olarak I. Meşrutiyet döneminde ulaşmak mümkündür. Daha sonra ise II. Meşrutiyet, Milli Mücadele dönemi, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları döneminde parlamente hükümet sisteminin özelliklerine ulaşılabilir. Ancak ilk defa parlamente hükümet sistemi 1961 anayasasında yer almıştır.

Parlamente hükümet sisteminde yasama organı genellikle tek meclisten oluşur. Ancak yasamanın tek meclisli veya çift meclisli olması parlamente hükümet sistemi için herhangi bir önem taşımaz. Ülkemizde parlamente hükümet sisteminde yürütme çift başlı idi. Bunlar Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kuruludur. Cumhurbaşkanıya tanınan yetkiler sembolikti. Bundan dolayı Cumhurbaşkanı, parlamente hükümet sisteminin sorumsuz kanadını oluşturur. Ancak parlamente hükümet sisteminin meclise karşı asıl

sorumlusu Bakanlar Kuruludur. Parlamenter hükümet sisteminde başbakan meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve bakanlar ise ister meclis içinden ister meclis dışından başbakanın isteği üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Hükümetin kurulabilmesi için başbakan ve bakanların listesinin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması gerekir. Hükümet kurulduktan sonra yapılan güven oylamasında, meclis tarafından güvenoyu alırsa görevine devam eder. Hükümetin yürüttüğü siyasetten dolayı meclise karşı kolektif olarak sorumluluğu söz konusu iken, her bir bakanın kendi görev alanı ile ilgili olarak meclise karşı sorumluluğu bireyseldir. Parlamenter hükümet sisteminde yasama yürütmeyi soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru gibi hukuki araçlarla hükümeti denetler ve gerekirse hükümetin görevine son verebilir.

Parlamenter hükümet sisteminde ortaya çıkan hükümet krizleri, hükümete yönelik güvensizlik oylaması ve koalisyon ortakları arasında çıkan uyuşmazlıklar parlamenter hükümet sistemini siyasi istikrar bakımından işlevsiz hale getirmektedir. Bu gibi durumlardan dolayı temsilcilerin halka vaad ettiklerini yerine getirememesine neden olmakta ve istikrarsız hükümetlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Parlamenter hükümet sistemine hesap verebilirlik açısından bakıldığında, parlamenter hükümet sisteminin koalisyon üreten doğası dolayısıyla koalisyon hükümetleri olduğu zaman sorumluluğun kime ait olduğunu tespit etmek oldukça zordur. Koalisyon hükümetlerinde birden fazla siyasi parti yer aldığından kötü bir yönetim söz konusu olduğu zaman hükümet ortakları birbirlerini suçlayacaklardır. Dolayısıyla seçmen hesap soracağı partiyi görmekte zorlanabilir. Bu durum parlamenter hükümet sistemini hesap verebilirlik açısından düşük nitelikli bir konuma sokmaktadır.

Türk siyasal sisteminde reform çalışmaları özellikle 19. Yüzyıldan sonra kendisini hissettirmeye başlayan Batılılaşma etkisiyle görmek mümkündür. Ancak demokrasi ve istikrar arayışı da Türk siyasal sisteminde reformlara yol açmıştır. Bunun dışında askeri darbelerde siyasal sistemi şekillendiren demokratik olmayan yollardan siyasal sistemi şekillendirme biçimidir. Türk siyasal hayatında bunu incelemek mümkündür.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kendine has değerleri etrafında oluşturulmuş bir hükümet sistemidir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde parlamenter sistemde olduğu gibi kuvvetler arasında yumuşak bir ayrılık söz

konusu değil aksine parlamenter sisteme göre daha sert başkanlık sistemine göre ise daha yumuşak bir kuvvetler ayrılığı söz konusudur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde TBMM'nin 550'i olan üye sayısı 600'e çıkarılarak artan nüfusa paralel olarak mecliste temsili sağlamak amaçlanmıştır. Seçme ve seçilme yaşı 18'e indirilerek gençlerin siyasete aktif olarak katılması hedeflenmiştir. Hem meclisin hem de Cumhurbaşkanlığı seçimi aynı gün yapılması kararlaştırılmış ve görev süreleri beş yıldır. Meclisin denetim yollarından olan gensoru kaldırılmıştır. Güvenoyu kaldırılmıştır. Çünkü Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçildiği için kurulacak hükümete de güvenoyu vermiş oluyor. Bundan dolayı güvenoyu mekanizması kaldırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi yürütme organı çift başlı değil, tek başlıdır ve yürütme organının başında Cumhurbaşkanı yer alır. Yürütme organı ise Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlardan oluşur. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde çift başlılık ortadan kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı, doğrudan doğruya halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı görevleriyle ilgili olarak işlemiş olduğu suçlardan dolayı cezai sorumluluk getirilmiştir. Kısacası Cumhurbaşkanının yapmış olduğu tüm eylem ve faaliyetleri yargı denetimine tabi tutulmuştur. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında da görevleriyle ilgili olarak işlemiş oldukları suçlardan dolayı cezai sorumluluk getirilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı en fazla iki dönem için seçilmesi kuralı getirilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı adaylığı olmak için yüz bin imza ile de aday olunabilir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının partili olabilmesinin yolu da açılmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde hem cumhurbaşkanı hem de meclisin üye tam sayısının beşte üçünün kararıyla Cumhurbaşkanı seçim kararı alabilecektir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı kararname çıkarabilme yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanı vekâlet etme yetkisi Cumhurbaşkanı yardımcılara tanınmıştır. Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanan milletvekillerinin meclisteki üyelikleri sona erer. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı OHAL kararı alabilir ancak aynı gün meclisin onayına sunulması gerekir. Meclis tarafından onaylanmayan kararnameler hükümsüz kalır. OHAL süresi en fazla altı aydır. Ancak Cumhurbaşkanının teklifi ve meclisin onayı ile

bu süre her defasında dörder aylık şekilde uzatılabilir. Meclisin OHAL'i uzatma, kısaltma ve kaldırma gibi yetkisi vardır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı, meclise bütçe kanunu dışında kanun sunamaz. Bunun dışında kanun verme ve yapma yetkisi meclise aittir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yargının bağımsızlığına yargının tarafsızlığı ibaresi de eklenmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, askeri yargı tamamıyla kaldırılmıştır. Asker ve sivil ayrımı ortadan kaldırılmış ve tüm vatandaşlar aynı yargı kurumlarına tabi olmuştur. Askeri üyeler olmadığından dolayı AYM üye sayısı 17'den 15'e düşürülmüştür. HSYK'da ise 22 olan üye sayısı 13'e düşürülmüş ve daire sayısı 3'ten 2'ye düşürülmüştür.

Kuvvetler ayrılığı teorisi açısından cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine bakıldığında parlamenter hükümet sistemindeki kadar yumuşak bir ayrılığın olmadığı ve başkanlık sistemindeki kadar da sert bir ayrılığın olmadığını belirtmiştik. Çünkü parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı yasama organı içinden çıkmaktadır. Dolayısıyla hem yasama organı hem de yürütme organı birbirine ihtiyaç duymaktadır. Fakat cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme organı yasama organı içinden çıkmaz ve sorumluluğu da yasama organına karşı değildir. Hem yasama organı hem de yürütme organı doğrudan halk tarafından seçilir ve yürütme organının sorumluluğu doğrudan halka karşıdır. Bu açıdan bakıldığında başkanlık sistemindeki sert ayrılığı anımsatmaktadır. Ancak cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde bütçe tasarısını cumhurbaşkanının hazırlayıp meclise sunması ve mecliste kanunlaşıyor olması yasama organına ait bir yetkinin yürütme organı tarafından kullanılacak olması bu hükümet sistemini parlamenter hükümet sistemindeki yumuşak kuvvetler ayrılığına yaklaştırdığı söylenebilir. Bundan dolayı cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde sert kuvvetler ayrılığının olmadığı söylenebilir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin geneline bakıldığında, etkili ve güçlü bir yürütme hedeflenmiş görünmektedir. Yerel ve millilik vurgusu, Türkiye ekseninde tanımlanan sorun ve çözümler çerçevesinde kurgulandığı kabulünü esas almaktadır. Bu noktada öne çıkan unsur istikrardır.

Askeri darbelerle kesintiye uğramış Türk siyasetinin, dönem dönem içine girdiği istikrarsızlıklarla ülkedeki sorunlar arasında bağ kuran yaklaşım, istikrarlı bir siyasal

yapının müreffeh bir Türkiye'nin ön koşulu olduğu varsayımını esas almaktadır. İstikrarlı bir siyasal yapı, istikrarlı bir yönetime olanak tanıdığı ölçüde anlam kazanacaktır.

KAYNAKÇA

- Akad-Bihterin, Mehmet ve Dinçkol, Vural (2012), **Genel Kamu Hukuku**, 7. Bkz, İstanbul, Der Yayınları.
- Akgül, Mehmet Emin (2010), **Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı**, Ankara Barosu Dergisi, S: 68.
- Akıncı, Berat (2017), **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Olası Demokratik ve Ekonomik Etkileri**, Turkish Studies Dergisi, C: 12, S: 24.
- Aksakoğlu, Ece (2007), **Yerel Kalkınmada Katılımcı Politikalar: Çanakkale Örnek Alan Değerlendirmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aktaş, Hasan Emir (2016), **Hükümet Sistemlerinin Tıkanma Noktaları ve Alternatif Çözüm Yolları**, Akademik Dergi, C: 6, S: 1.
- Alkan, Haluk (2013), **Karşılaştırmalı Siyaset (Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri)**, İstanbul, Açılım kitap.
- Alkan Haluk (2017), **Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi**, Yeni Türkiye Dergisi, S: 94.
- Armağan, Servet (1979), **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, 1. Kitap, İstanbul, Fakülteler Matbaası.
- Armağan, Servet (2000), **En Son Değişikliklerle 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Eski Anayasalarımız**, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Asilbay, İ. Halil (2013), **Parlamenter Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, tbbdergisi.barobirlik.org.tr (02.01.2018).
- Aydın, Ahmet Hamdi ve Durgun, Sadegül (2017), **Kuvvetler Ayrılığı/Birliği Açısından Türkiye’de Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi**, International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS).
- Aydoğdu, Emine (2005), **Teşkilatı Esasiye’den Günümüze Anayasalar**, Ankara, Palme Yayıncılık.

- Beetham, David ve Boyle, Kevin (2005), **Demokrasinin Temelleri (80 Soru 80 Cevap)**, (Çev. Aslıhan Zeynep Kopuzlu), 2. Bkz, Ankara, Adres Yayınları.
- Bülbül, Kudret (2017), **Etkin, İstikrarlı ve Güçlü Bir Türkiye İçin Cumhurbaşkanlığı Sistemi (Nedenler, Tepkiler, Beklentiler)**, 1. Baskı, Ankara, Tezkire Yayıncılık.
- Bilir, Faruk (2017), **Türkiye'ye Özgü Yeni Bir Hükümet Modeli: Cumhurbaşkanlığı Sistemi**, Yeni Türkiye Dergisi, S: 94.
- Büyük, Celal (2010), **“Yasama, Yürütme, Yargı: Platon'dan Montesquieu'ya Devletin Fonksiyonlarına Genel Bir Bakış”**, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C: 10, S: 1.
- Canıklıoğlu, Meltem Dikmen (2008), **Hukuk Devletinde Siyasi İktidar ve Yargının Karşılıklı Konumu-İlişkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 10, S: 1.
- Coşkun, Vahap (2017), **16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 22, S: 36.
- Çakır, Ezgi (2017), **16 Nisan Referandum Sürecinde Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Türk Basınına Yansımaları**, İnsan&İnsan Dergisi, Y: 4, S: 14.
- Çam, Esat (2005), **Siyaset Bilimine Giriş**, 9. Bkz, İstanbul, Der Yayınları.
- Çelik, İrfan (2011), **Kuvvetler Ayrılığı: Bir İndirgeme ve Dönüşüm**, Liberal Düşünce Dergisi, Y: 16, S: 61-62.
- Çiçek, Mustafa Kemal (2005), **1924 Anayasasının Hazırlanışı ve Temel Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çolak, Çağrı D. ve Uzun, Abdullah (2017), **Türk Siyasal Hayatında Başkanlık Sistemini Gündeme Getiren Liderler: Türkeş, Demirel, Özal ve Erdoğan**, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 10, S: 50.

- Deniz, Şadiye Ay (2006), **İngiltere İle Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Parlamenter Sistemin İşleyişi ve Hükümet Sistemi Tartışmaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 8, S: 3.
- Demir, Halis (2010), **Kuvvetler Ayrılığı Etrafındaki Yaklaşımların Tahlili**, C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIV/1.
- Derdiman, Ramazan Cengiz (2006), **Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni**, 1. Bkz, İstanbul, Alfa Aktüel Yayınları.
- Durgun, Gonca Bayraktar (2017), **Anayasa Referandumu ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Yeni Türkiye**, <http://www.yeniturkiye.com/samplechapters/94/006.pdf> (15.11.2017).
- Dursun, Davut (2004), **Siyaset Bilimi**, 2. Bkz, İstanbul, Beta Basım Yayın.
- Duyar, Mehmet (2011), **Kuvvetler Ayrılığı-Siyasal İstikrar İlişkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Erat, Veysel (2015), **Türkiye’de Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçilmesinin Hükümet Sistemi Üzerine Etkileri**, Yönetim Bilimleri Dergisi, C: 13, S: 25.
- Erdoğan, Mustafa (1995), **“Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji”**, Ankara, Özışık Ofset Matbaacılık.
- Erdoğan, Mustafa (2003), **Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset**, 4. Bkz, Ankara, Liberte Yayınları.
- Erdoğan, Mustafa (2011), **Anayasa Hukuku**, 7. Bkz, Ankara, Orion Kitapevi.
- Erdoğan, Mustafa (2012), **Anayasal Demokrasi**, 9. Bkz, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Erim, Recep Onur (2017), **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Demokratik Yönetim Biçimlerine Türkiye Katkısı)**, 1. Baskı, İstanbul, İşaret Yayınları.
- Erman, Volkan (2011), **Özgürlük Perspektifinden Hukuk Devleti İlkesine Bakış (Türkiye Örneği: Türkiye’de Hukuk Devleti’nin Gelişimi, Olan ve Olması Gereken)**.

- Fedayi, Cemal (2011), **Siyaset Bilimi**, 1. Basım, Ankara, Öncü Basımevi, Kadim Yayınları, S: 34.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2012), **Başkanlık Sistemi**, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 2, S: 2.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2015), **Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Gidersoy, Bahar (2017), **Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye İçin Geçerliliđi**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 9, S: 19.
- Giritli, İsmet ve diğerleri (2006), **İdare Hukuku Dersleri**, İstanbul, Der Yayınları.
- Gözler, Kemal (2000), **Cumhurbaşkanı-Hükümet Çatışması (Cumhurbaşkanı Kararnameleri İmzalamayı Reddedebilir mi?)**, 1. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi.
- Gözler, Kemal (2001), **Devlet Başkanları (Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi)**, 1. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi.
- Gözler, Kemal (2011), **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, Kemal (2012), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları.
- Gözler, Kemal (2013), **Anayasa Hukukuna Giriş (Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukukuna Giriş)**, 21. Bkz, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Gözübüyük, Şeref (2007), **Anayasa Hukuku (Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)**, 15. Bkz, Ankara, Turhan Kitabevi
- Gül, Abdülhamit (2017), **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Sorular ve Cevaplar)**, <http://abdulhamitgul.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/soru-ve-cevap-interaktif.compressed.pdf>
- Gülener, Serdar ve Miş, Nebi (2017), **Cumhurbaşkanlığı Sistemi**, İstanbul, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık

- Güngör, Kamil (2017), **Başkanlık Sistemi İçin Bir Değerlendirme**, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi, C: 5, S: 54
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan (2009), **Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye**, 1. Baskı, Detay Yayıncılık
- İşçi, Metin (2011), **Siyasi Düşünceler Tarihi**, 2. Bkz, İstanbul, Der Yayınları
- İyimaya, Ahmet (2017), **Anayasa Değişikliği Ekseninde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Anatomik ve Diyalektik Bir Yaklaşım)**, Yeni Türkiye Dergisi, S: 94
- Kahraman, Mehmet (2012), **Türk Anayasa Hukukunda Cumhurbaşkanlığı**, Çizgi Kitabevi, Konya
- Karatepe, Şükrü ve diğerleri (2017), **Sorularla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi**, Ankara, Memur Sen Yayınları
- Kaya, Burak (2017), **Türk Tipi Başkanlık Sistemi Önerisinden Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemine**, Yönetim Bilimleri Dergisi, C: 15, S: 30
- Kılınç, Doğan (2016), **Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler**, Gazi Üniversitesi Dergisi, C: 20, S: 1
- Kılınç, Zeynel Abidin (2016), **Türk Tipi Başkanlık Sistemi Tartışmaları**, PESA Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 2, S: 3
- Korkmaz, Tuğrul (2016), **Hükümet Sistemleri ve Türkiye Üzerine Bir Analiz**, Akademik Hassasiyetler Dergisi, ss. 49, 43-57.
- Kurt, İbrahim Cihat (2014), **Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz (ABD’deki Başkanlık Sistemi ve Türkiye’deki Parlamenter Sistem)**, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kurtbaş, İhsan ve Soysüren, Ali Haydar (2017), **“Mefluç Devlet İdaresinden” Kudretli Devlete (12 Eylül Yönetiminin Siyasi Kültürü Bağlamında Anayasa Yapım Politikası)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 27, S: 1

- Kutlu, Mustafa (2001), **Kuvvetler Ayrılığı Temelleri Gelişimi Hukuk Devletinin Kökenleri**, Ankara, Seçkin Yayınları
- Kuzu, Burhan (2009), **Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti**, siyasaliletisim.org
- Kuzu, Burhan (2011), **Her Yönü İle Başkanlık Sistemi**, 1. Bkz, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılık
- Kuzu, Burhan (2014), **Demokrasi-Resmi İdeoloji-Sivil Toplum**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 47, S: 1
- Küçük, Adnan (2017), **Yeni Anayasa Değişikliği ile Getirilmek İstenen Türkiye'ye Özgü Başkanlık Sistemi: (Korkular, Algular, Beklentiler)**, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, S: 85
- Musil, Pelin Ayan (2013), **“Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistem”**, Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin (Derleyenler), **Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar Kitabı**, 2. Bkz, İstanbul, Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık
- Odyakmaz, Zehra ve diğerleri (2008), **(Anayasa Hukuku, İdare Hukuku)**, 9. Baskı, İstanbul, İkinci Sayfa.
- Onar, Sıddık Sami (1966), **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, 3. Bkz, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası
- Ören, Banu; Varlık Ülkü (2003), **Demokrasi ve Temsil**, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C: 3, S: 5
- Özbay, Hüseyin (2016), **Türkiye’de Ak Parti İle Birlikte Gündeme Gelen “Başkanlık Sistemi Tartışması”**: Sistemin Gerekliliği, Uygulanabilirliği, Çekince ve Endişeler, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 6, S: 1
- Özbudun, Ergun (2005), **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Bkz, Ankara, Yetkin Yayınları
- Özdağ, Selçuk (2017), **Yerli Milli Sivil ve Demokratik Bir Hükümet Modeli Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi**, Yeni Türkiye Dergisi, S: 94

- Öztekin, Ali (2003), **Siyaset Bilimine Giriş (Toplum, Devlet, Parlamento, Hükümet, Kamu Yönetimi)**, 4. Bkz, Ankara, Siyasal Kitabevi
- Parsak, Mehmet (2016), **Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi (Kendisi Yeni, Zihniyeti Eski, Amacı Belli Bir Sistem Değerlendirmesi)**, TASAV Siyaset Hukuk ve Yönetim Araştırmaları merkezi
- Sabine, George (1969), **Siyasal Düşünceler Tarihi**, (Çev. Alp Öktem), Ankara, Sevinç Matbaası
- Sabuncu, Yavuz (2014), **Anayasaya Giriş (Ek: 1982)**, 16. Bkz, Ankara, İmaj Kitabevi
- Şahin, Engin (2012), **Cumhuriyet Anayasaları (1921-1924-1961-1982)**, 1. Bkz, İstanbul, Beta Yayıncılık
- Şıvgın, Halil (1997), **Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış- Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi**, Ankara, Gaye Matbaacılık, Türk Dünyasında Demokrasiyi Geliştirme Vakfı Yayınları
- Tanör, Bülent (2014), **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, 24. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- Tecim, Derya ve Aydın, Arif Nazif (2017), **Yeni Anayasa**, Hukuk Gündemi, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2017-1/2.pdf> (15.11.2017).
- Teziç, Erdoğan (1991), **Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Basım Yayım
- Tikveş, Özkan (1976), **Anayasa Hukuku Dersleri**, Birinci Cilt, İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası
- Tikveş, Özkan (1982), **Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku**, İzmir, Acargil Matbaası
- Topçu, Emrah (2016), **Kuvvetler Ayrılığı Temelinde Devlet Teşkilat Yapısı**, T.C. Başbakanlık İdari Geliştirme Başkanlığı, Devlet Teşkilat Yayınları
- Topuz, İbrahim (1989), **TC Anayasası**, Ankara, Mahalli İdareler Derneği Yayını

- Tunçkaşık, Halit (2015), *Parlamentar Sistem: Teori, Pratik ve Tartışmalar*, Havvana Yapıcı Kaya (Ed.), **Karşılaştırmalı Hükümet sistemleri (Parlamentar sistem)**, Ankara, TBMM Basımevi
- Turhan, Mehmet (1995), **Siyaset ve Anayasa**, 1. Baskı, Ankara, Gündoğan Yayınları
- Ulusoy, Ali (2017), **“Aralık 2016 Anayasa Teklifi Neler Getiriyor, Neler Götürüyor”**, www.anayasa.gen.tr/ulusoy-anayasa-degisikligi.pdf (15.11.2017).
- Uluşahin, Nur (2011), **Türkiye’de Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler**, *Hukuk ve Araştırmaları Dergisi*, C: 3, N: 1
- Urhan, Veli (2016), **Aristoteles’in Siyaset Felsefesinde Anayasal Yönetim**, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, S: 27
- Uyar, Cüneyt (2011), **Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Açısından Yürütme ve İdari Yargı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Yaman, Abdülsemet (2014), **“Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”**, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 24, S: 1
- Yanık, Murat (2013), **Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, 2. Bkz, Ankara, Adalet Yayıncılık
- Yavuz, K. Haluk (2000), **Türkiye’de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi**, 1. Bkz, Ankara, Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, Faruk (2007), **Türk Anayasa Tarihi**, 3. Bkz, Ankara, Berikan Basım Yayım
- Yüzbaşıoğlu, Necmi (2006), **Anayasa Hukukunun Temel Metinleri**, 4. Baskı, Ankara, Beta Basım Yayım Dağıtım
- Zorlu, Süleyman Emre (2016), **5678 Sayılı Kanunla Gerçekleştirilen Anayasa Değişikliği Sonrası Cumhurbaşkanı’nın Seçimi ve Demokratik Seçimin Genel İlkeleri**, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 24, S: 1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Aykut İNCE

Doğum Tarihi: 18.10.1990

Doğum Yeri: Kars/Arpaçay

ÖĞRENİM DURUMU

İlkokul: İstanbul/ Ümraniye/ Hüseyin Avni Sıpağı İlk Okulu

Bursa/ Osmangazi/ Şükrü Şankaya İlkokulu

Kars/ Arpaçay/ Carcı Köyü İlkokulu

Orta Okul: Kars/ Arpaçay Orta Okulu

Lise: Kars/ Arpaçay Lisesi

Lisans: Kafkas Üniversitesi/ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans: Ardahan üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı